

Maastricht University

KNOWLEDGE IN ACTION

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De bescherming van het ongeboren kind bij risicovol ouderschap: balans tussen recht en leven

Britt Fierens

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Johan PUT

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be
Universiteit Hasselt
Campus Hasselt:
Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt
Campus Diepenbeek:
Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2024
2025

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De bescherming van het ongeboren kind bij risicovol ouderschap: balans tussen recht en leven

Britt Fierens

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Johan PUT

*Laten we vliegen
met mijn vleugels,
naar een wereld
zonder kwaad
Laat ons landen
in een veilig leven,
waar jouw kindertijd
wel verder gaat*

- Veilige vleugels, José Al

Samenvatting

Deze masterthesis onderzoekt hoe een ongeboren kind juridisch beschermd kan worden in situaties van risicovol ouderschap, met bijzondere aandacht voor het spanningsveld tussen de rechten van het kind en die van de zwangere vrouw. Meer in het bijzonder vertrekt deze thesis vanuit de vaststelling dat de eerste duizend dagen, vanaf de conceptie tot de leeftijd van twee jaar, cruciaal zijn voor de ontwikkeling van het kind. Blootstelling aan schadelijke factoren zoals middelenmisbruik, psychische problematieken of structurele verwaarlozing tijdens de zwangerschap, kan onomkeerbare gevolgen hebben voor het kind.

Het bestaande Belgische wettelijk kader biedt slechts beperkte bescherming aan het ongeboren kind. Dit komt grotendeels doordat het kind voor de geboorte geen juridische rechtspersoonlijkheid heeft. Hierdoor zal het opleggen van dwingende jeugdhulpmaatregelen tijdens de zwangerschap bijna onmogelijk zijn. Enige bescherming kan geboden worden aan de hand van het *infans conceptus* adagium dat het ongeboren kind enkel fictief als rechtssubject erkent indien dit in zijn voordeel is en op opschortende voorwaarde van een levensvatbare geboorte. Vlaanderen biedt momenteel vooral vrijwillige en preventieve zorg via actoren zoals Kind & Gezin, CIG of CKG, maar beschikt niet over een afdwingbaar kader om verontrustende situaties tijdens de zwangerschap structureel aan te pakken.

Op internationaal vlak bieden het EVRM en het IVRK een mensenrechtelijke waarborg en ruimte voor bescherming van het ongeboren kind. Ze leggen echter geen bindende verplichtingen op aan staten om het kind voor de geboorte als volwaardig rechtssubject te erkennen. Hierdoor kan enkel op een indirecte manier het ongeboren kind beschermd worden. Het beschermen van de zwangere vrouw in een risicovolle situatie betekent een impliciete bescherming van het ongeboren kind. Op basis van deze mensenrechtelijke normen wordt een internationaal beschermend toetsingskader ontwikkeld waarbij vijf kernindicatoren centraal staan: proportionaliteit, het belang van het kind, het recht op leven en ontwikkeling, bescherming tegen alle vormen van geweld en het geschikte en meest efficiënte bevoegdheidsniveau.

Bovendien wordt in deze literatuurstudie een rechtsverlijking gemaakt tussen het Belgische recht enerzijds, en soortgelijke maatregelen en structuren in Nederland, Noorwegen en het Verenigd-Koninkrijk. Deze analyse toont dat andere landen reeds stappen gezet hebben richting prenatale bescherming, onder meer via prenatale ondertoezichtstelling of gedwongen opnames van zwangere vrouwen in ernstige risicosituaties. De internationale voorbeelden illustreren dat er juridisch wel degelijk ruimte bestaat om ook in België tot een meer preventief en beschermend kader te komen. In het aanbevelend onderzoek wordt een cascademodel voorgesteld waarmee preventieve en dwingende maatregelen in een getrapt systeem kunnen worden toegepast afhankelijk van de ernst van de situatie. Het onderzoek pleit voor een evenwichtige benadering die de rechten van de zwangere vrouw respecteert maar tegelijkertijd erkent dat het belang van het kind, ook het ongeboren kind, als prioritair beschouwd moet worden binnen het kinderrechtenbeleid.

Dankwoord

Met veel dankbaarheid kijk ik terug op mijn studie aan de Universiteit Hasselt. Deze masterthesis vormt niet alleen het sluitstuk van mijn opleiding Rechten, maar markeert ook het einde van een onvergetelijke en verrijkende reis. De voorbije jaren hebben mijn persoonlijke en academische groei al mijn verwachtingen overtroffen. Deze opleiding heeft me niet alleen gevormd tot jurist, maar ook als mens. Zo leerde ik vertrouwen op mijn eigen kunnen en vond ik altijd goede moed in het eenvoudige motto dat ook mijn moeke koestert: *yes you can*.

Mijn oprechte dank gaat uit naar mijn promotor, prof. Dr. Johan Put, voor het vertrouwen in dit onderwerp en de kans om deze thesis te realiseren. Ook wil ik mevrouw Lynn Meeuwissen bijzonder bedanken voor haar begeleiding, deskundigheid en positiviteit. Haar aanmoedigende woorden en betrokkenheid waren van onschatbare waarde voor de kwaliteit van dit onderzoek.

Verder gaat mijn diepste dank uit naar mijn ouders, zonder hen was het doorlopen van deze studie niet mogelijk geweest. Mogen studeren is het mooiste geschenk dat een kind kan krijgen van zijn ouders. Een oprechte dankjewel voor de onvoorwaardelijke steun en liefde, zonder jullie zou ik mijn dromen niet waargemaakt hebben. Aan mijn grootouders, moekie en opa, dankjewel voor de gelukskaarsjes die jullie elk kwartiel opnieuw lieten branden en voor de aanmoedigende woorden. Jullie steun was onmisbaar.

Tot slot, wil ik mijn vriend Hervé bedanken. Dankjewel voor je geduld, je constante aanmoediging en eeuwig geloof in mij. Dankjewel voor je warmte en liefde, als geen ander weet jij wat dit proces inhield. Verder wil ik mijn vriendinnen bedanken voor de steun, de open gesprekken, het lachen en het samenzijn. Jullie vriendschap was de grootste verrijking van deze ongelooflijke reis.

Britt Fierens

Bergom, 15 mei 2025

Inhoudsopgave

Samenvatting	III
--------------------	-----

Dankwoord	IV
----------------	----

Lijst van afkortingen	VII
-----------------------------	-----

Inleidend deel	1
----------------------	---

1 Situering en probleemstelling	1
---------------------------------------	---

2 Onderzoeksvragen	6
--------------------------	---

2.1 Centrale onderzoeksvraag	6
------------------------------------	---

2.2 Subonderzoeksvragen.....	6
------------------------------	---

3 Onderzoeksmethode	7
---------------------------	---

3.1 Selectie en verantwoording van bronnen	7
--	---

3.2 Methodologische werkwijze.....	8
------------------------------------	---

4 Leeswijzer	9
--------------------	---

Hoofdstuk I. De beschermwaardigheid van het ongeboren kind en risicovol ouderschap 11

1 Het ongeboren kind	11
----------------------------	----

1.2 Definitie.....	11
--------------------	----

1.3 De rechtspositie en rechten van het ongeboren kind	12
--	----

2 Risicovol ouderschap.....	13
-----------------------------	----

3 Europese en Internationale verdragen	14
--	----

3.1 Artikel 8 EVRM.....	14
-------------------------	----

3.2 Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind	16
---	----

3.2.1 De bescherming van de ongeborene in het IVRK	16
--	----

3.2.2 De bescherming van de ongeborene in de preambule van het IVRK	19
---	----

3.3.3 Besluit IVRK.....	20
-------------------------	----

4 Een beschermend kader voor het ongeboren kind	20
---	----

5 Tussentijdse conclusie.....	26
-------------------------------	----

Hoofdstuk II. België 27

1 Bevoegdheidsproblematiek: Federaal v. Vlaamse Gemeenschap	27
---	----

2 Bestaand wetgevend kader	30
----------------------------------	----

2.1 Het <i>infans conceptus</i> adagium	30
---	----

2.2 Federale wetgeving	32
------------------------------	----

2.3 Vlaamse Gemeenschap	34
-------------------------------	----

3 Bestaande en toekomstige maatregelen.....	35
---	----

3.1	Vrijwillige maatregelen.....	36
3.1.1	Uitbreiding en specialisatie van hulpverlening aan aanstaande ouders	36
3.1.2	De kinderrechtenreflex	38
3.1.3	Pilootproject Veilig en omringd opgroeien van in de buik (Limburg)	41
3.2	Gedwongen maatregelen.....	43
3.2.1	Dwang tijdens de zwangerschap: ondertoezichtstelling	44
3.2.2	Dwang na de zwangerschap: prenatale beslissing tot uithuisplaatsing na de geboorte	46
3.2.3	Beschermende observatiemaatregel: de opname van zwangere vrouwen ter bescherming van het ongeboren kind	49
3.3	Toetsing aan internationaal toetsingskader	55
4	Tussentijdse conclusie.....	58
Hoofdstuk III. Lacunes in de bescherming van het ongeboren kind		59
1	Het statuut van het ongeboren kind	59
2	Het belang van het kind: prioriteit?	62
3	Proportionaliteit en de nood aan bescherming tegen alle vormen van geweld	66
3.1	Inspiratie uit Nederlandse beschermingsmaatregelen	67
3.1.1	Nederlands project 'Nu niet zwanger'	67
3.1.2	De ondertoezichtstelling van het ongeboren kind: prenatale ondertoezichtstelling	68
3.1.3	De gedwongen opname van een zwangere vrouw.....	69
3.2	Inspiratie uit Noorse beschermingsmaatregelen.....	71
3.2.1	Vrijwillige maatregelen	71
3.2.2	Gedwongen maatregelen	72
3.3	Inspiratie uit beschermingsmaatregelen in het Verenigd Koninkrijk	74
4	Gebrek aan alomvattend beleidskader	75
5	Tussentijdse conclusie.....	77
Hoofdstuk IV. Aanbeveling		79
Hoofdstuk V. Conclusie.....		82
Lijst van geraadpleegde werken		83
Bijlagen		96

Lijst van afkortingen

FAS	Foetaal alcoholyndroom
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
IVBPR	Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten
UVRM	Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens
WV	Verdrag van Wenen inzake het Verdragenrecht
GW	Grondwet
Oud BW	Oud Burgerlijk Wetboek
DIJ	Decreet Integrale Jeugdzorg
NBW	Nieuw Burgerlijk Wetboek (NL)
WVGG	Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg
CAW	Child Welfare Act
NNZ	Project Nu Niet Zwanger (NL)
VOS	Verontrustende Situatie
CIG	Centrum voor Integrale Gezinszorg
CKG	Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning
CJO	Centrum voor Jongerenondersteuning
CGG	Centra Geestelijke Gezondheidszorg
OCJ	Ondersteuningscentrum Jeugdzorg
CAW	Centrum Algemeen Welzijnswerk
K&G	Kind & Gezin
VK	Vertrouwenscentrum Kindermishandeling
GV	Gemandateerde Voorzieningen
OM	Openbaar Ministerie
JKP	Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan

Inleidend deel

1 Situering en probleemstelling

1. De eerste duizend dagen van vanaf de conceptie tot ongeveer de tweede verjaardag vormen een uiterst belangrijke periode in de ontwikkeling van een kind.¹ Blootstelling aan schadelijke stressoren zoals toxische stoffen, psychosociale problemen, ... tijdens deze bijzonder sensitieve fase kunnen een nefaste impact hebben op de lichamelijke en neurologische ontwikkeling van het kind.² Elke inspanning om in die periode de omstandigheden waarin het kind zich ontwikkelt te verbeteren, zal op lange termijn zijn vruchten afwerpen. Het gebruik van alcohol en drugs tijdens de zwangerschap is in het bijzonder verontrustend omdat het nefaste en onomkeerbare gevolgen heeft voor de gezondheid van het kind.³ Overmatig alcoholgebruik tijdens de zwangerschap verhoogt de kans op een miskraam, vroeggeboorte en aangeboren afwijkingen. In extreme gevallen kan dit leiden tot het foetaal alcoholsyndroom (FAS), dat gepaard gaat met aangeboren afwijkingen, gedragsproblemen en een vertraagde cognitieve ontwikkeling. Druggebruik tijdens de zwangerschap kan ook symptomen zoals een verhoogde bloeddruk, abnormaal huilen en braken veroorzaken bij de pasgeborene. Overmatig middelengebruik zal daarnaast ook het risico op aandachtsstoornissen, problemen met het korte-termijngeheugen en impulscontrole bij kinderen verhogen of zelfs ontwenningssverschijnselen bij de baby geven. Er zijn momenteel onvoldoende betrouwbare gegevens beschikbaar over het drugsgebruik tijdens de zwangerschap in Vlaanderen. Ook wat betreft alcoholgebruik zijn de cijfers beperkt en verouderd. Uit de JOnG!-studie uit 2011 bleek dat 32,6% van de ondervraagde vrouwen alcohol had gedronken tijdens de zwangerschap, waarvan 11% wekelijks en 1% dagelijks. Roken tijdens de zwangerschap blijft eveneens een probleem ondanks dat de helft van de rokende vrouwen stopt zodra ze zwanger zijn.⁴

¹ L. TEN HAAF, "Een slechte toekomst is geen toekomst", *NJB* 2012, 1176-1181; S. CUSICK en M.K. GEORGIEFF, *The first 1,000 days of life: The brain's window of opportunity*, geraadpleegd op 11 mei 2025 via <https://reliefweb.int/report/world/first-1000-days-singular-window-opportunity>.

² S. VOS, B. BOLLEN, N. CORMBAG, D. VERSMISSEN, A. BOGAERTS en T. NAWROT, *Predictoren en gevolgen van perinatale mentale (on)gezondheid. Invloed van beroepsactiviteit, sociale steun, vrije tijd op perinatale mentale (on)gezondheid en gevolgen voor de ontwikkeling in het eerste levensjaar*, Steunpunt Welzijn Volksgezondheid & Gezin 2024, nr. 2024/06, https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/wzxd5p0/files/1721722342708/2024_06_rapport_31_ef11_perinatale_werkgerelateerde_stress.pdf?fgw44de; S. VOS, A. SOERENSEN, D. MARTENS en T. NAWROT, *Perinatale mentale gezondheid van moeder en gedrag van het kind: de interactie tussen psychosociale en biologische factoren*, Steunpunt Welzijn Gezondheid & Gezin 2024, nr. 2024/02, https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/unrltts/files/1713252153510/2024_02_rapport_27_swwg-ef_21_pmg.pdf?rrunvuj; S. VOS, D. MARTENS, E. BIJNENS, H. KINDERMANS, Z. SHKEDY en T. NAWROT, *Onderzoek naar de effecten van veerkracht in de perinatale periode*, Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, nr. 2021, 11, rapport nr. 59, https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/jwh3phc/files/2021_11_Rapport_59_EF56_Veerkracht.pdf?ws7bq9r

³ Gezondheid en Wetenschap (19 februari 2019), *Middelengebruik tijdens de zwangerschap*, geraadpleegd op 9 mei 2025 via <https://www.gezondheidwetenschap.be/richtlijnen/middelengebruik-tijdens-de-zwangerschap>.

⁴ K. HOPPENBROUWERS, C. GUÉRIN, K. VAN LEEUWEN, M. ROELANTS en A. DESOETE, *Alcoholgebruik voor en tijdens de zwangerschap en in de periode van borstvoeding*, 2011, Steunpunt WVG, 10 p. https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/07xgwm4/files/swvg-feiten-en-cijfers-25_alcohol-en-zwangerschap.pdf?iackg16; K. HOPPENBROUWERS, C. GUÉRIN, K. VAN LEEUWEN, M. ROELANTS, A. DESOETE en J.R. WIERSEMA, *Als mama rookt, rookt de baby mee*, 2011, Steunpunt WVG, <https://www.kindengezin.be/sites/default/files/2021-05/Als%20mama%20rookt%20de%20baby%20mee.pdf>.

2. De overheid zet zich in om kinderen die opgroeien in een moeilijke of verontrustende gezinssituatie te beschermen. Die beschermingsmechanismen treden echter pas in volle werking nadat het kind geboren is. De gevolgen hiervan zijn het meest pertinent bij alcohol- of druggebruik tijdens de zwangerschap. Maar ook in andere kwetsbare situaties is vroegtijdige ondersteuning tijdens de zwangerschap cruciaal. Enkele voorbeelden zijn een zwangerschap in de context van een gewelddadige partnerrelatie, gezinnen waar eerder reeds kindermishandeling plaats vond of waar andere kinderen al door de jeugdrechter geplaatst werden, gebrek aan middelen om in basisbehoeften te voorzien, allerlei psychiatrische problematieken. Dit geldt niet alleen voor de aanstaande moeder maar ook voor het welzijn van het kind. Zorg voor het (on)geboren leven hoeft niet haaks te staan op zorg voor de (zwangere) vrouw. Een vrouw beperken in haar vrijheid of kinderen onmiddellijk na hun geboorte uit huis plaatsen, zijn maatregelen die tot nu toe alleen in extreme gevallen toepasbaar zijn. Het uitgangspunt in de jeugdhulp is eerder dat zorg een holistisch gegeven is, waarbij er aandacht moet zijn voor moeder en kind en voor alle andere betrokkenen.⁵

3. In het Vlaams regeerakkoord⁶ werd het engagement uitgesproken om werk te maken van een meer aanklappend zorgbeleid voor zwangere vrouwen. Berichtgeving in de media bieden vaak een ongenueanceerd beeld van de problematiek van verontrustende zwangerschappen.⁷ De focus wordt gelegd op de zwangere vrouw met een verslaving als eenzijdig perspectief. Verontrustende situaties kunnen te maken hebben met een hele waaier aan problematieken.⁸ Die probleemsituaties kunnen gaan van minder tot ernstig verontrustend. Er zijn in Vlaanderen reeds initiatieven die bestaan uit een breed netwerk aan actoren zoals Kind & Gezin, CIG,... die zorg bieden in verontrustende situaties. Immers zijn er geen maatregelen om tijdens de zwangerschap op een meer proactieve en gestructureerde manier verontrustende en kwetsbare situaties te identificeren en daar een gepast zorgtraject aan te koppelen zodat een kind ook reeds voor de geboorte alle kansen krijgt.⁹ De praktijk blijkt dus nood te hebben aan een duidelijk kader over hoe om te gaan met deze verontrustende situaties en de bescherming van (on)geboren kinderen.¹⁰ De decreetgever geeft geen duidelijke handvaten en laat de lacune in het recht open. Dit leidt tot een inconsistent hulpaanbod bij professionele actoren zoals artsen, gyneacologen, sociaal werkers of zelfs tot een volledig gebrek aan hulp tot na de geboorte.

⁵ Conceptnota van K. SCHRYVERS (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1, 2-4.

⁶ Regeringsverklaring van de Vlaamse Regering, *Parl. St.* VI.Parl. 2019-20, nr. 31/1.

⁷ DE OCHTEND, *Bescherm ongeboren kinderen beter tegen verslaafde moeders*; DE STANDAARD, *Conner Rousseau doet oproep om na te denken over recht op ouderschap*.

⁸ Psychosociale problemen, partnergeweld, heel jonge aanstaande moeder, verstandelijke beperking, psychische problematieken, ...

⁹ Conceptnota van K. SCHRYVERS (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1, 2-4.

¹⁰ Beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding 2019-2024, *Parl.St.* VI.Parl. 2019-20, nr. 120/1.

4. Voorts is het zo dat dit gebrek aan maatregelen en tools om het ongeboren kind te kunnen beschermen voortvloeit uit het gebrek aan een juridisch statuut voor het ongeboren kind. Aan een ongeboren kind kunnen geen rechten toegekend worden. Hierdoor ligt het opleggen van jeugdhulpmaatregelen tijdens de zwangerschap niet voor de hand, gelet op de verbondenheid van het (on)geboren kind met het lichaam van de zwangere vrouw. Iedere preventieve maatregel gaat op een bepaalde manier immers gepaard met dwang ten aanzien van de zwangere persoon, wat een al dan niet ernstige inmenging in het recht op eerbiediging van het privéleven en het recht op fysieke en psychische integriteit impliceert.¹¹ Vlaanderen biedt tot op heden voornamelijk preventieve en niet dwingende maatregelen aan ten aanzien van zwangere vrouwen.¹² Enkel de Centra voor Integratie Gezinszorg (CIG) richten zich vandaag de dag onder meer tot zwangere personen in verontrustende situaties. Noch de overheid noch het CIG is bevoegd om dwingende maatregelen op te leggen aan deze personen.¹³ De vraag of bescherming van het (on)geboren leven als doelstelling van dwangmaatregelen kan volstaan ter rechtvaardiging van een inmenging in de rechten van de zwangere vrouw, is onduidelijk en zal een belangrijke rol spelen in het onderzoek naar geschikte maatregelen ter bescherming van het kind in verontrustende situaties.

Relevantie

5. Het ongeboren kind dat dreigt op te groeien in een gezin dat reeds in de kiem ontwricht is, verdient de nodige bescherming. Maar het opleggen van maatregelen ten aanzien van de zwangere vrouw inzake de bescherming van het kind brengt verschillende mensenrechtelijke aspecten in het gedrang. Deze stelling leidt dan ook al enige tijd tot het nodige politieke debat.¹⁴ Desondanks creëert het bestaande hulpaanbod onvoldoende ruimte en bevoegdheden om gepast op te treden bij verontrustend gedrag tijdens de zwangerschap. In een aantal recente politieke voorstellen wordt getracht een mogelijkheid te creëren om preventief in te grijpen in het geval van risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap. Dit gebeurt in navolging van zowel het Vlaamse regeerakkoord 2019-2024¹⁵ als het nieuwe Vlaamse regeerakkoord van 2024-2029.¹⁶ In beide akkoorden wordt vermeld dat de hulpverlening een zorgbeleid zal ontwikkelen ter bescherming van de zwangere persoon, moeders met een verslavingsproblematiek en het ongeboren kind dat hiervan onrechtstreeks slachtoffer wordt.

¹¹ C. DE MULDER, "Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen", *T.Fam.* 2022, 5-20 (5-6).

¹² C. DE MULDER, "Behandelingsweigering tijdens zwangerschap en bevalling: geïnformeerde toestemming versus bescherming van ongeboren leven?", *T.Gez.* 2022-23, afl. 2, 107-126.

¹³ JAARVERSLAG JEUGDHULP 2018, 16, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/37029>.

¹⁴ KMA, "Connor Rousseau doet oproep om na te denken over het recht op ouderschap", *De Standaard* 12 december 2020, https://www.standaard.be/cnt/dmf20201212_92950555; C. VANSCHOUBROEK, "Verplichte anticonceptie? Voer ook hier het debat", *De Standaard* 3 oktober 2016, https://www.standaard.be/cnt/dmf20161002_02497128?articlehash=Fmfr08UFZq7E%2BxRNLxWVLN6jUJqsBOM6qfKi69uGI%2Bc%2BJ3BaQoDVCZBq3mq7BJwR6qQ4PC%2F%2FKWjk2dq4En%2FQtdLLceZITiuY91acXtZKpDQHzzLaF4oqF9tFugK6dWzFXUqG6dVEqysC3cj5iNgc%2FUTFJqoxFmeP9zoIrTAn%2FIRvNh7p0odZP%2FV79tNueybl%2BSEAnnaFs1oIs11H4VNF2TfO5%2BkTIDLp3IGz%2BrAwFd1XVYdPIgAt47qSO5jXvztqxxvz4pogvA6ENquOmsipXTSXxeIEIfu3xOmrkD9nJ5zzK2Rn2Fv11U5JUX17qHnXy0syHY5xYtrCfyfZvnCA%3D%3D; C. GALLE, "Crombez gooit verplichte anticonceptie weer op tafel. Moet het in sommige gevallen kunnen?", *De Morgen* 22 januari 2019, <https://www.demorgen.be/nieuws/crombez-gooit-verplichte-anticonceptie-weer-op-tafel-moet-het-in-sommige-gevallen-kunnen~b4743fdd/?referrer=https://www.google.com/>.

¹⁵ Regeringsverklaring van de Vlaamse Regering, *Parl. St. VI*. Parl. 2019-20, nr. 31/1.

¹⁶ VLAAMSE REGERING, "Vlaams regeerakkoord 2024-2029: Samen werken aan een warm en welvend Vlaanderen", september 2024, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69476>.

6. In de eerste plaats zal dit onderzoek trachten bij te dragen aan de remediëring van de problemen in het Belgische rechtstelsel inzake de rechten van het ongeboren kind. Zoals reeds vermeld, bestaat er op dit moment geen Belgische noch Vlaamse wetgeving ter bescherming van het ongeboren kind. Daarenboven leiden het ingediende wetsvoorstel op federaal niveau en conceptnota's op Vlaams niveau tot het nodige debat maar leveren ze geen adequate regelgeving. Lidstaten hebben zelf een ruime appreciatiemarge om te beslissen of en vanaf wanneer een foetus rechtspersoonlijkheid verwerft.¹⁷ Dat neemt niet weg dat het ongeboren kind wel enige juridische bescherming heeft. Een advies van het Belgisch Raadgevend Comité voor Bio-ethiek uit 2012 stelt dat een gebrek aan rechtspersoonlijkheid niet impliceert dat het ongeboren kind geen bescherming zou verdienen.¹⁸ Deze probleemstellingen duiden de praktische en maatschappelijke relevantie van dit onderzoek en het doel om een haalbare bijdrage te leveren aan een juridische oplossing voor deze problemen waar een veranderend kindbeeld een bredere bescherming verwacht om het kind reeds veilig te stellen alvorens het geboren wordt met het oog op het principe van progressieve rechtsbescherming.

7. Daarnaast is er ook sprake van wetenschappelijke relevantie. De vragen die zich stellen zijn immers of en vooral hoe meer prenatale bescherming voor zowel het ongeboren kind als de moeder juridisch gerealiseerd kunnen worden. Deze masterthesis zal daarnaast ook bijdragen aan de juridische doctrine en maatschappelijke praktijk door een alomvattend overzicht van bestaande rechten en maatregelen aan te reiken, een toetsing van de maatregelen aan internationale en Europees mensenrechtelijke standaarden uit te voeren en een concrete analyse te bieden van de lacunes in het Belgische kindbeschermingssysteem bij verontrustende situaties. Het zal daarom van belang blijven om het debat verder te openen teneinde prenatale kindbeschermingsmaatregelen meer bespreekbaar maar vooral uitvoerbaar en afdwingbaar te maken.

Afbakening

8. Gezien de omvang en de beperkingen naar tijd van dit onderzoek, is deze masterthesis onderhevig aan enige afbakening.¹⁹ De keuze wordt gemaakt om het onderzoek te beperken tot de bespreking van de relevante rechtsregels binnen de rechtstakken die de grootste impact en relevantie hebben in het kader van de bescherming van de belangen van het kind en de rechten van de zwangere vrouw. Dit resulteert zich in het feit dat enkel de toepasselijke bepalingen van het EVRM en het IVRK uitgebreid besproken zullen worden. Hieruit zal een mensenrechtelijk toetsingskader in het belang van het kind ontwikkeld worden ter evaluatie van het huidige systeem. Deze masterthesis

¹⁷ J. TOBIN, *The UN Convention on the Rights of the Child: a commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2019, 21-39.

¹⁸ BELGISCH RAADGEVEND COMITÉ VOOR BIO-ETHIEK, *Advies nr. 53 van 14 mei 2012 betreffende de weigering van medische zorgen door een zwangere vrouw met gevolgen voor haar foetus*, 2012, geraadpleegd op 11 mei 2025 via https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/advies_53_gevolg_vr_foetus_met_logo.pdf.

¹⁹ K. HENDRICKX, L. KESTEMONT, P. SCHOUKENS en E. TERRY, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2020, 24-25.

zal zich dan ook voornamelijk focussen op het belang van het kind en meer bepaald het ongeboren kind.

9. Daarenboven wordt het onderzoek ook territoriaal afgebakend. Door de bijzondere wetten van 8 augustus 1988 tot hervorming der instellingen (BWHI), zijn de bevoegdheden betreffende de jeugdhulp gedecentraliseerd en verschoven van het federale niveau naar dat van de gemeenschappen.²⁰ Doordat er niet de ruimte noch de tijd is om binnen dit onderzoek de regeling van jeugdhulpmaatregelen met betrekking tot het ongeboren kind in zowel de Vlaamse gemeenschap als de Brusselse, Franstalige en Duitstalige gemeenschap te bespreken, zal dit onderzoek zich beperken tot het jeugdhulprecht in Vlaanderen. Daarenboven zal waar nodig ook het federale niveau besproken worden om de verwikkeling tussen deze niveaus en de implicaties die dit voortbrengt voor de materie te verduidelijken. De federale bevoegdheden zullen hun rol spelen bij de uitoefening van gedwongen maatregelen waar de buitengerechtelijke jeugdhulp, bestaande uit vrijwillige jeugdhulp enerzijds en de jeugdhulp via gemandateerde voorzieningen anderzijds, een grote rol zal spelen in de preventieve en vrijwillige beschermingsmaatregelen.

10. Desondanks de bredere Belgische context zal het onderzoek zijn juridische relevantie ook vinden in een rechtsvergelijkend onderzoek. Een rechtsvergelijking met het Nederlands wetgevend kader inzake jeugdbeschermingsmaatregelen voor ongeboren kinderen in verontrustende situaties samen met Noorwegen en het Verenigd-Koninkrijk zal een al dan niet positieve bijdrage leveren tot het onderzoek. Een verdere rechtsvergelijking zou het onderzoek te ver brengen in verhouding met de theoretische ruimte die de masterthesis biedt. Verder zal daarom ook het belang van het kind na de geboorte bij risicovol ouderschap niet uitvoerig onderzocht worden. Het onderzoek zal zich eerder beperken tot een definiëring van het ongeboren kind, de zwangere vrouw en risicovol ouderschap.

11. Desondanks de beperkte federale wetgeving kent het Belgische recht evenwel de *infans conceptus* regel. Op grond van dit adagium kan een ongeboren kind beschouwd worden als geboren telkens, maar enkel wanneer, dit in zijn voordeel is én onder de opschortende voorwaarde van een levende en levensvatbare geboorte.²¹ Binnen het jeugdrecht heeft het *infans conceptus* adagium nog geen werking, echter vormt het wel een aanknopingspunt voor verdere interpretatie en het aanbevelend onderdeel van deze masterthesis. Het adagium zal kort besproken worden ter achtergrondinformatie bij het onderzoek en ter verduidelijking voor de lezer.

²⁰ Art. 5, §1, II, 6° Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, gewijzigd door de bijzondere wet van 8 augustus 1988, BS 13 augustus 1988; G. DECOCK, "De buitengerechtelijke jeugdbijstand in Vlaanderen. Naar een rechtspositie voor de gebruiker" in CENTRUM VOOR BEROEPSVOLMAKING IN DE RECHTEN (eds.), *Jongeren en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, (175) 177.

²¹ F. SWENNEN, *Personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 12.

2 Onderzoeksvragen

2.1 Centrale onderzoeksvraag

12. De centrale onderzoeksvraag die de leidraad doorheen deze masterthesis zal vormen is de volgende:

“Op welke wijze kan een ongeboren kind prenataal beschermd worden tegen risicovol ouderschap conform nationaal recht en voldoet de huidige regelgeving aan de mensenrechtelijke standaarden? Zo niet, kan er inspiratie gehaald worden uit een rechtsvergelijkende analyse met andere landen?”

Methodologische toelichting:

13. De centrale onderzoeksvraag kadert in een evaluerend, rechtsvergelijkend en aanbevelend onderzoek.²² Zo zal de rechtsfiguur van het ongeboren kind geëvalueerd worden in het licht van zowel de Belgische en Vlaamse wetgeving als de Europese en internationale mensenrechten. Op deze manier zal nagegaan worden of de huidige bescherming voor het ongeboren kind in risicovolle situaties voldoende is en haar doeleinden bereikt of een schending uitmaakt in het licht van het mensenrechtelijk toetsingskader. De uitkomst van dit evaluerend onderzoek zal de aanleiding vormen voor het aanbevelend onderzoek. Vervolgens zal uit de centrale onderzoeksvraag ook een extern rechtsvergelijkend onderzoek gevoerd worden met Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen. De drie verschillende rechtsstelsels zullen met elkaar vergeleken²³ worden om de gelijkenissen en verschillen bloot te leggen inzake jeugdbescherming en prenataal risicovol ouderschap. Ook deze uitkomst zal bijdragen aan het aanbevelend onderzoek door de lacunes in de rechtsstelsels te evalueren, beschrijven en vervolgens te analyseren. Het aanbevelend onderzoek zal, tot slot, bepalen wat de lacunes zijn in het Belgisch beleid en de verhouding hiervan met het mensenrechtelijk kader. Uit de analyse van het rechtsvergelijkend onderzoek in combinatie met het nationaal onderzoek zal getracht worden om een oplossing te vinden voor de gebreken in het landschap van de prenatale kinderrechtenbescherming.

2.2 Subonderzoeksvragen

14. Om een antwoord te formuleren op bovenstaande centrale onderzoeksvraag zal het onderzoek verder opgesplitst worden in vier subonderzoeksvragen.

Subonderzoeksvraag 1: “Wie kwalificeert als een ongeboren kind en wat verstaat men onder risicovol ouderschap?”

Het onderzoek zal starten met een beschrijvende onderzoeksvraag. De begrippen ongeboren kinderen en risicovol ouderschap zullen op systematische wijze uiteengezet worden. Daarnaast zal de onderzoeksvraag ook definiërend zijn waarbij de modaliteiten en uitzonderingen van de begrippen verklaard zullen worden.

²² K. HENDRICKX, L. KESTEMONT, P. SCHOUKENS en E. TERRY, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2020, 30-33.

²³ K. HENDRICKX, L. KESTEMONT, P. SCHOUKENS en E. TERRY, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2020, 50-66.

Subonderzoeksvraag 2: “Welke prenatale beschermingsmaatregelen kunnen dienen ter bescherming van ongeboren kinderen gedurende de zwangerschap en na de zwangerschap?”

Deze vraag kwalificeert als een beschrijvende en analyserende onderzoeksvraag. Het huidige kader rond mogelijke beschermingsmaatregelen zal beschreven worden waarop vervolgens een analyse zal volgen van de maatregelen en of ze voldoende bescherming bieden voor het ongeboren kind.

Subonderzoeksvraag 3: “Wat is de verhouding tussen het huidige Belgische regulerend kader inzake prenatale bescherming van het kind en de Europese en internationale mensenrechten?”

Deze onderzoeksvraag zal zowel een beschrijvende als een evaluerende functie hebben. Vooreerst zal het huidige wetgevend kader op nationaal niveau beschreven worden. Vervolgens zullen ook de toepasselijke mensenrechten op Europees niveau (EVRM) en internationaalrechtelijk niveau beschreven en geëvalueerd worden. Zijn ze voldoende om het ongeboren kind te beschermen?

Subonderzoeksvraag 4: “Hoe zou België meer alternatieve beschermingsmaatregelen kunnen implementeren ter bescherming van het ongeboren kind?”

De laatste onderzoeksvraag is aanbevelend en polst naar de oplossing voor de lacunes in het huidige kader voor ongeboren kinderen en eventuele beschermingsmaatregelen die genomen kunnen worden. De aanbevelende vraag tracht een antwoord te vinden op hoe het recht zou moeten zijn en wat België kan leren van de jeugdbeschermingsstelsels in Nederland, Noorwegen en het Verenigd-Koninkrijk.

3 Onderzoeksmethode

3.1 Selectie en verantwoording van bronnen

15. Wat betreft de toepasselijke wetgeving in het onderzoek naar de rechten van het ongeboren kind zal aandacht besteed worden aan verschillende rechtsstelsels: België, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen. Binnen deze stelsels zal de huidige, reeds ingevoerde, toepasselijke wetgeving inzake jeugdbeschermingsmaatregelen onderzocht worden in het licht van de onderzoeksthematiek. Deze landen werden gekozen met het oog op de verschillende en al dan niet vooruitstrevende beschermingsmaatregelen in vergelijking met België. Deze Vlaamse wetgeving houdt onder meer het Decreet Integrale Jeugdhulp²⁴ in dat zich specifiek richt tot jongeren, hun ouders en meer bepaald het ongeboren kind. Een gelijkaardige wetgeving vinden we in Nederland terug in de Nederlandse Jeugdwet.²⁵ Ook het Burgerlijk Wetboek heeft een plaats in dit onderzoek betreffende ouderschap en het belang van het kind. Het Nieuw Burgerlijk Wetboek van Nederland zal besproken worden in een rechtsvergelijkend kader. Daarenboven zal ook een analyse gemaakt worden van eventuele nationale en regionale wetsontwerpen, conceptnota's en parlementaire stukken. Samen met het beleid rond de bescherming van het ongeboren kind zal ook wetgeving inzake de geestelijke gezondheid van de zwangere vrouw in kaart gebracht worden. Deze wetgeving is van belang inzake de gedwongen opname van de zwangere vrouw bij verslavingsproblematieken en suïcidale gedachten.

²⁴ Decr. VI. 12 juli 2013 betreffende integrale jeugdhulp, *BS* 13 september 2013.

²⁵ Jeugdwet (NL), *Stb.* 1 augustus 2022, nr. 184.

16. Daarnaast zal ook de relevante Europese en internationale rechtspraak aangaande voormelde mensenrechtelijke verdragen aan bod komen. Voornamelijk de rechtspraak van het EHRM zal besproken worden. Daarnaast zal ook het IVRK een belangrijke bron van informatie vormen om de plaats van het ongeborn kind en de samenhang met het belang van het kind aan te tonen en te staven. Voorts zal toepasselijke nationale rechtspraak zijn plaats hebben binnen het onderzoek. De analyse van deze rechtspraak heeft tot doel een nadere blik te werpen op de problematiek en de visie op dit maatschappelijk-juridisch thema. Dit zal het onderzoek mede in kaart brengen en een mogelijkheid bieden om aanbevelingen te formuleren. In dit onderzoek zal de focus voornamelijk liggen op het kinder- en jeugdrecht met een mensenrechtelijke insteek. Er zal een monodisciplinair onderzoek gevoerd worden. Het bronnenmateriaal dat de grondslag zal vormen voor deze masterscriptie zal voornamelijk verzameld worden via de toepassing van een literatuuronderzoek bestaande uit wetgeving, rechtspraak en rechtsleer die relevant zijn voor de bescherming van het prenataal leven in een risicovolle ouderlijke omgeving.

3.2 Methodologische werkwijze

17. Bij elke onderzoeksvraag hoort vanzelfsprekend ook een gepaste onderzoeksmethode. Het onderzoek zal opgedeeld worden in meerdere hoofdstukken waarin ieder hoofdstuk een antwoord zal bieden op een subonderzoeksvraag. Vervolgens zal een rechtsvergelijkend onderzoek een nieuw licht werpen op het reeds gevoerde onderzoek. Tot slot, worden de bevindingen en analyses gebundeld in het laatste hoofdstuk waarin aanbevelingen geformuleerd worden. Deze aanbevelingen zullen het onderzoek afronden met als slotstuk een voorstel gebaseerd op de huidige juridische situatie, de resultaten die voortkomen uit het internationaal toetsingskader en de rechtsvergelijkende analyse. Voorgaande zal verder aangevuld worden met een persoonlijke visie op basis van de bevindingen uit het onderzoek.

18. Op deze manier zal de masterscriptie proberen een ethisch en rechtswetenschappelijk antwoord te bieden op de hoofdonderzoeksvraag. De hoofdonderzoeksvraag geeft aanleiding tot een aanbevelend onderzoek waarbij de rechtsfiguur van het ongeborn kind in een risicovolle prenatale situatie bloot gelegd wordt in het licht van het Belgisch recht en mensenrechten. Mede aan de hand van het rechtsvergelijkend onderzoek en een evaluerend theoretisch onderzoek zullen de beschermingsmaatregelen tegen risicovol ouderschap beoordeeld worden. Een afweging tussen deze fundamentele mensenrechten is daarbij cruciaal.

19. Gezien de omvang van de gerelateerde rechtstakken die dit onderzoek met zich meebrengen, zal deze masterthesis methodologisch beperkt worden. Enerzijds wordt enkel de wetgeving die toepasselijk is op het Belgische, Nederlandse, Noorse en Verenigd-Koninkrijkse beleid inzake de bescherming van ongeborn kinderen tegen risicovol ouderschap in acht genomen. Anderzijds moet ook gewezen worden op de sterke Europees en internationaal mensenrechtelijke invloed op dit rechts-ethisch onderwerp. Om een antwoord te bieden op de centrale onderzoeksvraag zal er in verschillende hoofdstukken gewerkt worden met subonderzoeksvragen.

20. De rechtsvergelijkende analyse zal een inspirerend perspectief bieden richting de eindconclusie. Voorgaande zal geïntegreerd worden in het slotstuk van deze masterscriptie met name het adviserend luik. Hierin zal een algemene analyse gemaakt worden van alle voorgaande delen, inclusief subconclusies, en rechtsvergelijkend onderzoek. De aanbevelingen zullen voornamelijk gebaseerd worden op voorgaande hoofdstukken.²⁶ Daarnaast zullen niet alleen aanbevelingen gedaan worden maar zullen ook de lacunes in alle onderzochte rechtsstelsels uit de doeken gedaan worden. Afsluitend zal de conclusie opnieuw verwijzen naar de centrale onderzoeksvraag en zal nagegaan worden of en in welke mate een ongeboren kind beschermd kan worden tegen risicovol ouderschap.

21. De masterthesis kadert dus hoofdzakelijk rond het onderzoeken van reeds bestaande jeugdmaatregelen inzake prenatale bescherming tijdens de zwangerschap en de moeilijke mensenrechtelijke afwegingen die dit met zich meebrengt. Daarenboven zorgt de bescherming van de ongeborene voor een beperking van de rechten van de moeder wat leidt tot de vraag of het kind beschermd kan worden zonder de rechten van de moeder in te perken? Een beleidsmatige analyse met betrekking tot België en een kritische rechtsvergelijkende analyse zullen een antwoord bieden op de lacunes in de huidige situatie. De vraag waarop deze masterscriptie een antwoord zal bieden is veeleer welke juridische beschermingsmaatregelen er reeds bestaan en voldoen deze maatregelen wel aan de mensenrechtelijke standaarden die voorop gesteld moeten worden?

4 Leeswijzer

22. Eerste hoofdstuk – In het eerste hoofdstuk wordt een definitie van het ongeboren kind en risicovol ouderschap uiteengezet. Het hoofdstuk zal daarnaast ook het internationaal en Europeesrechtelijk kader inzake kindbescherming en het recht op fysieke en lichamelijke integriteit, privéleven en gezinsleven uiteenzetten. Tot slot wordt uit deze beschrijving en internationaalrechtelijke gezaghebbende bronnen een mensenrechtelijk toetsingskader gecreëerd. Dit kader zal de rode draad vormen doorheen het evaluatief en analyserend onderzoek. Het biedt de basis waaraan de maatregelen in zowel België als de andere rechtsstelsels getoetst zullen worden. Dit kader kan ook in bijlage 1 teruggevonden worden.

23. Tweede hoofdstuk – Het tweede hoofdstuk begint met een uiteenzetting van de bevoegdheden in België met betrekking tot ongeboren kinderen en het evenwicht met de rechten van de zwangere persoon. De complexe bevoegdheidsproblematiek zorgt voor een ingewikkelde en onrechtstreekse samenwerking tussen de federale overheid en de Vlaamse gemeenschap. De invloed hiervan op de bestaande maatregelen en het internationaal toetsingskader zal later in het hoofdstuk besproken worden. Vervolgens en hieropvolgend wordt het wetgevend kader, enerzijds bestaande en anderzijds de lacunes, beschreven. Een beschrijving van het *infans conceptus* adagium zorgt voor een beter begrip over het gebrek aan een rechtspositie van het ongeboren kind. Tot slot, worden alle bestaande en toekomstige beschermingsmaatregelen ten aanzien van het ongeboren kind in

²⁶ R.J.P. KOTTENHAGEN, "Botsende rechten van moeder en ongeboren kind", *T.Ge.* 2008, 492-503.

risicovolle situaties beschreven en geëvalueerd gaande van vrijwillige maatregelen, die steeds het algemeen uitgangspunt zullen vormen, tot gedwongen maatregelen, waar de federale wetgever bevoegd is en de belangen tussen het kind en de moeder prominent naar voor zullen komen. Deze maatregelen zullen getoetst worden aan het internationaal toetsingskader (bijlage 1). Een analyse hiervan is terug te vinden in bijlage 2. Uit deze toetsing zullen vier lacunes afgeleid worden die in het volgende hoofdstuk verder besproken worden.

24. Derde hoofdstuk – Het derde hoofdstuk evalueert de lacunes in het Belgische kinderbeschermingssysteem en zoekt hiervoor inspiratie in de rechtsvergelijkende landen waaronder Nederland, Noorwegen en het Verenigd-Koninkrijk. Deze landen zullen in een horizontale vergelijking geanalyseerd worden. Enkel de toepasselijke maatregelen of systemen zullen specifiek onder elke lacune besproken worden. Aan de hand van de verschillende beleidsstructuren en beschermingsmaatregelen kan dus inspiratie gehaald worden om het Belgisch systeem te verbeteren.

25. Vierde hoofdstuk – Het vierde en laatste hoofdstuk van dit onderzoek zoekt naar mogelijke aanbevelingen om de knelpunten in de huidige regelgeving rond maatregelen bij risicovol ouderschap weg te werken of efficiënter te doen verlopen. Er gaat speciale aandacht naar het opstellen van een cascadesysteem met een vijftal stappen. Daarnaast wordt een nieuw tussenniveau inzake de gedwongen maatregelen benoemd. Deze aanbeveling zal kaderen in het licht van het zoeken naar een 'gepaste' oplossing ter bescherming van zowel het (on)geboren kind als de (zwangere) vrouw.

Hoofdstuk I. De beschermwaardigheid van het ongeboren kind en risicovol ouderschap

26. Ter inleiding van dit hoofdstuk is het van belang om een verstaanbaar begrip te hebben over de hoofdbegrippen die in dit onderzoek aan bod zullen komen. Een definitie van het ongeboren kind, zijn positie als rechtssubject en risicovol ouderschap zullen de start zijn van dit onderzoek. Het definiëren van deze begrippen is van belang voor de duiding van de rechten van het (on)geboren kind en de rechten van de zwangere vrouw. Een aflijning van onderstaande begrippen zal de essentie en het onderwerp van het onderzoek duidelijk te maken. Daarnaast duidt het ook op het belang om te weten wat de rechten van het kind zijn als rechtssubject binnen dit onderzoek en hoe deze in verband staan met de rechten van de zwangere persoon.

1 Het ongeboren kind

1.2 Definitie

27. Biologisch gezien is er weinig verschil tussen een kind vlak voor de geboorte en het kind direct na de geboorte. Juridisch wordt er echter wel een onderscheid gemaakt tussen de status van een ongeboren en een pasgeboren kind. Een ongeboren kind wordt gezien als een 'mens in wording'.²⁷ De belangen van het kind moeten afgewogen worden tegen die van de ouders en de samenleving. Om deze belangen te beschermen wordt in artikel 3.1 IVRK²⁸ het recht op menselijke waardigheid genoemd als mogelijke benadering. Het probleem ligt echter in het feit dat het kind nog niet geboren en misschien zelfs nog niet verwekt is.²⁹ Het is nog geen juridisch bestaand persoon waardoor het ongeboren kind geen rechten kan hebben.

28. Met betrekking tot het statuut van het ongeboren kind heeft het EHRM³⁰ geoordeeld dat het niet kon beslissen of het ongeboren kind een persoon is in de zin van artikel 2 EVRM³¹. Het Hof laat hierdoor aan de lidstaten een grote beoordelingsvrijheid om al dan niet een juridisch statuut toe te kennen aan het ongeboren kind. Ondanks het gebrek aan erkenning van het ongeboren kind als persoon, betaamt er toch enige bescherming voor de ongeborene. De menselijke waardigheid blijft wel aan de basis liggen en wordt beschermd door talrijke internationale en Europese instrumenten.³² Het begrip menselijke waardigheid wordt niet gedefinieerd maar uit deze instrumenten kan afgeleid en bepleit worden dat het recht op een toekomst en de autonomie van een ongeboren kind hieronder gewaarborgd kunnen worden.³³

²⁷ A. CASSIERS, "Welke bescherming voor de toekomstige generatie (ongeboren) kinderen", *Tijdschrift voor Familierecht* 2024, 56-61.

²⁸ Artikel 3 lid 1 IVRK: "Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging."

²⁹ T. VANSWEEVELT, "Het statuut van en het wetenschappelijk onderzoek op embryo's" in T. VANSWEEVELT en F. DEWALLENS, *Handboek gezondheidsrecht*, vol. 2, Morsel, Intersentia, 2014, 163.

³⁰ EHRM 8 juli 2004, nr. 53924/00, *Vo t. Frankrijk*.

³¹ Artikel 2 EVRM: "Het recht van een ieder op leven wordt beschermd door de wet. Niemand mag opzettelijk van het leven worden beroofd, behoudens door de tenuitvoerlegging van een gerechtelijk vonnis wegens een misdrijf waarvoor de wet in de doodstraf voorziet."

³² Art. 1 Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie, Art. 1 UVRM.

³³ A. CASSIERS, "Welke bescherming voor de toekomstige generatie (ongeboren) kinderen", *T.Fam.* 2024, 61.

1.3 De rechtspositie en rechten van het ongeboren kind

29. De bescherming en definiëring van het ongeboren in kind in België kent tot op heden nog geen wettelijke basis. Aan de bescherming van ongeboren kinderen wordt vormgegeven aan de hand van het *infans conceptus* adagium.³⁴ Op grond van dit adagium kan een ongeboren kind beschouwd worden als een geboren kind telkens, maar enkel wanneer, dit in zijn voordeel is en onder de opschortende voorwaarde van een levende en levensvatbare geboorte.³⁵ Het ongeboren kind wordt dus beschouwd als geboren en daardoor ook als rechtssubject. Dit zal van belang zijn inzake de mogelijke beschermingsmaatregelen die van toepassing kunnen zijn op ongeboren kinderen. Gezien jeugdbeschermingsmaatregelen enkel en alleen van toepassing kunnen zijn op minderjarigen en reeds geboren kinderen. Deze regel werd niet vastgelegd in een wet, het gaat dus om een juridische fictie.³⁶

30. Het *infans conceptus* adagium kent enkel twee wettelijke, vermogensrechtelijke toepassingsgevallen en een toepassing binnen het afstammingsrecht meer bepaald de prenatale erkenning.³⁷ Een mogelijke wettelijke verankering van dit adagium zorgt echter voor discussie. Zo oordeelde het Hof van Cassatie in zijn arrest van 2012³⁸ dat het *infans conceptus* adagium geen algemeen rechtsbeginsel uitmaakt. Dit heeft tot gevolg dat de gevolgen van de rechtspersoonlijkheid van het ongeboren kind enkel kunnen terugwerken tot aan het tijdstip van de verwekking van het kind als dat in zijn belang is. Door deze uitspraak lijkt het Hof van Cassatie het bestaan van een algemeen begrip van de *infans conceptus*-regel impliciet af te wijzen.

31. Door het gebrek aan een wettelijke verankering van het *infans conceptus* adagium, is een prenatale toepassing van gerechtelijke hulpverlening onmogelijk. Opdat de uitbreiding van jeugdhulpmaatregelen mogelijk zou zijn voor ongeboren leven, wordt voorgesteld om de specifieke wetgeving die hierop betrekking heeft te wijzigen.³⁹ Rechtsleer en wetgeving toont voorts aan dat Nederland verder staat dan België in zijn ontwikkeling van een kinderrechtenbeleid toegespitst op ongeboren kinderen.⁴⁰ De *nasciturusfictie* (vergelijkbaar met het *infans conceptus* adagium) werd hier reeds wettelijk verankerd in artikel 1:2 NBW. Ook gedwongen opnames van zwangere vrouwen zijn mogelijk.⁴¹ Tot slot zal ook het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens een belangrijke informatiebron vormen. Meer bepaald artikel 8 EVRM (recht op respect voor familie - en privéleven).

³⁴ Wetsvoorstel V. VAN PEEL en J. COMBREZ tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl.St.* Kamer 2019-2020, nr. 55-1029/1.

³⁵ F. SWENNEN, *Personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 12.

³⁶ A. HUYGENS, "Verhandeling. Preventie van prenatale schade; reactie op FJR 2009, 3", *FJR* 2009, nr. 9, (10) 12.

³⁷ Art. 328, §2 oud BW.

³⁸ Cass. 2 maart 2012, *Arr. Cass.* 2012, 500.

³⁹ Voorstel van Decreet van C. ROUSSEAU, F. VAN DEN BOSSCHE en H. ANAF tot wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2021-22, nr. 943/1.

⁴⁰ A.E.J. SATINK en H. MIDDELKOOP, "Het recht op bescherming tegen prenatale gezondheidsschade", *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2019, 50-59.

⁴¹ *Infra* rns. 157-159.

2 Risicovol ouderschap

32. Een ander centraal begrip in deze masterthesis is “risicovol ouderschap” en daarmee samenhangende een “verontrustende situatie”. Er is sprake van risicovol ouderschap wanneer aanstaande ouders hun (on)geboren kind verwaarlozen, mishandelen en/of ernstige schade dreigen toe te brengen.⁴² Hier wordt in de eerste plaats onder meer gedacht aan het gebruik van drugs of alcohol tijdens de zwangerschap, armoede, psychische problematieken, ...⁴³

33. De huidige definitie van het risicovol ouderschap wordt in de wet ondergebracht onder het begrip “verontrustende situaties” zoals beschreven in artikel 2, §1, 54° Decreet Integrale Jeugdhulp. Hier wordt niet langer gesproken van problematische opvoedingssituaties (POS), maar wel van verontrustende situaties (VOS).⁴⁴ Verontrusting is niet altijd het gevolg van de opvoedingssituatie, maar kan ook ontstaan in de bredere context van de minderjarige en zijn leefsituatie.⁴⁵ Het decreet biedt dus een ruimere omschrijving van het begrip waarbij het onder meer kan gaan om psychosociale problemen, partnergeweld, zwakbegaafdheid en psychische problematieken. De definitie vermeldt daarenboven dat een minderjarige ook als een ongeboren kind geïnterpreteerd moet worden.⁴⁶ Een verontrustende situatie wordt voortaan gedefinieerd als *“een situatie die de ontwikkeling van een minderjarige bedreigt doordat zijn psychische, fysieke of seksuele integriteit of die van een of meer leden van zijn gezin wordt aangetast of doordat zijn affectieve morele, intellectuele of sociale ontplooiingskansen in het gedrang komen, waardoor het aanbieden van jeugdhulpverlening maatschappelijk noodzakelijk is.”*

34. Bescherming tegen risicovol ouderschap wordt vooreerst mogelijk geacht via het opleggen van maatregelen van jeugdhulp.⁴⁷ Het opleggen van pre- en postnatale jeugdhulpmaatregelen ligt niet voor de hand. Dit komt door de nauwe verbondenheid tussen het ongeboren kind en het lichaam van de zwangere vrouw.⁴⁸ De maatregelen gaan immers snel gepaard met dwang ten aanzien van de zwangere vrouw wat een al dan niet ernstige inmenging impliceert in het recht op eerbiediging van het privéleven en het recht op fysieke en psychische integriteit.⁴⁹ De vraag of de bescherming van de gezondheid van het (on)geboren kind als doelstelling voor dwang en/of drangmaatregelen kan volstaan ter rechtvaardiging van een inmenging in de rechten van de zwangere persoon en de andere potentiële ouder, is nog onduidelijk.⁵⁰ Op deze vraag zal later verder ingegaan worden.

⁴² RAAD VOOR STRAFRECHTSTOEPASSING EN JEUGDBESCHERMING, “Advies prenatale kinderbescherming en de rol van de overheid”, 2015, 5.

⁴³ Conceptnota van L. PARYS (eds.) voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1. p. 3.

⁴⁴ J. PUT, *Handboek Jeugbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 155-160.

⁴⁵ ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Bijzondere opleiding Jeugdrecht 2022-2023*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2022, 63-65.

⁴⁶ Conceptnota K. SCHRYVERS, pagina 2 heeft een ruimer toepassingsgebied dan de conceptnota L. PARYS die zich beperkt tot alcohol- en druggebruik tijdens de zwangerschap.

⁴⁷ *Infra* rns. 83-127.

⁴⁸ A. SHARMA en S. SANGWAI, “Rights of an Unborn vis-à-vis Rights of Women”, *International Journal of Law Management & Humanities* 2021, afl. 4, 2553-2563.

⁴⁹ R. SCOTT, *Rights, duties and the Body: Law and ethics of the maternal-fetal effect*, Londen, Bloomsbury Publishing, 2002, 474 p.

⁵⁰ C. DEMULDER, “Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen”, *Tijdschrift voor Familierecht* 2022, 12-16.

3 Europese en Internationale verdragen

35. Op de vraag of ongeboren kinderen recht hebben op prenatale rechtsbescherming moet in eerste instantie een antwoord gezocht worden in Europese en internationale wetgeving. Kinderrechten zijn mensenrechten. Ze behoren daarom tot een ruimer geheel van rechten van de mens. Kort na de Tweede Wereldoorlog werd de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM) aangenomen. Sindsdien is een hele reeks van kernverdragen inzake mensenrechten in het kader van de Verenigde Naties tot stand gekomen waaronder het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind. Daarnaast zijn ook op regionaal vlak mensenrechtenverdragen aangenomen.⁵¹ De meeste hiervan zijn ook relevant voor kinderen hoewel ze niet allemaal van toepassing zijn op het ongeboren kind.⁵² De meest relevante rechten zullen hier verder besproken worden samen met de mogelijke moeilijkheden in het kader van beschermingsmaatregelen ten aanzien van ongeboren kinderen.

3.1 Artikel 8 EVRM

36. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM)⁵³ waarborgt voornamelijk burgerlijke en politieke rechten. In het EVRM wordt, met uitzondering van artikel 5, niet verwezen naar kinderen in het bijzonder. Toch heeft het Hof in het licht van bepaalde artikelen van het verdrag een kinderrechtenspecifieke rechtspraak ontwikkeld. Dit is in het bijzonder het geval voor wat betreft het verbod op foltering⁵⁴, het recht op vrijheid⁵⁵, het recht op een eerlijk proces⁵⁶ en het recht op eerbiediging van het privé – en gezinsleven⁵⁷. Voor de toepassing van de bescherming van het ongeboren kind bij risicovol ouderschap zal enkel een toelichting gegeven worden van het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven.⁵⁸

Het privé- en gezinsleven wordt onder meer beschermd door artikel 8 EVRM. Dit recht moet zonder discriminatie geëerbiedigd, beschermd en uitgevoerd worden. Het recht eerbiedigen houdt in dat de Staat en alle overheidsorganen zich moeten onthouden van maatregelen die tot gevolg hebben dat het recht op eerbiediging van het gezinsleven geschonden wordt, behalve wanneer inmenging op grond van artikel 8 tweede lid toelaatbaar is. Uit de tekst van artikel 8 kunnen vier onderscheiden rechten afgeleid worden: eerbiediging van het privé-leven, het gezinsleven, het huis en de communicatie. Deze rechten raken aan de individualiteit van de burger en moeten zorgen voor bescherming van de ontplooiing van zijn persoonlijkheid en zijn welzijn.⁵⁹

⁵¹ W. VANDENHOLE, *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 3-15.

⁵² R. JOSEPH, *Human Rights and the Unborn Child*, Leiden, BRILL, 2009, 368 p.

⁵³ Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), BS 19 augustus 1955.

⁵⁴ Art. 3 EVRM.

⁵⁵ Art. 5 EVRM.

⁵⁶ Art. 6 EVRM.

⁵⁷ Art. 8 EVRM.

⁵⁸ W. VANDENHOLE, *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 3-15.

⁵⁹ J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM, Deel 2: Artikelsgewijze commentaar, volume I*, Morsel, Intersentia, 2004, 711.

37. Om kinderen te beschermen tegen risicovol ouderschap is er een aanbod aan gerechtelijke hulpverlening.⁶⁰ Een uitbreiding van dit aanbod tot ongeboren kinderen ligt echter niet voor de hand in het licht van de rechten van aanstaande ouders en meer bepaald de rechten van de zwangere persoon. Het opleggen van een gerechtelijke jeugdhulpmaatregel vormt vrijwel steeds een inmenging in hun recht op eerbiediging van het privé, gezins- en familieleven.⁶¹ Een kind heeft namelijk een recht om zijn ouders te kennen en door hen opgevoed te worden door de bescherming van het gezinsleven. Dergelijke inmenging hoeft echter niet noodzakelijk een schending van artikel 8 EVRM te betekenen. De belangen of rechten van de minderjarige kunnen binnen het huidige rechtskader een rechtvaardiging vormen om in te grijpen in het gezag van de ouders en daardoor dus ook in hun recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven.⁶²

38. Deze inmenging kan gerechtvaardigd worden door artikel 8, tweede lid EVRM. De rechtvaardiging is enkel en alleen mogelijk indien aan de voorwaarden wordt voldaan. Hierbij moet een legitiem doel, de legaliteitstoets en de noodzakelijkheidstoets nagestreefd worden. Wat betreft geboren kinderen, is het duidelijk dat hun belangen of rechten als rechtvaardiging kunnen dienen omwille van het belang van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.⁶³ Dit ligt anders bij de toepassing van jeugdbeschermingsmaatregelen op ongeboren leven. Een ongeboren leven komt namelijk geen rechtspersoonlijkheid toe, hierdoor kan geen afweging gemaakt worden ten aanzien van de fundamentele rechten van een ander persoon. Daarenboven zal er ook sprake zijn van een aantasting van de fysieke en psychische integriteit van de zwangere persoon door de verbondenheid tussen de zwangere persoon en het ongeboren leven.⁶⁴

Artikel 8 tweede lid EVRM biedt nog een tweede rechtvaardigingsgrond, zijnde de bescherming van de gezondheid en de goede zeden. Onder deze doelstelling kan het algemeen belang van de bescherming van ongeboren leven en het voorkomen van risicovol ouderschap geplaatst worden. Deze rechtvaardigingsgrond zou de basis kunnen vormen voor het opleggen van verplichtingen of beperkingen aan aanstaande of toekomstige ouders en de zwangere persoon.⁶⁵ Er rijst hier duidelijk een mogelijke spanning tussen enerzijds de verplichting voor de lidstaten, waaronder België, om zoveel als mogelijk het recht van ouders en kinderen op privé- en gezinsleven te eerbiedigen en anderzijds de verplichting om redelijke stappen te ondernemen om kinderverwaarlozing en risicovolle situaties voor ongeboren kinderen te voorkomen.⁶⁶ Wanneer het recht op leven van het ongeboren

⁶⁰ *Infra* randnummer 86 e.v.

⁶¹ C. DEMULDER, "Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen", *T.Fam.* 2022, 8.

⁶² Cass. 20 oktober 2020, *Arr.Cass.* 2020, AR P.20.0604.N.

⁶³ A. CASSIERS, "Welke bescherming voor de toekomstige generatie (ongeboren) kinderen?", *T.Fam.* 2024, 60-61.

⁶⁴ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf; W. VANDENHOLE, *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 13-14.

⁶⁵ C. DEMULDER, "Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen", *T.Fam.* 2022, 9.

⁶⁶ W. VANDENHOLE, *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 13-14; Aanbeveling Comm. nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind, *Pb.L.* 14 mei 2024.

kind botst met het recht op privéleven van de moeder, zal een zorgvuldige belangenafweging moeten plaatsvinden.⁶⁷

3.2 Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

39. In 1989 werd het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind⁶⁸ aangenomen (IVRK). Dit verdrag is juridisch bindend voor de staten die het geratificeerd hebben. Het verdrag kent inmiddels 193 verdragspartijen waaronder België, hier trad het verdrag reeds in 1992 in werking. Het Verdrag werd ontworpen om de eerste stap te zetten naar een erkenning van kinderen als bekwame mensen, als dragers van mensenrechten, niet van "minirechten".⁶⁹ Het IVRK vertolkt echter geen eenduidige filosofie of kindbeeld, het hinkt bij wijze van spreke op twee benen. Enerzijds is er de idee van zelfbeschikking of autonomie van kinderen. Kinderen zijn actoren, rechtssubjecten en dragers van rechten en plichten. Anderzijds wordt uitgegaan van de kwetsbaarheid van kinderen en hun nood aan bescherming.⁷⁰ Hoe dan ook is het IVRK op dit ogenblik het krachtigste aparte instrument voor kinderen.

40. De inhoud van het verdrag wordt vaak omschreven als een geheel van drie soorten rechten: provisierechten (bv. onderwijs, gezondheidszorg,...), protectierechten (bv. bescherming tegen uitbuiting, geweld,...) en participatierechten (bv. inspraak en zelfbeschikking). De belangrijkste principes van het verdrag worden in het kinderrechtenbleid als rode draad uitgewerkt. Deze rode draad vinden we terug in het non-discriminatiebeginsel⁷¹, het belang van het kind⁷², het recht op leven en ontwikkeling⁷³ en het recht op een eigen mening.⁷⁴ Deze vier bepalingen vormen de basis van het hele verdrag. De andere artikelen dienen steeds in het licht van deze hoofdprincipes gelezen te worden.

3.2.1 De bescherming van de ongeborene in het IVRK

41. Het VN-Kinderrechtenverdrag zelf strekt echter niet expliciet uit tot de bescherming van het ongeboren kind noch tot een eventueel recht op prenatale rechtsbescherming. Niettegenstaande deze vaststelling blijft de hamvraag nog steeds of het ongeboren kind al dan niet impliciet onder de strekking van de verdragsbepalingen uit het IVRK kan vallen. Er is niettemin gekozen om in de preambule te bepalen dat het verdrag van toepassing kan zijn op het ongeboren kind. Belangrijk om hier op te merken is dat het verdrag zelf bindend is voor alle staten die dit ondertekend hebben, de

⁶⁷ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

⁶⁸ Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), Algemene Vergadering Verenigde Naties, 20 november 1989.

⁶⁹ W. VANDENHOLE, *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 28.

⁷⁰ W. VANDENHOLE, *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 4; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 61-76.

⁷¹ Art. 2 IVRK.

⁷² Art. 3 IVRK; KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *In het belang van het kind: wat betekent het in het Kinderrechtenverdrag?*, Gent, 2020, <https://keki.be/nl/kennis/in-het-belang-van-het-kind-wat-betekent-het-in-het-kinderrechtenverdrag>.

⁷³ Art. 6 IVRK.

⁷⁴ Art. 12 IVRK; ORDE VAN VLAAMSE BALIES (eds.), *Bijzondere opleiding Jeugdrecht 2022-2023*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2022, 3.

preambule daarentegen is dat niet.⁷⁵ Het IVRK laat dus een grote discretionaire bevoegdheid aan de staten door het in de preambule te vermelden, dit omwille van de ethische gevoeligheid van het onderwerp.

42. Artikel 1 IVRK bakent het personeel toepassingsgebied van dit verdrag af en definieert het kind als "*Ieder mens jonger dan achttien jaar (...)*". Het toepassingsgebied wordt dus concreet afgebakend in functie van de leeftijd van de betrokkenen.⁷⁶ Niettemin valt echter wel onmiddellijk op dat het verdrag enkel een bovengrens hanteert waardoor uit deze bepaling alleen kan worden afgeleid wanneer de bescherming van het kind ophoudt, niet wanneer deze zou moeten beginnen. De ondergrens wordt als dusdanig volledig open gelaten. Artikel 1 IVRK bepaalt namelijk geen minimumleeftijd en laat als dusdanig de ondergrens volledig open.⁷⁷ Bijgevolg wordt er vaak teruggesproken naar de negende preambulaire overweging die deel uitmaakt van dit verdrag ter verduidelijking.

43. Uit de voorbereidende werkzaamheden bij de opstelling van dit verdrag blijkt dat het al dan niet verankeren van een minimumleeftijd het voorwerp van debat heeft uitgemaakt. De oorspronkelijke bedoeling was om het personeel toepassingsgebied van artikel 1 af te bakenen tot "*elke mens vanaf het moment van de geboorte*". Op deze manier werd de werking van het verdrag niet uitgebreid tot ongeboren leven.⁷⁸ Maar de definitie zorgde voor een grote controverse tijdens de onderhandelingen. Uiteindelijk werd besloten om de zinsnede "vanaf het moment van de geboorte" te schrappen en werd het vervangen door bredere begrippen als "mens" en "kind". Het doel van deze verbreding was om de lidstaten een maximale flexibiliteit te geven met betrekking tot de positie die ze wensten in te nemen in hun eigen nationale recht omtrent de kwestie van ongeboren leven en hun bescherming.⁷⁹

44. Een aantal andere artikelen binnen het verdrag zelf geven echter ook aanleiding om het ongeboren leven te beschermen. Zo waarborgt artikel 6 van het VN-Kinderrechtenverdrag, in de breedst mogelijke zin, de mogelijkheden tot leven, overleven en de ontwikkeling van het kind. Het eerste lid van dit artikel voorziet in de verplichting voor verdragsstaten om het recht op leven van het kind te erkennen. Het is het meest fundamentele mensenrecht dat specifiek aan het kind wordt toegeschreven. Net om deze redenen beschouwt het VN-Kinderrechtencomité dit recht als één van de vier algemene principes in het IVRK.⁸⁰ Bijgevolg rijst de vraag of het ongeboren kind al dan niet

⁷⁵ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, 5-6, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

⁷⁶ E. VERHELLEN, "Een inleiding tot het Verdrag inzake de Rechten van het Kind" in W. VANDENHOLE (eds.), *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 30-32.

⁷⁷ J. TOBIN, *The UN Convention on the Rights of the Child: a commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2019, 21-39.

⁷⁸ P. ALSTON, "The unborn child and abortion under the Draft Convention on the Rights of the Child", *Human Rights Quarterly* 1990, vol. 12, nr. 1, 156-178.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, *General Comment No. 5 (2005): general measures of implementation of the Convention of the Rights of the child*, 27 november 2003, §12.

onder deze strekking begrepen kan worden want zonder een prenatale bescherming kunnen de verdragsluitende staten deze verplichting ook niet nakomen.

Vooreerst kan opgemerkt worden dat artikel 6 IVRK geen uitdrukkelijk startpunt met betrekking tot de bescherming van het recht op leven naar voren schuift. Al zou de formulering van “een *inherent recht op leven*” eventueel wel kunnen suggereren dat de bescherming van het leven onder artikel 6 IVRK pas aanvang neemt bij de geboorte.⁸¹ De voorbereidende werkzaamheden bij het Verdrag geven de nodige verduidelijking bij deze vraag.⁸² De meeste Staten verworpen namelijk een uitdrukkelijke verwijzing naar het moment van de bevruchting als het begin van de bescherming van het leven. Maar ook enige andere verwijzing van het ongeboren kind werd afgewezen. Met het toepassingsgebied van artikel 1 IVRK en voorgaande informatie in het achterhoofd lijkt het besluit dat het ongeboren kind niet uitdrukkelijk onder de beschermingssfeer van artikel 6 IVRK valt.⁸³

Samengevat wil dit alles zeggen dat artikel 6 net zoals artikel 1 IVRK geen standpunt inzake het ongeboren leven beschrijft. Alle lidstaten kunnen en moeten zelf een standpunt innemen met betrekking tot de vraag of de bescherming van het ongeboren kind ook valt onder de definities van het IVRK, in het bijzonder onder het recht op leven, en wanneer dit recht begint te lopen: op het moment van de bevruchting, tijdens de zwangerschap of bij de geboorte van het kind? Alle staten behouden een discretionaire bevoegdheid om deze uitbreiding al dan niet uit te voeren.⁸⁴

45. Artikel 18 van het VN-Kinderrechtenverdrag beschrijft het principe dat de verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind in de eerste plaats bij de ouders rust. Beide ouders zijn gezamenlijk verantwoordelijk en de Staat heeft hierbij dan ook de taak om de ouders hierbij te ondersteunen. Daarnaast legt artikel 19 IVRK de Staat ook op om kinderen te beschermen tegen elke vorm van mishandeling door ouders of door andere personen die verantwoordelijkheid dragen voor de zorg van het kind. Met artikel 19 kan ook het nemen van preventieve maatregelen in verband gebracht worden om behandelingsprogramma's op te zetten.⁸⁵

46. Tot slot bepaald artikel 24 IVRK dat kinderen het recht hebben op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en op toegang tot medische en revalidatiediensten. Het Verdrag legt in het bijzonder de nadruk op de ontwikkeling van eerstelijns- en preventieve gezondheidszorg, educatie en prenatale zorgen. De Staten zijn met andere woorden verplicht om maatregelen op te nemen in hun nationale

⁸¹ S. SCHMAHL, *United Nations Convention on the Rights of the Child: article-by-article commentary*, Duitsland, Nomos, 2021, 120-127.

⁸² E. VERHELLEN, *Het verdrag inzake de rechten van het kind. Achtergronden, motieven, strategieën, hoofdlijnen*, Leuven, Garant, 2000, 13-18; E. VERHELLEN, “Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind meerderjarig. Enkele beschouwingen over de implementatie in België”, *TJK* 2008, afl. 1, 11-14.

⁸³ OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child (Volume I)*, 2007, 365-366, §18-25.

⁸⁴ W. VANDENHOLE, G.E. TÜRKELLI en S. LEMBRECHTS, *Children's rights: a commentary on the Convention on the rights of the Child and its protocols*, Cheltenham, Edward Elgar, 2019, 44-47.

⁸⁵ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, “Advies bescherming van ongeboren kinderen”, 8 juni 2021, (12) 5, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

wetgeving om de zwangerschap in optimale omstandigheden te laten verlopen.⁸⁶ Het VN-Kinderrechtenverdrag biedt de wetgever de ruimte om wetgeving te creëren waarin het ongeboren kind beschermd kan worden. Wat zeker is, is dat het belang van het kind de rode draad vormt doorheen het IVRK.⁸⁷

3.2.2 De bescherming van de ongeborene in de preambule van het IVRK

47. De uiteindelijke verdragstekst schrijft dus geen uitdrukkelijke bepaling aan het ongeboren kind toe. Desalniettemin wordt het ongeboren kind wel ter sprake gebracht in de negende preambulaire overweging van het verdrag. Deze overweging bepaalt dat *“het kind op grond van zijn lichamelijke en geestelijke onrijpheid bijzondere bescherming en zorg nodig heeft, met inbegrip van geëigende wettelijke bescherming, zowel voor als na de geboorte”*. De preambule van het IVRK legt met andere woorden opnieuw expliciet de nadruk op de noodzaak aan prenatale en ook postnatale kinderbescherming. Een preambule is echter niet juridisch bindend en ze heeft ook geen directe werking met als gevolg dat ze noch kinderrechten noch statelijke verplichtingen voor deze rechten op een zelfstandige basis kan bevatten.⁸⁸

48. Desondanks het niet bindend karakter van de preambule wilt dit echter niet zeggen dat de preambule volkomen te verwaarlozen is. De preambulaire overwegingen kunnen als aanvullend hulpmiddel gebruikt worden bij de interpretatie van dit verdrag.⁸⁹ Hoewel een bepaling uit de preambule dus geen juridische verplichtingen met zich meebrengt, kan er in het licht van deze opvatting en de lezing van artikel 31 lid 2 WVV geconcludeerd worden dat ze een relevante grondslag biedt om de artikelen uit het IVRK in het licht van deze overweging te interpreteren. Met andere woorden, de preambule van dit verdrag biedt een zeker aanknopingspunt voor de rechtsbescherming ten aanzien van het ongeboren kind.

De draagwijdte van deze overweging moet echter wel genuanceerd worden. In het rapport van de voorbereidende werkzaamheden werd een uitdrukkelijke verklaring opgenomen om ervoor te zorgen dat de definitie van een kind voor de toepassing van dit verdrag steeds gelezen moet worden in de zin van artikel 1 IVRK. Kortom houdt deze verklaring in dat de negende preambulaire overweging geenszins de bedoeling heeft om vooruit te lopen op de interpretatie van de verdragsbepalingen. De preambule kan er dus niet voor zorgen dat de bepalingen uit het verdrag zo geïnterpreteerd moeten worden dat ze ook van toepassing zijn op ongeboren kinderen.⁹⁰

⁸⁶ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, “Advies bescherming van ongeboren kinderen”, 8 juni 2021, (12) 6, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

⁸⁷ Art. 3 IVRK.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Art. 31.2 WVV “de context voor de uitlegging van het verdrag omvat niet alleen de verdragstekst maar ook de preambule en de bijlagen”.

⁹⁰ W. VANDENHOLE, G.E. TÜRKELLI en S. LEMBRECHTS, *Children’s rights: a commentary on the Convention on the rights of the Child and its protocols*, Cheltenham, Edward Elgar, 2019, 44-47.

3.3.3 Besluit IVRK

49. De bescherming van kinderen is duidelijk het sterkst ontwikkeld binnen de Verenigde Naties en meer bepaald in het Kinderrechtenverdrag van 1989. In een Europese context zijn sommige rechten uit dit verdrag hernomen of wordt er nu rekening mee gehouden in de rechtspraak van het EHRM. Niettemin is het Europese niveau vaak belangrijker voor een effectieve rechtsbescherming van kinderen dan het universele en internationale niveau. Europese regelgeving kan namelijk een directe werking hebben op nationale wetgeving en bevat sterkere toezichtsmechanismen dan het VN-Kinderrechtenverdrag.

50. In dit opzicht zijn het universele en het Europese stelsel complementair: het universeel stelsel biedt een sterk normatief kader waar het Europees een sterker toezichtsmechanisme ontwikkelde.⁹¹ Mits aan bepaalde voorwaarden te voldoen kan een verdrag ook directe werking hebben. Dit wil zeggen dat de burger de bepalingen van het verdrag rechtstreeks voor de nationale rechter kan invoeren. Een direct werkende verdragsbepaling heeft zelfs voorrang op een nationale wet. De rechtspraak is in België echter nogal verdeeld over de directe werking van IVRK-bepalingen.⁹² Zoals reeds vermeld, is het de plicht van de verdragsstaat om de bepalingen van het IVRK in zijn territoriale bevoegdheidssfeer uit te voeren. Zo wordt het IVRK geheel of gedeeltelijk verankerd in het nationale recht al dan niet met een expliciete verwijzing in de wettekst naar het Verdrag.⁹³

51. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het IVRK niet strekt tot de bescherming van het ongeboren kind. Er werd namelijk voor gekozen om geen uitdrukkelijk recht op leven voor de ongeborene op te nemen in artikel 6 IVRK. Desalniettemin is er wel een aansporende rol in de preambule weggelegd waardoor ook het ongeboren kind beschermd kan worden door het IVRK. In combinatie met artikel 3 IVRK blijkt dat de belangen van het kind, geboren of ongeboren, de eerste overweging en dus het hoofdbelang vormen. In geval van een botsing tussen de rechten van een (ongeboren) kind en die van de (toekomstige) moeder dan zal het belang van het kind voorop gaan. Bijgevolg is het invoeren van prenatale rechtsbeschermingsmaatregelen op nationaal niveau wel degelijk een reële mogelijkheid.

4 Een beschermend kader voor het ongeboren kind

52. In situaties waarin er sprake is van verontrustende signalen⁹⁴ is het van belang om tijdig, zorgvuldig en afgewogen in te grijpen om het ongeboren kind te beschermen. Om te kunnen ingrijpen op een correct mensenrechtelijke manier is er behoefte aan een beschermend toetsingskader dat een evenwicht beoogt tussen het respecteren van de rechten en autonomie van de vrouw enerzijds

⁹¹ ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Bijzondere opleiding Jeugdrecht 2022-2023*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2022, 39-40.

⁹² A. VAN DAELE, "De directe werking van en capita selecta uit het Internationaal verdrag inzake de rechten van het kind" in E. VERHELLEN, *Kinderrechtengids*, Gent, Mys & Breesch, 2003, Commentaren, Deel 1-1.1, 1-30.

⁹³ W. VANDENHOLE, *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 34.

⁹⁴ Zoals bijvoorbeeld verslaving, geweld, verwaarlozing, armoede, ernstige psychosociale problematiek bij aanstaande ouders, ...

en de veiligheid en ontwikkelingskansen van het ongeboren kind anderzijds.⁹⁵ Het kader dient als leidraad voor een afweging van risico's met als doel het beoordelen van huidige en toekomstige beschermingsmaatregelen en het detecteren van lacunes in wetgeving en beleid. Uit een analyse van zowel nationale, internationale als europeesrechtelijke wetgeving, rechtsleer en rechtspraak konden vijf hoofdindicatoren afgeleid worden.⁹⁶

53. Een eerste toetsingscriterium is de 'proportionaliteit' van de maatregel. Deze indicator beoordeelt of een voorgestelde beschermingsmaatregel geschikt en noodzakelijk is om het gestelde doel, de bescherming van het ongeboren kind, te bereiken. Het beginsel van proportionaliteit of evenredigheid heeft als hoofddoel om de overheid te beperken in de uitoefening van haar bevoegdheden door evenwicht te eisen tussen de ingezette middelen en het na te streven doel of het bereikte resultaat.⁹⁷ In de rechtspraak strekt het evenredigheidsbeginsel ertoe de rechtmatigheid van een bevoegdheidsuitoefening te beoordelen welke enkel als rechtmatig beschouwd zal worden indien ze geschikt is om het vooropgestelde doel te bereiken en tevens ook noodzakelijk is.⁹⁸

De vereiste van noodzakelijkheid houdt in dat het optreden aan de hand van beschermingsmaatregelen noodzakelijk moet zijn, lees onmisbaar, en niet vervangen kan worden door een alternatief optreden dat hetzelfde nuttige effect zou hebben ten aanzien van de bescherming van het ongeboren kind.⁹⁹ De beschermingsmaatregelen moeten daarbij rekening houden met de unieke situatie, context en behoeften van ongeboren kinderen in risicovolle situaties.¹⁰⁰ Daarnaast moeten de maatregelen ook geschikt of passend zijn om een voldoende bescherming te eerbiedigen. Een maatregel zal passend zijn wanneer ze in staat is om het nagestreefde doel te bereiken. De overheid heeft hierin een zeer brede discretionaire bevoegdheid en moet rekening houden met alle relevante feiten en omstandigheden van de situatie waarbij het belang van het kind altijd voorop moet staan. Een maatregel zal slechts onrechtmatig zijn wanneer hij kennelijk ongeschikt is om het nagestreefde doel, bescherming van het ongeboren kind bij risicovolle situaties, te bereiken.¹⁰¹

54. Het 'belang van het kind', zoals verankerd in artikel 3 IVRK, vormt de hoeksteen van de tweede indicator in het toetsingskader. Het concept van de belangen van het kind is complex en de inhoudelijke invulling ervan moet geval per geval vastgesteld worden. Het is met andere woorden een flexibel concept waarbij rekening gehouden wordt met de unieke situatie, de persoonlijke context

⁹⁵ L. TAVECCHIO en B. VANOBBERGEN, "In het belang van het kind of in het belang van het kind en de ouders?", *Pedagogiek* 2020, vol. 40, issue 2, 167-173.

⁹⁶ Zie Bijlage 1 – Toetsingskader Beschermingsmaatregelen

⁹⁷ K. LENAERTS en P. VAN NUFFEL, *Europees Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 99-103.

⁹⁸ EHRM 13 juli 2000, nrs. 39221/98 en 41963/98, *Scozzari en Giunta/ Italië*, §148; EHRM 20 november 2007, nrs. 33878/96, *A.B./Polen*, §100; EHRM 10 september 2019, nr. 37283/13, *Strand Lobben e.a./Noorwegen*, §203.

⁹⁹ HvJ 28 april 2009, nr. C-420/07, *Apostolides*.

¹⁰⁰ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf; W. VANDENHOLE, *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 13-14.

¹⁰¹ HvJ 8 juni 2010, *Vodafone*, C-58/08, §51-71; HvJ 9 juni 2016, *Pesce e.a.*, C-78/16 en C-79/16, §50.

en behoeften van het ongeboren kind dat zich in een risicovolle situatie bevindt.¹⁰² De aandacht moet gericht worden op het vinden van mogelijke oplossingen die in het belang van het (ongeboren) kind zijn.¹⁰³ Dit impliceert dat Staten de verplichting hebben om bij het aannemen van uitvoeringsmaatregelen met betrekking tot bescherming van ongeboren kinderen, de belangen van alle kinderen moeten vaststellen met inbegrip van kinderen in een kwetsbare situatie.¹⁰⁴

De belangen van het kind¹⁰⁵ moeten beoordeeld worden in het licht van de specifieke omstandigheden van elk kind. Deze omstandigheden houden verband met de individuele kenmerken van het kind enerzijds en de sociaal-culturele omgeving waarin het kind zich bevindt anderzijds.¹⁰⁶ Onder individuele kenmerken¹⁰⁷ wordt onder meer begrepen: leeftijd, geslacht, rijpheid, ervaring, behoren tot een minderheidsgroep en het hebben van een fysieke, zintuiglijke of verstandelijke beperking. Maar ook de sociaal-culturele omgeving¹⁰⁸ van het kind zoals de afwezigheid van ouders, kwaliteit van de relatie tussen het kind en de ouders¹⁰⁹, veiligheid van de omgeving of het bestaan van hoogwaardige alternatieven voor het gezin spelen een rol bij de beoordeling wat in het belang van het kind is. In verband met de relatie tussen het kind en de ouders is van het belang dat een scheiding tussen kind en ouders op jonge leeftijd zoveel mogelijk voorkomen wordt. Het voorkomen van het scheiden van gezinsleden en het bewaren van de eenheid van het gezin zijn belangrijke componenten van het systeem voor kindbescherming.¹¹⁰ Een scheiding zal enkel en alleen mogelijk

¹⁰² General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), p.11; C. VRIJENS, "Het belang van het kind als "een eerste" overweging: een kinderrecht", *TJK* 2020, afl. 2, 47-49.

¹⁰³ C. VRIJENS, "Het belang van het kind als "een eerste" overweging: een kinderrecht", *TJK* 2020, afl. 2, 47; E. DECORTE, "Stappenplan voor het belang van het kind: een stap voor- of achteruit", *TJK* 2024, afl. 2, 135-141.

¹⁰⁴ General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), § 33.

¹⁰⁵ KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN (KeKi), *In het belang van het kind: wat betekent het in het Kinderrechtenverdrag?*, Geraadpleegd op 26 april 2025 via <https://keki.be/nl/kennis/in-het-belang-van-het-kind-wat-betekent-het-in-het-kinderrechtenverdrag>.

¹⁰⁶ General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), §48.

¹⁰⁷ Art. 8 en art. 20 lid 3 IVRK: Kinderen vormen geen homogene groep; daarom moet bij het beoordelen van hun belangen rekening gehouden worden met hun verscheidenheid. De identiteit van een kind wordt gevormd door verschillende kenmerken waaronder nationale herkomst, geloof, persoonlijkheid, ... Het recht van een kind zijn identiteit te behouden wordt in artikel 8 van het IVRK gewaarborgd en moet meegenomen worden in de beoordeling van de belangen van het kind. Bijvoorbeeld: bij de plaatsing van een kind na de geboorte in het licht van religieuze of culturele identiteit moet op passende wijze rekening gehouden worden met de wenselijkheid van continuïteit in de opvoeding van het kind en met de godsdienstige en culturele achtergrond van het kind.

¹⁰⁸ Het gezin vormt de fundamentele maatschappelijke eenheid en natuurlijke omgeving voor de groei en het welzijn van een kind. Een beoordeling van de sociale omgeving van het kind moet rekening houden met de gevolgen van een scheiding tussen ouder en kind op jonge leeftijd.

¹⁰⁹ Art. 16 IVRK.

¹¹⁰ Art. 9 lid 1 IVRK; C. VRIJENS, "Het belang van het kind als "een eerste" overweging: een kinderrecht", *TJK* 2020, afl. 2, 47.

zijn wanneer dit noodzakelijk is in het belang van het kind¹¹¹; een scheiding zal altijd een ultimatum remedium zijn.¹¹²

55. Nauw samenhangend hiermee is de derde indicator van het toetsingskader zijnde het 'waarborgen van het recht op leven en ontwikkeling vanaf de conceptie'.¹¹³ Bij het beoordelen van het belang van het kind in het licht van verontrustende situaties, moet de Staat rekening houden met het inherente recht op leven, overleven en ontwikkeling van het ongeborn kind.¹¹⁴ Artikel drie, tweede lid IVRK benadrukt in het licht hiervan de bescherming en de zorg die nodig zijn voor het welzijn, de bescherming en de veiligheid van het kind.¹¹⁵ Het doel moet in relatie tot het brede ideaal van het waarborgen van het welzijn en de ontwikkeling van het kind geplaatst worden.¹¹⁶

De hoofdelementen waaraan de waarborg van het recht op leven en ontwikkeling gecreëerd en onderhouden wordt, zijn de emotionele zorg en de veiligheid van het kind.¹¹⁷ Emotionele zorg is een basisbehoefte bij kinderen; indien de ouders of de toekomstige moeder niet aan de emotionele behoeften van het kind voldoen dan moet actie ondernomen worden om het kind op een veilige manier te laten hechten.¹¹⁸ Bij het beoordelen van de waardigheid op het recht op leven van het ongeborn kind moet ook gekeken worden naar de veiligheid van het kind. Dit houdt in: het recht van het kind op bescherming tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik¹¹⁹, seksuele intimidatie, vernederende behandeling, ...¹²⁰ Het meenemen van de belangen van het ongeborn kind bij de ontwikkeling van beschermingsmaatregelen betekent dat de veiligheid en integriteit van het kind op het moment van de zwangerschap, wordt beoordeeld.¹²¹ Anderzijds

¹¹¹ J. POTESMANS en S. VAN RUMST, *Omgangsrecht en recht om niet gescheiden te worden van broer en zus*, geraadpleegd op 26 april 2025, www.jeugdreht.be/search/artikel/omgangsrecht-en-recht-om-niet-gescheiden-te-worden-van-broer-en-zus; General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), §67; EHRM 6 oktober 2015, nr. 58455/13, *N.P./Moldavië*, §65; EHRM 10 september 2019, nr. 37283/13, *Strand Lobben e.a./Noorwegen*, §209; EHRM 8 oktober 2019, nr. 58724/14, *Zelikha Magomadova/Rusland*, §101; EHRM 25 februari 2020, nr. 68868/14, *Y.I./Rusland*, §82.

¹¹² General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), §60; W. VANDENHOLE, G.E. TÜRKELLI en S. LEMBRECHTS, *Children's rights: a commentary on the convention on the rights of the child and its protocols*, Cheltenham: Edwar Elgar Publishing, 2019.

¹¹³ General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), §42.

¹¹⁴ Art. 6 IVRK.

¹¹⁵ Art. 3 en art. 19 IVRK; EHRM 10 september 2019, nr. 37283/13, *Strand Lobben e.a./Noorwegen*, §207.

¹¹⁶ Het welzijn van kinderen in de brede zin omvat hun basisbehoefte op zowel materieel, fysiek, educatief en emotioneel vlak als de behoefte aan affectie en veiligheid.

¹¹⁷ General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), 18.; EHRM 25 februari 2020, nr. 68868, *Y.I./Rusland*, §78 en 83; EHRM 10 november 2022, nr. 25426/20, *I.M. e.a./Italië*, §108.

¹¹⁸ T. WUYTS, "Biologisch ouderschap en de rol van het belang van het kind bij de vestiging van een afstammingsband" (noot onder Grondwettelijk Hof 18 juni 2020), *TJK* 2020, afl. 1, 71-82.

¹¹⁹ Art. 19 IVRK.

¹²⁰ General comment No. 13 on the right of the child to freedom from all forms of violence, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/13 (2011).

¹²¹ EHRM 15 november 2022, nrs. 25133/20 en 31856/20, *A e.a./IJsland*, §87.

vereist het voorzorgsbeginsel¹²² echter ook dat mogelijke toekomstige risico's en gevaren voor de veiligheid van het kind meegenomen worden in de beoordeling.

56. Het kader onderstreept ook de 'bescherming van het kind tegen alle vormen van geweld', meer bepaald in risicovolle situaties, als vierde indicator. Onder de reikwijdte van artikel 19 IVRK vallen de volgende vormen van geweld die als risicovol gedrag ten aanzien van kinderen aanschouwd kunnen worden: verwaarlozing, mentaal geweld, fysiek geweld, seksueel misbruik en uitbuiting, geweld tussen kinderen, zelfbeschadiging, schadelijke praktijken¹²³ en nalatige behandeling. Het Comité voor de rechten van het Kind heeft consequent het standpunt gehandhaafd dat alle vormen van geweld tegen kinderen, hoe licht ook, onaanvaardbaar zijn.¹²⁴ Anderzijds stelt LIÉGEOIS dat, inzake de relevante criteria voor dwangmaatregelen, gevaar enkel in aanmerking genomen mag worden als de graad ervan ernstig en dreigend is voor de fysieke en psychische integriteit van de persoon.¹²⁵ In schrijl contrast stelt het VN-Kinderrechtencomité dat ongeacht de soort of de intensiteit, gevaar onaanvaardbaar is.

Wanneer het dus gaat om maatregelen ten aanzien van kinderen is het criterium voor geweld absoluut waar het criterium inzake dwangmaatregelen ten aanzien van de zwangere vrouw eerder relatief zullen zijn. Frequentie, ernst van de schade en de bedoeling om schade toe te brengen zijn dan ook geen eerste vereiste voor de definitie van geweld. Geweld mag namelijk op geen enkele manier het absolute recht van het kind op menselijke waardigheid en fysieke en psychologische integriteit aantasten.¹²⁶ Deze indicator moet dus nagaan of het beleid inzake de bescherming van ongeboren kinderen bij risicovol ouderschap voldoende bescherming biedt tegen alle vormen van geweld.

Er moet terdege rekening gehouden worden met de kwetsbare en risicovolle situatie waarin het kind zich bevindt.¹²⁷ Vooreerst zijn ongeboren kinderen sterk afhankelijk van hun ouders/moeder. Ze zijn daarom vooral kwetsbaar voor nadelige gevolgen van onder meer verwaarlozing, het onthouden van adequaat ouderschap, ouderschap onder acute of psychologische stress of beperkte geestelijke gezondheid, ouderschap in afzondering en inconsistent ouderschap. De verantwoordelijkheid van de ouders is daarmee gekoppeld aan de eis dat zij in het belang van het kind handelen.¹²⁸ Er is daarnaast

¹²² EUROPESE UNIE, "Voorzorgsbeginsel", 2 juni 2021, <https://eur-lex.europa.eu/NL/legal-content/glossary/precautionary-principle.html>.

¹²³ Denk hier bijvoorbeeld aan alcohol en drugsmisbruik door de moeder.

¹²⁴ Art. 19 IVRK; General comment No.13 on the right of the child to freedom from all forms of violence, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/13 (2011), 9-13; VN, "Rapport van de Onafhankelijke deskundigen voor het onderzoek van de Verenigde Naties naar geweld tegen kinderen", 2006, nr. A/61/299.

¹²⁵ A. LIÉGEOIS, "Ethische aandachtspunten bij de wet op bescherming van de persoon met een psychiatrische aandoening" in R. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname: een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, (208) 222.

¹²⁶ Art. 6 IVRK.

¹²⁷ General comment No. 7 on implementing Child Rights in Early Childhood (20 september 2006), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/7 (2005), 10-11; General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/14 (2013), 18-19.

¹²⁸ Art. 5 IVRK; art. 18 lid 1 IVRK; C. VRIJENS, "Het belang van het kind als "een eerste" overweging: een kinderrecht", *TJK* 2020, afl. 2, 47-48.

ook sprake van een verontrustende situatie wanneer de primaire noden¹²⁹ van het kind niet meer gewaarborgd kunnen worden¹³⁰ of wanneer speciale hulp voor het kind noodzakelijk is en wanneer de zwangere moeder alcohol of drugsverslaafd is.¹³¹ Ten derde is er sprake van een verontrustende situatie wanneer de ontwikkelingskansen van het kind bedreigd zijn. Tot slot zal ook een situatie die leidt tot een aantasting van de psychische, fysieke of seksuele integriteit van het kind als verontrustend gekwalificeerd worden. De hoofdvraag die zich bij deze vierde indicator stelt is: neemt de staat effectieve maatregelen om alle vormen van geweld tegen (ongeboren kinderen) in risicovolle situaties te voorkomen ter bescherming van hun menselijke waardigheid? En zo niet, zorgt het niet of niet correct handelen van de staat indirect voor een bevordering van geweld tegen ongeboren kinderen?¹³²

57. Tot slot, vraagt dit toetsingskader ook aandacht voor een 'beoordeling van het meest geschikte bevoegdheidsniveau' om de maatregelen te impliceren. Met andere woorden, zorgt het nationale systeem voor een sectoroverschrijdende samenwerking en coördinatie tussen lokale, regionale en nationale autoriteiten en instellingen, organen en agentschappen en leiden ze tot een gelijke toegang tot de diensten voor iedereen?¹³³ Vervolgens moeten de beschermingsmaatregelen in de eerste plaats leiden tot bescherming van het belang van het kind. Dit kan onder meer verwezenlijkt worden door de implementatie van preventieve en beschermende maatregelen die gericht zijn op het voorkomen van geweld tegen kinderen, inclusief prenatale steun en voorlichting aan ouders.¹³⁴ Dergelijke maatregelen zouden mogelijkheden omvatten om onveilige situaties te melden en steun te ontvangen, met inbegrip van psychologische hulp, evenals informatie over specifieke risico's in verband met elke vorm van geweld tegen kinderen. Lidstaten zouden in het kader van informatie daarenboven moeten voorzien in vroegtijdige waarschuwing en ondersteuning als onderdeel van hun geïntegreerde systemen voor kinderbescherming.¹³⁵

Voorts blijkt uit de Europese aanbeveling inzake systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind¹³⁶ dat alle staten verzocht worden om geïntegreerde systemen voor kinderbescherming verder te ontwikkelen en te versterken op basis van een alomvattend nationaal wettelijk beleidskader. Dit beleidskader moet concrete plannen bevatten om geweld tegen ongeboren kinderen te bestrijden. Daarnaast moet het ook verplichtingen neerleggen voor alle relevante sectoren¹³⁷ om de rechten van het kind volledig te beschermen en na te leven, ook bij de uitvoering van maatregelen

¹²⁹ Onder primaire noden kan begrepen worden: het overleven van het kind, gezondheid, fysieke en emotionele veiligheid, levensstandaard en zorg, gelegenheid om te spelen, vrijheid.

¹³⁰ Art. 27 IVRK.

¹³¹ Art. 33 IVRK; General comment No. 7 on implementing Child Rights in Early Childhood (20 september 2006), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/7 (2005), 28-29.

¹³² Art. 19 lid 2 IVRK *j.* art. 4 IVRK; General comment No.13 on the right of the child to freedom from all forms of violence, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/13 (2011), 15-19.

¹³³ Aanbeveling Comm. Nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind, *Pb.L.* 14 mei 2024, 3.

¹³⁴ Aanbeveling Comm. Nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind, *Pb.L.* 14 mei 2024, 10-14.

¹³⁵ Aanbeveling Comm. Nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind, *Pb.L.* 14 mei 2024, 14.

¹³⁶ Aanbeveling Comm. Nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind, *Pb.L.* 14 mei 2024.

¹³⁷ Denk hierbij aan huisartsen, CLB, Kind & Gezin, ...

ter preventie. Hierbij moet rekening gehouden worden met het beleidsniveau waarop de beschermingsmaatregelen genomen worden: is het beleidsniveau het meest efficiënt om het vooropgestelde doel te bereiken?¹³⁸ Tot slot is het van belang dat de bevoegde instanties op korte termijn in het beleid een evaluatiekader voorzien zodat de gevolgen voor ongeborn kinderen in verontrustende situaties opgevolgd kunnen worden.¹³⁹

58. Het moet benadrukt worden dat bij het beoordelen van de beschermingsmaatregelen voor het ongeborn kind de specifieke belangen van dat kind in specifieke omstandigheden beoordeeld moeten worden.¹⁴⁰ De inhoud van elke indicator verschilt noodzakelijkerwijs van situatie tot situatie en van kind tot kind, afhankelijk van het type maatregel en de concrete omstandigheden. Het is daarom ook mogelijk dat bepaalde factoren met elkaar kunnen botsen. Zo kan het behoud van de gezinsomgeving in strijd zijn met de noodzaak het kind te beschermen tegen het risico van geweld of alcoholmisbruik door de moeder. In dergelijke situaties moeten de indicatoren tegen elkaar afgewogen worden om een oplossing te vinden die in het belang van het (on)geborn kind is. Bij het beoordelen van deze beschermende factoren en de belangen van het kind wordt in grote mate ook rekening gehouden met de toekomstige capaciteiten van het kind die zich later zullen ontwikkelen.

5 Tussentijdse conclusie

59. Uit bovenstaande beschrijving valt af te leiden dat geen enkele internationale of grondwettelijke norm voorschrijft dat rechtspersoonlijkheid moet worden verleend aan een ongeborn kind. Hierdoor zouden levende personen en ongeborn kinderen dus identieke rechten kunnen verkrijgen. Het is de vrijheid van de nationale staten om dit verder uit te werken in nationale regelgeving. De internationale rechtsnormen bieden immers wel de mogelijkheid om een beschermingsregeling voor het ongeborn kind uit te werken zonder aan het kind rechtspersoonlijkheid te moeten bieden.

¹³⁸ Aanbeveling Comm. Nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kindbescherming in het belang van het kind, *Pb.L.* 14 mei 2024, 12.

¹³⁹ General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), 11.

¹⁴⁰ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Advies 'Bescherming van kinderen boven straffen van ouders'*, 2023, geraadpleegd op 26 april 2025 op [https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-10/Advies 2023 2024 03 Beschermen van kinderen boven straffen van ouders.pdf](https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-10/Advies%202023%2024%2003%20Beschermen%20van%20kinderen%20boven%20straffen%20van%20ouders.pdf).

Hoofdstuk II. België

60. Vooraleer verder gegaan wordt op het wetgevende kader inzake de juridische status van ongeboren kinderen en de reeds bestaande en toekomstige beschermingsmaatregelen bij verontrustende situaties gedurende de zwangerschap wordt hieronder eerst dieper ingegaan op de toepassende bevoegdheidsverdeling en de daarbijhorende problematiek. Het is tegen deze achtergrond dat de relevante Belgische bepalingen aanschouwd en geïnterpreteerd moeten worden.

1 Bevoegdheidsproblematiek: Federaal v. Vlaamse Gemeenschap

61. In België ontstaat een complexe bevoegdheidsproblematiek wanneer het gaat om de bescherming van het ongeboren kind in risicovolle opvoedingssituaties, dit wordt vooral veroorzaakt door de verdeling van verantwoordelijkheden tussen de federale overheid en de gemeenschappen.¹⁴¹ Om de huidige jeugdwetgeving goed te kunnen plaatsen, is het van belang om de geschiedenis van het jeugdrecht te kennen. België is sinds zijn onafhankelijkheid in 1830 een eenheidsstaat.¹⁴² Na vijf opeenvolgende staatshervormingen¹⁴³ is België een federale staat geworden met gemeenschappen en gewesten.¹⁴⁴ België kent drie gemeenschappen: de Vlaamse, Franse en Duitstalige gemeenschap. Zij zijn bevoegd voor cultureel en persoonsgebonden zaken. Bij wet van 8 augustus 1980¹⁴⁵ wordt jeugdbescherming een persoonsgebonden materie en dus een gemeenschapsbevoegdheid, hiervoor behoorde deze bevoegdheid tot de federale overheid. De bevoegdheidsverdeling had en heeft belangrijke gevolgen inzake de ontwikkeling van het jeugdbeleid in België gezien de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid en de gemeenschappen rond jeugdbescherming ten dele blijft bestaan.¹⁴⁶ Dit leidt tot een wat ingewikkelde, typisch Belgische situatie,¹⁴⁷ waarbij in drie stappen¹⁴⁸ bijna de volledige materie van de jeugdbescherming overgeheveld wordt van de federale overheid naar de gemeenschappen. De vierde grondwetsherziening in 1980 maakte dus definitief een einde aan de eenheidsstaat en maakte de weg vrij voor de defederalisering van België.¹⁴⁹

¹⁴¹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 27-37, 120.

¹⁴² Dit betekent dat de macht bij één centrale overheid ligt.

¹⁴³ 1970, 1980, 1989, 1993, 2014

¹⁴⁴ I. DE JONGHE, "Deel I – De historisch-maatschappelijke situering van de jeugdbescherming" in I. DE JONGHE, *Jeugd- en strafrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 3-34.

¹⁴⁵ Art. 5 Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980; L. DUPONT en C. VANDER AUWERA, *Het nieuwe jeugdrecht van de Vlaamse gemeenschap*, Leuven, Acco, 1988, 17-31.

¹⁴⁶ J. PUT, *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 21-32; BOSMANS, J., "Jeugdrecht en jeugdhulp, Actualisatie van de Vlaamse regelgeving inzake de Bijzondere Jeugdbijstand", *Panopticon* 2011, afl. 2, 97-104.

¹⁴⁷ W. PAS, "Bevoegdheidsvraagstukken" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (325), 15-43.

¹⁴⁸ 1980, 1988, 2014

¹⁴⁹ P. SENAËVE, "Stand van zaken betreffende de bevoegdheidsverdeling in het jeugdbeschermingsrecht" in P. SENAËVE en J. PEETERS (eds.), *De hervorming van het jeugdbeschermingsrecht*, Leuven, Acco, 1994, (256) 17-57.

62. Deze situatie situeert zich dan ook op het snijvlak van twee gevoelige domeinen: enerzijds de rechten van de vrouw¹⁵⁰, die onder de federale bevoegdheid vallen, en anderzijds de bescherming van kinderen, wat tot het domein van de gemeenschappen behoort. Dit spanningsveld bevindt zich dus op twee afzonderlijke bevoegdheidsniveaus en vraagt daarom om een genuanceerde aanpak. Vooraleer verder ingegaan wordt op de preventieve, ondersteunende en soms dwingende maatregelen die ter bescherming van het ongeboren kind in verontrustende situaties opgelegd kunnen worden¹⁵¹, zal eerst de bevoegdheidsverdeling verduidelijkt worden.

63. De federale overheid is bevoegd voor het waarborgen van de rechten van de vrouw. Dit omvat onder meer het recht op lichamelijke en psychische integriteit¹⁵², toegang tot gezondheidszorg en abortus, en bescherming tegen discriminatie en dwang. De autonomie van de vrouw wordt sterk beschermd in het Belgisch recht en betekent concreet dat een zwangere vrouw het recht behoudt om zelf beslissingen te nemen over haar lichaam en medische behandelingen. Geen enkele overheid kan haar zomaar verplichten tot hulpverlening, opname of begeleiding tegen haar wil.¹⁵³ Op het federale niveau werd in februari 2020 een wetsvoorstel neergelegd tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming.¹⁵⁴ Hierin werd het belang van proactief beschermingsmaatregelen te kunnen nemen tijdens de zwangerschap benadrukt. De nood aan een wettelijke basis die voorziet in prenatale rechtsbescherming wordt al langer gehoord in zowel de gemeenschappen als in het federale politieke landschap. Specifiek wat betreft het recht op eerbiediging van het privéleven en het gezinsleven van de zwangere persoon, dat wordt gewaarborgd in onder meer artikel 22 van de Grondwet, geldt dat de federale wetgever bevoegd is voor het uitvoeren van algemene beperkingen op dat recht.¹⁵⁵

64. Aan de andere kant zijn de gemeenschappen verantwoordelijk voor het welzijn van kinderen en gezinnen. Zij hebben de bevoegdheid over preventieve gezinsondersteuning, jeugdzorg en opvoedingshulp. Gelet op de wettekst van artikel 5, §1, II, 6° BWHI en de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof, zijn de gemeenschappen bevoegd voor alle mogelijke materies aangaande de jeugdbescherming.¹⁵⁶ Wat betreft de materies die niet als 'jeugdbescherming' in de gewone betekenis van het begrip beschouwd kunnen worden, wordt de bevoegdheidsverdeling niet geregeld door artikel 5, §1, II, 6° BWHI. In essentie betreft jeugdbescherming ten aanzien van minderjarigen onder meer zij die zich in een problematische situatie bevinden. Hierbij moet gedacht worden aan

¹⁵⁰ Art. 23 Gw.; B. BRINCKMAN, "Het recht op zelfbeschikking moet in de grondwet", *De Standaard* 25 april 2024, <https://www.standaard.be/politiek/het-recht-op-zelfbeschikking-moet-in-de-grondwet/40785104.html>; Wet van 15 oktober 2018 betreffende de vrijwillige zwangerschapsafbreking, tot opheffing van de artikelen 350 en 351 van het Strafwetboek, tot wijziging van de artikelen 352 en 383 van hetzelfde wetboek en tot wijziging van diverse wetsbepalingen, *BS* 29 oktober 2018.

¹⁵¹ *Supra* randnummer 33; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 115-124.

¹⁵² J. VELAERS, *De grondwet: een artikelsgewijze commentaar I* (deel I), Brugge, Die Keure, 2019, 412-413; GwH 8 mei 2014, nr. 80/2014, B.32.3.

¹⁵³ *Ibid.*, Art. 8, §1 Wet Patiëntenrechten.

¹⁵⁴ Wetsvoorstel V. VAN PEEL en J. CROMBEZ, tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl.St.* Kamer 2019-2020, nr. 55-1029/1.

¹⁵⁵ GwH 30 april 2003, nr. 50/2003, B.8.10; GwH 14 februari 2008, nr. 15/2008, B.21; Adv. RvS nr. 67.057/AG/AV van 12 november 2020 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming', 34.

¹⁵⁶ J. PUT, *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 119.

minderjarigen in gevaar en verontrustende situaties. Deze categorie vormt de doelgroep van het (bijzondere) jeugdhulprecht.¹⁵⁷

65. Wat de bevoegdheid inzake jeugdbescherming betreft, valt te betwijfelen of deze zich ook uitstrekt naar jeugdhulpmaatregelen tijdens de zwangerschap. In beginsel veronderstelt jeugdbescherming immers de aanwezigheid van een minderjarige, hiervan is tijdens de zwangerschap nog geen sprake. In het licht hiervan is de Vlaamse Gemeenschap in ieder geval bevoegd voor de uitwerking van de prenatale beslissing tot uithuisplaatsing.¹⁵⁸ De aanleiding tot een dergelijke beslissing is namelijk gelegen in feiten waarvan men verwacht dat deze zich zullen voordoen na de geboorte van het kind en daardoor dus gedurende de minderjarigheid. Gezien de maatregel ook pas uitwerking zou na de geboorte, is een kwalificatie als jeugdbescherming mogelijk.¹⁵⁹

66. De kwalificatie als jeugdbescherming gaat niet voor op maatregelen die al uitwerking kregen tijdens de zwangerschap. Dit soort maatregelen kunnen mogelijks wel onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen vallen inzake het voeren van een gezinsbeleid met inbegrip van alle vormen van hulp en bijstand aan gezinnen en kinderen.¹⁶⁰ De Vlaamse Gemeenschap lijkt in ieder geval bevoegd voor de uitbreiding van vrijwillige jeugdhulp naar aanstaande ouders. Zo oefende ze deze bevoegdheid reeds uit bij de totstandkoming van het Decreet Agentschap Opgroeien regie¹⁶¹, dat zich ook richt tot aanstaande ouders. Daarnaast is er van dit soort uitbreiding ook al beperkt sprake voor wat het aanbod van de CIG betreft. Daarentegen is het nog onzeker of ook de maatregelen die gepaard gaan met dwang gekwalificeerd kunnen worden als bijstand aan gezinnen en dus onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap kunnen vallen.¹⁶²

67. In dit kader worden initiatieven opgezet om ongeboren kinderen te beschermen, vooral wanneer er sprake is van risicovolle situaties zoals verslaving, verwaarlozing, ernstige armoede of psychische problemen bij de moeder.¹⁶³ Onder meer de Raad van State lijkt in zijn advies¹⁶⁴ over het Wetsvoorstel VAN PEEL¹⁶⁵ te suggereren dat het nemen van prenatale beschermingsmaatregelen tot de bevoegdheid van de gemeenschappen behoort door te overwegen dat de gemeenschappen op grond van hun materiële bevoegdheden maatregelen inzake jeugdbescherming kunnen nemen ten

¹⁵⁷ J. PUT, *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 120.

¹⁵⁸ *Supra* randnummer 64

¹⁵⁹ J. PUT en L. DE GEYTER, "De jeugdbescherming" in B. SEUTIN en G. VAN HAEGENDOREN (eds.), *De bevoegdheden van de gemeenschappen*, Brugge, die Keure, 2017, 433-434.

¹⁶⁰ Art. 5, II, 1° BWHI.

¹⁶¹ Adv. RvS nr. 67.057/AG/AV van 12 november 2020 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming', 34.

¹⁶² C. DE MULDER, "Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen", *T.Fam.* 2022/1, 13-14.

¹⁶³ J. PUT en L. DE GEYTER, "De jeugdbescherming" in B. SEUTIN en G. VAN HAEGENDOREN (eds.), *De bevoegdheden van de gemeenschappen*, Brugge, die Keure, 2017, 433-436.

¹⁶⁴ Adv. RvS nr. 67.057/AG/AV van 12 november 2020 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming'.

¹⁶⁵ *Infra* rns. 80-83.

aanzien van zwangere vrouwen en haar omgeving met het oog op de bescherming van het ongeboren kind.¹⁶⁶

68. In de praktijk leidt deze verdeling tot spanningen. Hulpverleners die zich ernstig zorgen maken over het welzijn van een toekomstig kind, kunnen namelijk geen verplichte maatregelen nemen zolang de zwangere vrouw haar medewerking weigert. Gezien het ongeboren kind in België tot op heden nog geen volwaardige juridische status heeft¹⁶⁷, kunnen de gemeenschappen enkel indirect optreden via ondersteuning en begeleiding van de zwangere vrouw.¹⁶⁸ Pas na de geboorte kan de jeugdrechtbank¹⁶⁹ ingrijpen, gezien er dan effectief sprake is van een geboren kind, echter is er dan geen mogelijkheid meer om preventieve schade voor het kind te vermijden. Deze complexiteit inzake bevoegdheden zien we in andere landen als Nederland, Groot-Brittannië en Noorwegen¹⁷⁰ niet terugkomen. In deze landen verloopt het beleid inzake de bescherming van de rechten van de vrouw en de bescherming van het (ongeboren) kind via federale wetgeving. Dit maakt een eenmaking van beleid eenvoudiger en mogelijk efficiënter.

2 Bestaand wetgevend kader

69. In de eerste plaats is het van belang om het huidige bestaande wettelijk kader inzake de bescherming van het ongeboren kind in België verder toe te lichten. In dit hoofdstuk wordt een onderscheid gemaakt tussen reeds bestaande wetgeving en de lacunes die zich hierin voordoen en eventuele wets- en decreetvoorstellen. Een onvolledig beeld van het Belgisch juridisch landschap inzake de bescherming van het kind zou immers tot verwarring kunnen leiden met betrekking tot het volledige onderzoek. Om deze reden zal eerst kort het *infans conceptus* adagium omschreven worden samen met zijn moeilijkheden. Daarna zal de wisselwerking tussen het federale bestaande en toekomstige wettelijk kader en het Vlaamse kader verduidelijkt worden samen met een uiteenzetting van toekomstige wettelijke initiatieven.

2.1 Het *infans conceptus* adagium

70. Hoewel het debat over de bescherming van ongeboren kinderen op politiek niveau prominent aanwezig is, wordt echter vastgesteld dat er tot op heden nog geen officieel wettelijk kader in België bestaat. Ondanks het gebrek aan wetgeving is er toch al enige juridische context terug te vinden. Aan de bescherming van ongeboren kinderen, toekomstige kinderen, wordt vandaag vorm gegeven aan de hand van het *infans conceptus* adagium.¹⁷¹ Op grond van dit adagium kan een ongeboren kind als geboren beschouwd worden telkens, en enkel wanneer, dit in zijn of haar voordeel is en onder de opschortende voorwaarde van een levende en levensvatbare geboorte. Met andere

¹⁶⁶ Adv. RvS nr. 67.057/AG/AV van 12 november 2020 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming', 34.

¹⁶⁷ *Infra* rns. 71-73.

¹⁶⁸ *Infra* rns. 86-100.

¹⁶⁹ *Infra* rns. 101-126.

¹⁷⁰ Deze landen zullen in het verdere verloop van het onderzoek gebruikt worden ter inspiratie om eventuele lacunes in het Belgische beleid op te vullen.

¹⁷¹ Cass. 20 oktober 2020, *Arr.Cass.* AR P.20.0604.N.

woorden, het ongeboren kind zal als geboren beschouwd worden en dus als rechtssubject, maar juridisch gezien is het dit niet. Het gaat om een juridische fictie.¹⁷²

Het adagium wordt in België echter nog niet toegepast in het kader van jeugdhulp. Het kent enkele wettelijke toepassingsgevallen waaronder twee vermogensrechtelijke toepassingen¹⁷³ en een toepassing binnen het afstammingsrecht namelijk de prenatale erkenning¹⁷⁴. Bovendien oordeelde het Hof van Cassatie in een arrest van 2012 dat er geen algemeen rechtsbeginsel bestaat volgens hetwelk de gevolgen van de rechtspersoonlijkheid enkel retroactief kunnen werken tot aan het tijdstip van de verwekking van het kind wanneer dit in zijn belang is.¹⁷⁵ Met dit arrest lijkt het Hof het bestaan van een algemene *infans conceptus*-regel af te wijzen.¹⁷⁶ Zoals later in dit hoofdstuk nog beschreven zal worden, lijken de indieners van het wetsvoorstel te pleiten voor een wettelijke verankering van dit adagium zodat bepaalde beschermingsmaatregelen ten aanzien van ongeboren kinderen toch juridisch mogelijk gemaakt kunnen worden.¹⁷⁷

71. Een toepassing van het adagium op potentiële prenatale beschermingsmaatregelen stuit op juridische moeilijkheden. Het fundamentele probleem in de Belgische rechtsorde betreft het uitgangspunt dat uitsluitend geboren kinderen in aanmerking komen voor beschermingsmaatregelen.¹⁷⁸ Bijgevolg ontbreken specifieke wettelijke bepalingen die ongeboren kinderen kunnen beschermen tijdens de zwangerschap. Evenmin voorziet het recht de mogelijkheid om prenatale beschermingsmaatregelen te treffen die pas tot uitwerking kunnen komen na de zwangerschap.¹⁷⁹ Om dit probleem aan te pakken zijn er een aantal wets – en decreetsvoorstellen ingediend met als doel de bescherming van het ongeboren kind uit te breiden naar de periode tijdens de zwangerschap voor de gevallen waarin aanstaande ouders mogelijks risicovol gedrag vertonen dat de gezondheid en het welzijn van het ongeboren kind ernstig in gevaar zou kunnen brengen.¹⁸⁰

72. Op federaal niveau werd het wetsvoorstel VAN PEEL ingediend om in België tot een wettelijke verankering van het *infans conceptus* adagium te komen.¹⁸¹ Anderzijds blijkt uit het negatief advies van de Raad van State over voormeld wetsvoorstel dat het adagium traditioneel maar een grondslag voor bescherming biedt na de geboorte naar aanleiding van gebeurtenissen tussen de verwekking

¹⁷² C. DE MULDER, "Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen", *T.Fam.* 2022, afl. 1, 9.

¹⁷³ Art. 725 oud BW; art. 906 oud BW.

¹⁷⁴ Art. 328, §3 oud BW.

¹⁷⁵ Cass. 2 maart 2012, *Arr.Cass.* 2012, 519.

¹⁷⁶ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Morsel, Intersentia, 2023, 56.

¹⁷⁷ Wetsvoorstel V. VAN PEEL en J. CROMBEZ tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl.St.* Kamer 2019-2020, nr. 55-1029/1.

¹⁷⁸ E. VERHELLEN, "Evolutie van kindbeeld en mensenrechten: van nog-niet-mensen naar volwaardige burgers", *Tijdschrift voor jeugdhulpverlening en jeugdwerk* 1993, vol. 5, nr. 11, 13-17.

¹⁷⁹ A. CASSIERS, "Welke bescherming voor de toekomstige generatie (ongeboren) kinderen?", *T.Fam.* 2024, 56-61.

¹⁸⁰ *Supra* rns. 32-33; Dit risicovol gedrag kan verschillende vormen aannemen onder meer verwaarlozing, mishandeling of de dreiging om ernstige en permanente schade aan het kind te veroorzaken. Ook het gebruik van alcohol en drugs tijdens de zwangerschap of psychosociale problemen en intrafamiliaal geweld vallen hieronder.

¹⁸¹ Wetsvoorstel V. VAN PEEL en J. CROMBEZ tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl.St.* Kamer 2019-2020, nr. 55-1029/1.

en de geboorte. Het adagium tolereert dus geenszins onmiddellijke bescherming voor de geboorte.¹⁸² Kortom, de rechtspersoonlijkheid van de natuurlijke persoon vangt in principe pas aan bij de levende en levensvatbare geboorte, enkel dan zal het adagium een uitgangspunt bieden voor beschermingsmaatregelen voor gebeurtenissen tussen de verwekking en de geboorte. Prenatale beschermingsmaatregelen voor schadelijk gedrag door de aanstaande moeder kunnen door deze juridische basis niet gerealiseerd worden. Het zal immers onmogelijk zijn om vóór de geboorte met zekerheid te kunnen zeggen dat het kind levend en levensvatbaar geboren zal worden en dus de nodige rechtspersoonlijkheid zal verwerven.¹⁸³ De toepassing van het *infans conceptus*- adagium op prenatale beschermingsmaatregelen zal onmogelijk zijn.

2.2 Federale wetgeving

73. Op 13 februari 2020 werd een federaal wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming ingediend met als doel een betere bescherming van het ongeboren kind en het voldoen aan de internationale minimale beschermingswaarborgen.¹⁸⁴ Het federale wetsvoorstel heeft een tweeledige doelstelling. Vooreerst beoogt het een algemene wettelijke basis voor prenatale rechtsbescherming in het Burgerlijk Wetboek. Voorts tracht het ook enkele beschermingsmaatregelen ten aanzien van ongeboren kinderen te introduceren. Met deze maatregelen wil de federale overheid voorzien in bescherming en bijzondere aandacht voor ongeboren kinderen die ernstige schade kunnen oplopen door alcohol - en/of drugsverslaving van de moeder, gevallen waarin het ongeboren kind ernstig bedreigd wordt in zijn ontwikkeling en daarenboven ook alle vrijwillige hulpverlening door de ouders afgewezen wordt. Daarnaast vermeldt het wetsvoorstel ook de gevallen waarin reeds geweten is dat eerder geboren kinderen in het gezin slachtoffer zijn of werden van fysieke en/of psychische mishandeling, verwaarlozing of seksueel misbruik.

74. Op deze manier wilde men ook in België tot een wettelijke verankering van het *infans conceptus* adagium komen zodat bepaalde beschermingsmaatregelen ten aanzien van ongeboren kinderen juridisch mogelijk gemaakt kunnen worden. Het wetsvoorstel zou een nieuw artikel 388/1 oud BW¹⁸⁵ bevatten waarbij het kind, waarvan een vrouw zwanger is, vermoed wordt reeds geboren te zijn wanneer het belang van dat ongeboren kind dat vereist. Volgens de indieners van dit wetsvoorstel zou deze bepaling noodzakelijk zijn om een wettelijke basis te vormen voor concrete maatregelen die genomen kunnen worden door zowel de federale overheid als door de deelstaten. Hierbij werd in de eerste plaats gedacht aan ongeboren kinderen die ernstige schade kunnen oplopen door de alcohol- en/of drugsverslaving van de moeder.¹⁸⁶ Uit bovenstaande blijkt dat het

¹⁸² C. DE MULDER, "De prenatale erkenning vanaf de verwekking en de invloed ervan op het juridisch statuut van ongeboren menselijk leven", RW 2017-18, nr. 16, 637-640.

¹⁸³ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht (achtste editie)*, Mortsel, Intersentia, 2023, 50-60.

¹⁸⁴ Wetsvoorstel V. VAN PEEL en J. CROMBEZ tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl.St.* Kamer 2019-2020, nr. 55-1029/1.

¹⁸⁵ Het nieuw artikel 388/1 oud BW zou luiden: "Het kind waarvan een vrouw zwanger is, wordt vermoed reeds geboren te zijn, zo dikwijls zijn belang dit vordert en onverminderd de wet van 15 oktober 2018 betreffende de vrijwillige zwangerschapsafbreking, tot opheffing van artikelen 350 en 351 van het Strafwetboek, tot wijziging van diverse wetsbepalingen. Dit vermoeden geldt niet meer indien het dood ter wereld komt."

¹⁸⁶ Men wilde in het bijzonder doelen op bepaalde verontrustende situaties die kunnen leiden tot het Foetaal Alcohol Syndroom (FAS) of het Neonataal Absistentiesyndroom (NAS).

wetsvoorstel dan ook zeer verregaand is in zijn bescherming. Het viseert alle toekomstige moeders en alle ongeboren kinderen.¹⁸⁷ Het lijkt erop dat dit wetsvoorstel de belangafweging tussen de rechten van het kind en de rechten van de vrouw zeer ruim neemt, dit kan risico's met zich meebrengen.

75. Het federaal wetsvoorstel werd dan ook niet met open armen ontvangen. Zo gaf onder meer de Raad van State een negatief advies.¹⁸⁸ De Raad van State merkt in zijn advies op dat het voorstel te onduidelijk is om voldoende concrete waarborgen te bieden voor de beoogde maatregelen in het licht van het zelfbeschikkingsrecht van de vrouw en het recht op eerbiediging van het privé-, familie- en gezinsleven.¹⁸⁹ Het voorstel werd, volgens de Raad van State, te algemeen geformuleerd. Dit zou onverwachte en ongewilde gevolgen teweeg kunnen brengen.

76. Een andere moeilijkheid houdt verband met de tegenstelling die bestaat tussen de bedoeling van het wetsvoorstel om aan het ongeboren kind geen rechtspersoonlijkheid toe te kennen en de bewoording van het voorgestelde artikel 388/1. Het voorstel leunt, door zijn algemene verwoording, op een vermoeden dat afhangt van een ofwel een opschortende ofwel een ontbindende voorwaarde. De vraag rijst dus of men met voormeld wetsvoorstel doelde op een omkering van de principes waarbij bij de toepassing van het adagium wordt uitgegaan van een ontbindende in plaats van een opschortende voorwaarde.¹⁹⁰ Het toekennen van rechtspersoonlijkheid aan ongeboren leven onder de ontbindende voorwaarde van een levende en levensvatbare geboorte zou het namelijk mogelijk maken om tijdens de zwangerschap de belangen van het ongeboren leven af te wegen tegen deze van de zwangere persoon en dit bijvoorbeeld ook in het kader van dwangmaatregelen ten aanzien van de vrouw tijdens de zwangerschap.¹⁹¹

77. Tot slot adviseert de Raad van State om af te zien van het huidige wetsvoorstel en om een regeling uit te werken die betrekking heeft op concrete maatregelen binnen de bevoegdheid van de federale overheid. Door een aparte federale regelgeving te ontwikkelen kan rechtstreeks rekening gehouden worden met de nodige waarborgen in het licht van de relevante grond- en mensenrechtelijke aspecten waaronder het recht op eerbiediging van het privéleven en gezinsleven van de zwangere vrouw. Bijgevolg moet nagegaan worden of de maatregelen en wetgeving verenigbaar zullen zijn met de vereisten die voortvloeien uit artikel 22 van de Grondwet, artikel 8 EVRM alsook uit artikel 17 IVBPR. Om aan deze waarborgen te voldoen zullen ook de voorwaarden

¹⁸⁷ J. FIERENS, "La proposition de loi n° 55-1029 modifiant le Code Civil en vue d'instaurer une protection juridique prénatale", *JDJ* maart 2020, 13-16.

¹⁸⁸ Adv. RvS nr. 67.057/AG/AV van 12 november 2020 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming'.

¹⁸⁹ Art. 8 EVRM.

¹⁹⁰ Adv. RvS nr. 67.057/AG/AV van 12 november 2020 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming', 32.

¹⁹¹ C. DE MULDER, "Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen", *T.Fam.* 2022/1, 11.

van duidelijkheid en voorzienbaarheid¹⁹² vervuld moeten zijn opdat een dergelijke inmenging in de rechten van de zwangere persoon aanvaard wordt.¹⁹³

78. Naast de Raad van State brachten ook het Kinderrechtencommissariaat¹⁹⁴ en het Steunpunt ter Bestrijding van Armoede¹⁹⁵ een negatief advies uit. Ook zij benadrukken dat het wetsvoorstel ernstige tekortkomingen kent en te weinig rekening houdt met de essentiële grondrechten. De belangen die bij prenatale rechtsbescherming een grote rol spelen moeten beschermd worden door het recht op bescherming van het gezinsleven.¹⁹⁶ Beide adviezen concluderen dat een mogelijke toekomstige wetgeving zal moeten voldoen aan de vereisten van legaliteit, proportionaliteit en subsidiariteit.

2.3 Vlaamse Gemeenschap

79. De maatregelen met het oog op de bescherming van het ongeboren kind vallen deels onder de bevoegdheid van de federale overheid en ten dele onder de bevoegdheid van de gemeenschappen. Op Vlaams niveau werden naar aanleiding van het negatief advies van de Raad van State inzake het federale wetsvoorstel¹⁹⁷ twee conceptnota's opgesteld bij de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding. De eerste conceptnota is opgesteld door K. SCHRYVERS¹⁹⁸ en betreft een nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap. Daarnaast werd ook door L. PARYS een conceptnota opgesteld¹⁹⁹ inzake een nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind en van de zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel. Hierbij werd ook gekeken naar de Geestesziektenwet²⁰⁰ voor gedwongen opnames van zwangere vrouwen.

¹⁹² Zie Bijlage 1 – Toetsingskader Beschermingsmaatregelen (indicator vijf)

¹⁹³ Adv. RvS nr. 67.057/AG/AV van 12 november 2020 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming', 31.

¹⁹⁴ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

¹⁹⁵ Het Steunpunt tot bestrijding van armoede is van oordeel dat het wetsvoorstel ernstige tekortkomingen kent en te weinig rekening houdt met essentiële grondrechten. Vooreerst door de afwezigheid van een mensenrechtelijk kader in de motivering van het wetsvoorstel. Daarnaast is er ook een totaal gebrek aan alternatieven voor prenatale plaatsing. Een tweede bekommernis was het averechts effect voor hulpzoekende ouders en tot slot een gebrek aan noodzaak voor bijkomende wetgevende bepalingen gezien het huidige wetgevende kader nog niet kan inspelen op de problemen die aan de grondslag liggen van het wetsvoorstel; STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING, "Advies over het wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming", 1 maart 2021, <https://armoedebestrijding.be/wp-content/uploads/2021/03/Advies-prenatale-rechtsbescherming-NL.pdf>; VROUWENRAAD, *Vrouwenraadossier en aanbevelingen prenatale rechtsbescherming*, 2021.

¹⁹⁶ Art. 8 EVRM; Art. 16 IVRK; Art. 22 Gw.

¹⁹⁷ *Supra* rns.75,77.

¹⁹⁸ Conceptnota van K. SCHRYVERS (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1.

¹⁹⁹ Conceptnota van L. PARYS (eds.) voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1.

²⁰⁰ Wet 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990.

Beide conceptnota's stellen een uitbreiding van het bestaande jeugdhulpaanbod voor. Inhoudelijk bevatten deze conceptnota's een bredere en concretere vertaling van de beoogde beschermingsmaatregelen uit het federale wetsvoorstel.²⁰¹ Het hoofddoel is om proactieve beschermingsmaatregelen tijdens de zwangerschap van de vrouw te kunnen opleggen. Met deze twee conceptnota's worden bovendien de eerste stappen op het Vlaamse niveau gezet richting nieuwe regelgeving met betrekking tot de bescherming van ongeboren leven.²⁰²

80. Daarnaast werd ook een voorstel van decreet tot wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende integrale jeugdhulp ingediend door C. ROUSSEAU. Dit voorstel van decreet is bedoeld om aan de aangehaalde tekortkomingen van het huidige decreet integrale jeugdhulp tegemoet te komen. Vooreerst wilt het voorstel van decreet de schaarste in de hulp en de maatregelen die ten aanzien van ouders en toekomstige ouders kunnen worden genomen, wegwerken en voor meer context- en gezinsgerichte gerechtelijke maatregelen zorgen. Daarnaast, en belangrijk voor dit onderzoek, beoogt het voorstel van decreet manieren om gepast om te gaan met verontrustende situaties.²⁰³

81. Ook in het Vlaams Regeerakkoord 2019-2024 werd eerder al het voornemen geuit om een systeem van ondertoezichtstelling bij zwangere personen uit te werken. Dit voornemen werd geen realiteit. Het nieuw Vlaams Regeerakkoord 2024-2029²⁰⁴ wil meer doen en benadrukt dat een goede start voor elk kind cruciaal is. Vlaanderen wil daarom het toepassingsgebied van de jeugdhulp uitbreiden naar het ongeboren kind en aanstaande ouders zodat er al van voor de geboorte een traject aangegaan kan worden. Indien er gevaar is voor het kind moet ook een ondertoezichtstelling van het ongeboren kind of de zwangere vrouw via een gerechtelijke weg toegepast kunnen worden.

3 Bestaande en toekomstige maatregelen

82. De maatregelen die op dit moment genomen worden, zullen altijd rekening moeten houden met het belang van het kind. Ze moeten meer bepaald het recht om in een veilige omgeving op te groeien te allen tijden beschermen en verzekeren. Dit kan in België gerealiseerd worden door de bestaande maatregelen van pleegzorg of een plaatsing van het kind na de geboorte op te leggen. Echter zijn ze in het kader van deze problematiek evenwel nog aan verbetering toe. In het licht van de huidige maatregelen kan men zich immers afvragen of deze maatregelen doortastend genoeg zijn

²⁰¹ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

²⁰² Verslag namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding uitgebracht door F. SAEYS, over de conceptnota voor nieuwe regelgeving, over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel en over de conceptnota voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl.St.* VI.Parl. 2023-24, nr. 651/3.

²⁰³ Voorstel van Decreet van C. ROUSSEAU, F. VAN DEN BOSSCHE en H. ANAF tot wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2021-22, nr. 943/1, 6.

²⁰⁴ VLAAMSE REGERING, "Vlaams regeerakkoord 2024-2029: Samen werken aan een warm en welvarend Vlaanderen", september 2024, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69476>.

om elk kind dat dreigt op te groeien in een verontrustende situatie op een effectieve en mensenrechtelijke manier te beschermen.

83. Omwille van de bezorgdheden met betrekking tot de reeds bestaande maatregelen en in het licht van de doelstellingen in het Vlaams regeerakkoord, werden door het Vlaams Parlement conceptnota's opgesteld die een blik op de toekomst durven werpen.²⁰⁵ De maatregelen die voorgesteld worden in de voorstellen kunnen onderverdeeld worden in vrijwillige en onvrijwillige hulpverlening. Bij vrijwillige maatregelen denken we onder meer aan de uitbreiding en specialisatie van hulpverlening aan aanstaande ouders en de verbetering van opsporing en doorverwijzing naar ondersteunende diensten. Voor de tweede categorie, de onvrijwillige maatregelen, zou er sprake zijn van toezicht op zwangere vrouwen die risicovol gedrag vertonen. Het kan in extreme gevallen zelfs gaan om een prenatale beslissing van uithuisplaatsing van het ongeboren kind na de geboorte.²⁰⁶ Al zou het creëren van een sensibiliseringscampagne voor verontrustende ouders door de overheid een goede eerste stap vormen.²⁰⁷

3.1 Vrijwillige maatregelen

84. Het is van cruciaal belang om de nadruk te leggen op vrijwillige beschermingsmaatregelen. Dit waarborgt de doeltreffendheid van de maatregelen en zou voorkomen dat zwangere vrouwen twijfelen om hulp te zoeken uit angst voor mogelijke gedwongen beschermingsmaatregelen. Deze angst zou het doel van prenatale beschermingsmaatregelen dan ook volledig teniet doen.

3.1.1 Uitbreiding en specialisatie van hulpverlening aan aanstaande ouders

85. Preventief ingrijpen bij risicovol ouderschap wordt mogelijk geacht via een uitbreiding van de jeugdhulp tot ongeboren leven.²⁰⁸ Doorgaans hebben maatregelen van jeugdhulp enkel betrekking op geboren kinderen wat onder meer afgeleid kan worden uit het Decreet Integrale Jeugdhulp (DIJ) waaruit blijkt dat integrale jeugdhulp betrekking heeft op de samenwerking en afstemming in de jeugdhulp met als doel een gezamenlijk engagement aan te gaan ten behoeve van minderjarigen en hun ouders. Het begrip minderjarige heeft enkel betrekking op geboren kinderen gezien er pas sprake is van een natuurlijk persoon bij een levende en levensvatbare geboorte.²⁰⁹

²⁰⁵ Conceptnota van L. PARYS (eds.) voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1; Conceptnota van K. SCHRYVERS (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1.

²⁰⁶ A. CASSIERS, "Welke bescherming voor de toekomstige generatie (ongeboren) kinderen?", *T.Fam.* 2024, 56-61.

²⁰⁷ Conceptnota van K. SCHRYVERS (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1, 6-7.

²⁰⁸ *Supra* rn. 79.

²⁰⁹ Art. 2, 36° Decreet Integrale Jeugdhulp.

86. Daarnaast verwijst ook het begrip 'ouders' naar het bestaan van reeds geboren kinderen. Een vestiging van de afstamming is enkel mogelijk tussen personen wat impliciet een levende en levensvatbare geboorte van het kind veronderstelt.²¹⁰ Aanstaaende ouders worden immers niet impliciet opgenomen in het toepassingsgebied van het Decreet Integrale Jeugdhulp. Deze impliciete uitsluiting van zowel ongeboren kinderen als aanstaande en toekomstige ouders van het toepassingsgebied van jeugdhulp moet wel genuanceerd worden. Zo lijkt het toepassingsgebied van het DIJ en het Besluit van de Vlaamse Regering van 24 oktober 2008 onvoldoende afgestemd te zijn op het aanbod van bepaalde jeugdhulpinstanties.

87. Vooreerst vallen de taken van het Agentschap Opgroeien onder jeugdhulp.²¹¹ Tot de doelgroep van deze organisatie behoren onder meer aanstaande ouders, meer nog artikel 3 van het Besluit van de Vlaamse Regering van 21 februari 2014 betreffende de integrale jeugdhulp²¹² verwijst uitdrukkelijk naar de taken van Kind en Gezin. Deze taken hebben betrekking op het ondersteunen van toekomstige ouders.²¹³ Daarnaast voorzien ook andere jeugdhulpinstanties²¹⁴ in een beperkt aanbod gedurende de zwangerschap. Onder meer de Centra voor Integrale Gezinszorg (CIG) richten zich op zwangere vrouwen in verontrustende en problematische situaties.²¹⁵ De CIG zijn bevoegd voor de organisatie van veranderings- en krachtgerichte hulpverlening en het verblijf van aanstaande ouders van wie de gezinscohesie, de zorg voor de toekomstige generatie en de maatschappelijke integratie in het gedrang komt of reeds verstoord is.²¹⁶ Dit zorgt ervoor dat in het Jaarverslag Jeugdhulp²¹⁷ voor jeugdhulpverlening, uitgaande van de CIG, ook al ongeboren kinderen meegerekend worden.

²¹⁰ F. SWENNEN, "Dance me to the children who are asking to be born. Over levenloos geboren en ongeborenen", *TPR* 2016, (407) 408.

²¹¹ Vroeger gekend als Kind en Gezin: Artikel 5 Decr.VI. 1 maart 2019 tot ontbinding van het Fonds Jongerenwelzijn en tot wijziging van het decreet van 30 april 2004 tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid Kind en Gezin en het decreet van 12 juli 2013 betreffende integrale jeugdhulp. In communicatie naar ouders en op de website van de organisatie wordt nog steeds de naam Kind en Gezin behouden en gebruikt.

²¹² Uitvoeringsbesluit bij het Decreet Integrale Jeugdhulp, *BS* 28 februari 2014, <https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1026093&datum=&geannoteerd=false&print=false>.

²¹³ Art. 7, 1° en 4° Decreet tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid (Opgroeien regie); Kind & Gezin kan al optreden gedurende de zwangerschap door bijstand te bieden door professionals zoals verpleegkundigen, gezinsonderstueners, sociaal werkers, pedagogen en artsen. Het aanbod van hulpverlening focust zich echter meer op de periode na de geboorte. Dit aanbod bestaat uit een combinatie van huisbezoeken en basisconsulten over onder meer ouderschap en opvoeding. Kind&Gezin kan dus met andere woorden niet optreden in verontrustende situaties wanneer het kind nog niet geboren is.; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 179-183.

²¹⁴ Onder meer Kind&Gezin, CGG, het OCJ, VK, CAW, ... Deze voorzieningen betreffen het aanbieden van een instaprocedure (onthaal, vraagverheldering, hulpverleningsvoorstel, verwijzing), korte hulp of informatieverstrekking. De diensten zijn laagdrempelig en breed bekend. ; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 200-208.

²¹⁵ CENTRA VOOR INTEGRALE GEZINSZORG Vlaanderen, *Zorg en begeleiding voor (jong) kwetsbaar ouderschap*, <https://www.cigvlaanderen.org/wp-content/uploads/2018/06/Folder-CIG-Final.pdf>.

²¹⁶ Art. 4 B.VI.Reg. 5 april 2019 betreffende de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënnormen van voorzieningen in de jeugdhulp; https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/BVR050419_toelichting_versie_mei_2024.pdf.

²¹⁷ JAARVERSLAG JEUGDHULP 2018, 16, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/37029>.

88. Tot slot, wordt door de Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG) een zogenaamde amberbegeleiding aangeboden.²¹⁸ Dit soort begeleiding richt zich specifiek tot gezinnen met een baby en kan vanaf één maand vóór de vermoedelijke bevallingsdatum al worden opgestart. Dit lijkt echter niet in overeenstemming te zijn met artikel 2 van het Besluit van de Vlaamse Regering 2012 inzake de erkenning en subsidiëring van de centra voor kindzorg en gezinsondersteuning.²¹⁹ Op grond van dit besluit worden de CKG omschreven als voorzieningen die hulp bieden aan gezinnen met kinderen tussen 0 en 12 jaar oud.

89. De voormelde discrepanties in het regelgevend kader zorgen ervoor dat het in ieder geval aangewezen is om wetgevend in te grijpen opdat verschillende wetgeving beter op elkaar zou worden afgestemd. Daarenboven is er vanuit de praktijk steeds meer vraag naar een uitbreiding van het aanbod inzake vrijwillige jeugdhulpverlening. Dit blijkt onder meer uit verschillende tussenkomsten tijdens de hoorzitting over de conceptnota PARYS met betrekking tot het voorstel van resolutie over het voorzien van onmiddellijke en aangepast hulp voor verslaafde ouders en aanstaande ouders die willen afkicken van hun verslaving.²²⁰ Hierbij wordt vooral gewezen op het belang van aangepaste hulp voor zwangere personen, zowel ambulant als residentieel, en op de lange wachtlijsten die een grote hindernis vormen in het kader van vrijwillige jeugdhulpverlening.²²¹ Ook de onmogelijkheid om zwangere personen door te verwijzen naar gemandateerde voorzieningen, waaronder de Vertrouwenscentra Kindermishandeling en het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg, wordt als problematisch ervaren door professionals.²²² Verschillende voorstellen trachten aan deze prangende vraag tegemoet te komen waarbij een reeks van maatregelen uitgewerkt wordt die betrekking hebben op detectie²²³, doorverwijzing en vrijwillige hulp bij risicovol ouderschap.²²⁴

3.1.2 De kinderrechtenreflex

90. Om de positie van kinderen in de samenleving te versterken moet een kinderrechtencultuur verwezenlijkt worden waar kinderen en jongeren een waardig bestaan hebben, gezien worden, en een stem krijgen. Kinderrechten kunnen een hefboom zijn voor beleidsmakers om deze kindgerichte samenleving te verwezenlijken. Het beginpunt daarbij is een kinderrechtenreflex die streeft naar een denken en handelen waarin steeds rekening gehouden wordt met de rechten van kinderen en

²¹⁸ X, *Amberbegeleiding*, <https://www.ckgdestap.be/amberbegeleiding/>.

²¹⁹ Art. 2 Besluit van de Vlaamse Regering van 9 november 2012 inzake erkenning en subsidiëring van de centra voor kindzorg en gezinsondersteuning, *BS* 18 januari 2013.

²²⁰ Conceptnota van L. PARYS (eds.) voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1; KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

²²¹ Verslag van de hoorzitting over de conceptnota's voor nieuwe regelgeving namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezien en Armoedebestrijding, *Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/2.

²²² Art. 33-43 Decreet Integrale Jeugdhulp.

²²³ Onder meer via de invoering van een meldcode (zoals beschreven in de conceptnota PARYS, p.7-9) of een bredere uitrol van de kindreflex (zoals in de conceptnota K. SCHRYVERS, p.7 en 15).

²²⁴ De aanzet hiertoe werd gegeven in de conceptnota K. SCHRYVERS, p. 8-12. Verder ook met een specifieke focus op vrijwillige en laagdrempelige hulp: het Voorstel van resolutie van C. Groothedde, M. Almaci, J. Vaneeckhout en A. De Martelaer over het voorzien in onmiddellijke en aangepast hulp voor verslaafde ouders en aanstaande ouders die willen afkicken, *Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 760/1.

jongeren om zo hun positie in de samenleving te versterken.²²⁵ Op deze manier kan een maatschappij via een kinderrechtenreflex evolueren naar een kinderrechtencultuur.

Een kinderrechtenreflex is de motivatie om in het denken en handelen steeds rekening te houden met de rechten van kinderen en jongeren.²²⁶ Het is met andere woorden een drijfveer die automatisch en structureel bepaalt hoe situaties geïnterpreteerd en benaderd moeten worden zodra deze een impact hebben op kinderen.²²⁷ Het gaat om een reflex die aangenomen moet worden tijdens beleidsbeïnvloeding om bij deze processen een kinderrechtenbril opzetten door het IVRK te gebruiken als handvat in de ontwikkeling van nieuw beleid inzake de rechtstreekse of onrechtstreekse bescherming van (on)geboren kinderen.²²⁸

91. Een kinderrechtenreflex is sterk ontwikkeld bij kinderrechtenprofessionals maar nog niet bij iedereen noch op alle niveaus. Kinderrechteneducatie blijft daarom een belangrijke versterkende factor om zich een kinderrechtenreflex eigen te maken. Daarenboven is het belangrijk om stil te staan bij de drempels die kunnen verhinderen dat kinderrechten voorop gesteld worden. Zonder een structureel kompas zoals de kinderrechtenreflex, worden kinderrechten de speelbal van pragmatische en politieke overwegingen. Iedereen²²⁹ kan namelijk van belang zijn in het realiseren en waarborgen van kinderrechten door rekening te houden met kinderrechten in niet alleen beleid maar ook bij dagelijkse beslissingen.²³⁰ De kindreflex helpt hulpverleners om verontrustende situaties te detecteren en veiligheid zo snel mogelijk te herstellen.²³¹

92. Een kinderrechtencultuur is aanwezig in een samenleving waar kinderen en jongeren als volwaardige burgers gezien worden en een waardig bestaan of goed leven hebben. Het kindbeeld kan daarbij focussen op bescherming, wat zich voornamelijk baseert op de kwetsbaarheid en afhankelijkheid van kinderen, of eerder op actorschap waarbij kinderen burgers zijn met een keuzevrijheid en verantwoordelijkheid.²³² Het heersend kindbeeld in België is dat een kind een rechtssubject is: het kind is drager van rechten en plichten. Het kindbeeld zal dan ook mee bepalen hoe een samenleving gaat kijken naar het zinvol betrekken van kinderen en jongeren voordat er een

²²⁵ KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Samen werk maken van een kinderrechtencultuur*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2025, 2.

²²⁶ KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Samen werk maken van een kinderrechtencultuur*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2025, 2.

²²⁷ KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Samen werk maken van een kinderrechtencultuur*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2025, 3.

²²⁸ N. HAEDENS, "Signs of safety- Samen leren in een traject richting veilig, geliefd en omring opgroeien", *Welwijs* 2021, afl. 32, nr. 4, (17) 14, https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/Signs%20of%20Savety_Haedens_Welwijs_2021_4_13-17.pdf.

²²⁹ Vb. een arts, jeugdwerker, politicus, leraar, ...

²³⁰ KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Samen werk maken van een kinderrechtencultuur*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2025, 4-5.

²³¹ <https://kindreflex.be/over-de-kindreflex/>

²³² KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN (KeKi), *Een kinderrechtenreflex als beginpunt om kinderrechten te realiseren*, geraadpleegd op 5 mei 2025 via <https://keki.be/nl/kennis/een-kinderrechtenreflex-als-beginpunt-om-kinderrechten-te-realiseren#:~:text=als%20drijfveer,jongeren%2C%20noemen%20wij%20een%20kinderrechtenreflex.>

beslissing genomen wordt die impact heeft op hun leefwereld of hun ontwikkeling.²³³ Om tot een kinderrechtencultuur te komen is een omvattend beleid met coherente wetten waarbij kinderrechten centraal staan noodzakelijk.²³⁴

93. In Vlaanderen is er het jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP).²³⁵ Het JKP bundelt Vlaamse beleidsplannen aan de hand van een actiegericht plan met enkele prioritaire doelstellingen. Tot op heden is er echter nog geen omvattend beleid dat de hele leefwereld van kinderen omvat, noch op Vlaams niveau noch op federaal niveau. Toch werd een Vlaamse Kindreflex ontwikkeld in opdracht van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.²³⁶ De kindreflex is namelijk in de eerste plaats bedoeld voor hulpverleners die werken met volwassen cliënten. Via deze weg spelen hulpverleners in op het welzijn van de kinderen. Ze signaleren en herstellen verontrustende situaties zonder de kinderen zelf te zien. De Kindreflex is een stappenplan dat bestaat uit zes stappen²³⁷: een positief gesprek over kinderen en ouderschap (1), peiling naar de veiligheid thuis en het welzijn van de kinderen (2), ondersteuning in de rol als ouder (3), nagaan of er sprake is van verontrusting (4), herstel de veiligheid (5) en betreft een gemandateerde voorziening indien nodig (6).²³⁸ Heel wat kinderen groeien op in een moeilijke thuissituatie. Het risico hierop is des te groter wanneer de ouders en meer specifiek een zwangere persoon ook onderhevig is aan factoren zoals psychische problemen, verslaving, verwaarlozing, huiselijk geweld, ... Internationaal onderzoek toont aan dat 10-15% van de kinderen opgroeit in een risicovolle situatie en 3% te maken krijgt met ernstige vormen van kindermishandeling.²³⁹

94. De huidige structuren moeten daarom in vraag gesteld worden om de uitdagingen inzake kinderrechten te kunnen aangaan. Het IVRK is bijvoorbeeld een internationaal verdrag waarin de artikelen en principes algemeen en abstract geformuleerd zijn zodat ze voor elk land ter wereld bruikbaar zijn.²⁴⁰ Dit betekent dat op lokaal niveau een vertaling van deze rechten moet gebeuren die uitgaat van de noden en lacunes in het kinderrechtenbeleid in België.²⁴¹ Deze benadering benadrukt ook dat de rechten en belangen van kinderen zich verhouden tot de rechten van andere

²³³ KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Samen werk maken van een kinderrechtencultuur*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2025, 6.

²³⁴ EUROPESE UNIE (Comm.), "EU-strategie voor de rechten van het kind en de Europese kindergarantie", 21 september 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=LEGISSUM:4540916>.

²³⁵ Nota van de Vlaamse Regering (B. DALLE), *Vlaams Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan 2020-2024*, Parl.St. VI.Parl. 2020-21, nr. 478/1.

²³⁶ E. COPPENS, K. DE CUYPER en C. VAN AUDENHOVE, *De Kindreflex: De ontwikkeling van een Vlaamse kindcheck met toepassing in de geestelijke gezondheidszorg*, 2018, 206 p, https://kindreflex.be/wp-content/uploads/2021/07/2018_09-Rapport-13-EF-13-Eindrapport-Kind-check-v2.docx.pdf.

²³⁷ VLAAMS EXPERTISECENTRUM KINDERMISHANDELING VZW, *De kindreflex: stappen en aandachtspunten*, <https://kindreflex.be/sectoren/voor-de-caws/alle-stappen-caw/stap-1-voor-de-caws/>.

²³⁸ VLAAMS EXPERTISECENTRUM KINDERMISHANDELING VZW, *De kindreflex*, <https://kindreflex.be/wp-content/uploads/2021/09/Kindreflex-steekkaart-A4-landscape-FINAL.pdf>.

²³⁹ VLAAMS EXPERTISECENTRUM KINDERMISHANDELING VZW, *De kindreflex: relevantie*, <https://kindreflex.be/relevantie-kindreflex/>.

²⁴⁰ General Comment No. 5 on General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (2003), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/5 (2003).

²⁴¹ KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Samen werk maken van een kinderrechtencultuur*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2025, 8.

groepen, in dit onderzoek is de andere groep zwangere vrouwen.²⁴² De kinderrechtenreflex zou tonen dat deze groepen gelijkwaardig zijn ten aanzien van elkaar.²⁴³

95. Om deze kinderrechtencultuur niet alleen in België maar in Europa te laten doorsijpelen in het beleid, is er onder meer het Six P-framework.²⁴⁴ Dit is een kader ontwikkeld door onderzoekers om tot een betere kinderrechtenbenadering te komen in beleid. Het toetsingskader moet beleidmakers inspireren om kinderrechten meer centraal te stellen. Daarnaast ontwikkelde de EU ook een EU Strategy on the Rights of the Child²⁴⁵ en de kindgarantie. Deze beleidsinitiatieven van de Europese Commissie streven ernaar om kinderrechten centraal te stellen in komende beleidsmethodes. Ondanks deze tools blijkt het realiseren van een samenleving waar de rechten van (ongeboren) kinderen centraal staan, nog niet vanzelfsprekend.

3.1.3 Pilootproject Veilig en omringd opgroeien van in de buik (Limburg)

96. In april 2024 startte het Agentschap Opgroeien een nieuw pilootproject genaamd 'veilig en omringd opgroeien van in de buik' op in Limburg.²⁴⁶ Dit project focust op situaties waarin professionals te maken krijgen met zwangere vrouwen waarbij men zich zorgen maakt over de veiligheid van hun ongeboren kind. Door het gebrek aan een wettelijk kader om deze groep uit de samenleving op te vangen, probeert het Agentschap Opgroeien hiertoe een eerste zet te geven met het project. Dit project beperkt zich voorlopig echter enkel tot verontrustende zwangerschappen in Limburg maar het is de bedoeling om op termijn, afhankelijk van de resultaten uit het project, uit te breiden naar andere regio's in Vlaanderen.

97. Het project kwam er naar aanleiding van een verhoogd aantal gedwongen opnames in psychiatrische ziekenhuizen²⁴⁷ in de provincie Limburg. Dit cijfer blijft in heel Vlaanderen in een onafgebroken stijgende lijn evolueren.²⁴⁸ Niet alleen de gedwongen opnames maar ook de cijfers van het aantal kinderen die opgroeien in verontrustende opvoedingssituaties blijven in Limburg steeds meer stijgen.²⁴⁹ Naar aanleiding van deze gegevens komt het project 'veilig en omringd

²⁴² D. REYNAERT, M. BOUVERNE-DE BIE en S. VANDEVELDE, "Between 'believers' and 'opponents': Critical discussions on children's rights", *International Journal of Children's Rights* 2012, afl. 20 (1), 155-168.

²⁴³ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Beleidsnota jeugd 2024-2029: reflecties vanuit kinderrechtenperspectief*, Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media, 27 januari 2025, 10 p., https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2025-01/Advies_2024_2025_08_Beleidsnota%20Jeugd%202024-2029.pdf.

²⁴⁴ B. BRYNE en L. LUNDY, "Children's rights-based childhood policy: A six-P framework", *The International Journal of Human Rights* 2019, afl. 23 nr. 3, 357-373.

²⁴⁵ EUROPESE UNIE (Comm.), "EU-strategie voor de rechten van het kind en de Europese kindergarantie", 21 september 2021, geraadpleegd op 5 mei 2025 via <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=LEGISSUM:4540916>.

²⁴⁶ AGENTSCHAP OPGROEIEN, *Veilig en omringd opgroeien van in de buik*, <https://www.opgroeien.be/over-opgroeien/projecten/veilig-en-omringd-opgroeien-van-de-buik#toc-folder-veilig-en-omringd-opgroeien-van-in-de-buik->.

²⁴⁷ Gemiddeld 9,5/10. 000 inwoners; R. BRUFFAERTS (eds.), *De mythes bevraagd. Resultaten van de Public Mental Health Monitor 2023*, Brussel, Zorgnet- Icuuro, 2024, 47-48.

²⁴⁸ R. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 7.

²⁴⁹ N. VANDEBROEK, *Steeds meer kinderen in Limburg in verontrustende opvoedingssituatie*, HBVL 24 december 2017, <https://www.hbvl.be/regio/limburg/steeds-meer-kinderen-in-limburg-in-verontrustende-opvoedingssituatie/32070410.html>.

opgroeien van in de buik' op het juiste moment. De eerste duizend dagen van een kind, vanaf de conceptie tot twee jaar, ontwikkelen de organen en hersenen zich namelijk in een sneltempo. Dit maakt dat het ontwikkelende lichaam en brein ook zeer kwetsbaar zijn. Risicovolle factoren²⁵⁰ kunnen de ontwikkeling van het ongeboren kind beïnvloeden. Als de prenatale ontwikkeling van het kind goed loopt, dan heeft het kind daar voor de rest van zijn of haar leven baat bij. Een tekort gedurende de vroege ontwikkeling daarentegen kan op latere leeftijd veel moeilijker ingehaald worden of kan tot permanente schade leiden. Investeren in kwalitatieve opvolging tijdens de eerste duizend dagen van het kind komt dus niet alleen het kind maar ook de ouder ten goede. Door dit project probeert Opgroeien om in geval van een onveilige situatie voor zowel moeder als het ongeboren kind zoveel mogelijk ingrijpende maatregelen te vermijden. Het is belangrijk om zo vroeg mogelijk, ook van voor de geboorte, de krachten en expertise te bundelen rond het omgaan met verontrustende situaties waarin een kind kan opgroeien.

98. Het hoofddoel van dit pilootproject focust dan ook op de veilige ontwikkeling van het ongeboren kind en het na de geboorte omringd te laten opgroeien in zijn eigen omgeving. Het project probeert de lacune van het gebrek aan mogelijkheden tot doorverwijzing door professionals op te vullen. Dankzij 'Veilig en omringd opgroeien van in de buik' is het als professional nu ook mogelijk om reeds tijdens de zwangerschap een partnerschap aan te gaan met het agentschap Opgroeien waaronder ook Kind en Gezin en de ondersteuningscentra jeugdzorg zich bevinden. Op deze manier kunnen zowel de aanstaande ouders in een verontrustende situatie als hun eigen netwerk op een juiste manier begeleid worden met als doel om het ongeboren kind veilig te laten ontwikkelen en omringd te laten opgroeien in zijn eigen omgeving.

99. Het project is bedoeld voor alle hulp- en dienstverleners die betrokken zijn bij zwangere vrouwen waaronder perinatale netwerken, ziekenhuizen, vroedvrouwen, gynaecologen, geestelijke gezondheidszorg, Sociaal Huis, ... Deze partnerschappen moeten voor een bundeling van de krachten zorgen waardoor het opzetten van een traject met een zwangere vrouw die risicovol gedrag vertoont makkelijk en efficiënter wordt. Een traject wordt opgezet wanneer één van de dienst- en hulpverleners een reëel risico opmerken die kan duiden op een verontrustende situatie. Het starten van een vroegtijdig traject tijdens de zwangerschap verkleint de kans op potentiële risico's van schade en onveiligheid voor de pasgeborene. Gedurende dit behandelingstraject worden duidelijke afspraken en planningen opgemaakt waaraan alle betrokken partijen zich moeten houden. Op deze manier vergroot de kans dat het ongeboren kind een veilige start kan maken bij de geboorte en krijgt het ook goede ontwikkelingskansen op langere termijn binnen zijn eigen netwerk. K&G en het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg (OCJ) werken in dit project nauw samen.

²⁵⁰ Onder risicovolle factoren wordt begrepen: stress, alcohol misbruik, drugs maar ook huishoudelijk geweld, verwaarlozing, kindermisbruik, tekort aan voedingsstoffen, psychische problemen, e.d.

Is er echter onvoldoende bereidheid van de zwangere persoon om mee te werken aan het traject én is daarenboven de verontrusting heel groot dan wordt duidelijk gemaakt aan de zwangere persoon welke stappen gezet zullen worden bij de geboorte. Het OCJ kan namelijk pas naar het Parket doorverwijzen wanneer het kind geboren is.²⁵¹ Een tussenkomst van een OCJ start dan ook enkel in die situaties waarin de hulpverlening onvoldoende samenwerking krijgt met de aanstaande ouders. In het geval van een verslavingsproblematiek of een geestesziekte kunnen stappen richting de psychische gezondheidszorg genomen worden.²⁵² De niet medewerking van de zwangere persoon betekent in dat geval dan ook het einde van de vrijwillige beschermingsmaatregelen.

Soms is het echter niet mogelijk om vanuit een volledig vrijwillig kader de aanstaande ouders in beweging te krijgen. In dit geval kan de tussenkomst vanuit een gemandateerde overheidsdienst een hefboom vormen die het verschil kan maken in het leven van de aanstaande ouders, de zwangere persoon en het ongeboren kind. Het huidige wettelijke kader biedt nog geen bevoegdheid aan het OCJ om te werken in situaties waarbij er ernstige zorgen zijn rond ongeboren kinderen maar aan de hand van dit project krijgt het OCJ Limburg de mogelijkheid om ook voor deze kwetsbare groep een verschil te maken.

3.2 Gedwongen maatregelen

100. Op basis van de huidige Federale en Vlaamse regelgeving is het niet mogelijk om gedwongen in te grijpen in het leven van de zwangere vrouw met oog op de bescherming van het ongeboren kind. Het moet echter wel benadrukt worden dat de toepassing van onvrijwillige prenatale beschermingsmaatregelen strikt beperkt moet blijven tot zeer uitzonderlijke situaties. Gedwongen hulpverlening is namelijk altijd een vorm van gerechtelijke jeugdhulpverlening.²⁵³ Indien het vrijwillige hulpverleningstraject geen soelaas biedt en er duidelijk sprake is van ernstige verontrusting voor het ongeboren kind, moet gedwongen hulpverlening overwogen worden. Er zijn tal van mogelijke risicovolle omstandigheden waarin een aanstaande ouder zich kan bevinden en het is dan ook geenszins de bedoeling om in elk geval in te grijpen. Ingrijpen vlak na de geboorte van een kind kan daarentegen wel.²⁵⁴ In onderstaand hoofdstuk zullen de tot op heden niet geïmplementeerde voorstellen inzake gedwongen maatregelen bij verontrustend gedrag tijdens de zwangerschap toegelicht worden.

²⁵¹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 211-215.

²⁵² *Infra* rns. 114-126

²⁵³ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 209-217.

²⁵⁴ Art. 47, 2° Vlaams Decreet Integrale Jeugdhulp.

3.2.1 Dwang tijdens de zwangerschap: ondertoezichtstelling

101. Een piste die bewandeld wordt in het nieuwe Vlaamse Regeerakkoord²⁵⁵ is de ondertoezichtstelling van de zwangere persoon als gerechtelijke maatregel die door de jeugdrechtbank bevolen kan worden. Deze piste werd verder geconcretiseerd in het voorstel van decreet ROUSSEAU²⁵⁶ en de conceptnota PARYS.²⁵⁷ De maatregel zou het mogelijk moeten maken een zogenaamde gezinsvoogd aan te duiden die de aanstaande moeder begeleidt en mede tracht haar levensstijl positief te beïnvloeden.²⁵⁸

102. Het verplicht toezicht op de zwangere persoon heeft als doel een duidelijk overzicht te krijgen op de context waarin het ongeboren kind terecht zal komen. Op die manier heeft het de mogelijkheid om de levensstijl van de zwangere vrouw te beïnvloeden en kan het hulpverleningsaanbod op een meer dwingende wijze aan het gezin en de toekomstige moeder aangeboden worden. Daarenboven biedt het niet alleen instante hulpverlening maar geeft het ook aanleiding tot het uitwerken van een toekomstig hulpverleningsplan dat na de geboorte in werking kan treden. Dit idee is afkomstig uit Nederland, waar beschermingsmaatregelen in principe ook alleen toepasbaar zijn op geboren kinderen²⁵⁹; echter worden ze ook reeds tijdens de zwangerschap door rechters toegepast.

103. De wijze waarop een vorm van prenatale ondertoezichtstelling geïncorporeerd kan worden in het Vlaamse jeugdhulpsysteem verschilt naargelang de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind gezien wordt als nieuwe maatregel, dan wel als een uitbreiding van het bestaande jeugdhulpaanbod. In het voorstel van decreet ROUSSEAU wordt de ondertoezichtstelling die specifiek van toepassing is op ongeboren kinderen, gezien als een bijkomende maatregel in het DIJ.²⁶⁰ Op de maatregel van ondertoezichtstelling komt echter kritiek. Zo wordt onder meer de vraag gesteld hoe een onderscheid gemaakt moet worden tussen gebruik, problematisch gebruik, misbruik of verslaving. Daarnaast pleit onder meer Tino RUYTERS, algemeen directeur Free Clinic VZW, om de bestaande hulpverlening aan te passen. Hulpverlening moet flexibel zijn en op maat opgesteld.²⁶¹ Daarentegen wordt in de

²⁵⁵ VLAAMSE REGERING, "Vlaams regeerakkoord 2024-2029: Samen werken aan een warm en welvend Vlaanderen", september 2024, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69476>.

²⁵⁶ Voorstel van Decreet van C. ROUSSEAU, F. VAN DEN BOSSCHE en H. ANAF, tot wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, *Parl. St.* VI.Parl. 2021-22, nr. 943/1.

²⁵⁷ Conceptnota van L. PARYS (eds.) voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1, 4.

²⁵⁸ Conceptnota van L. PARYS (eds.) voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1, 4.

²⁵⁹ *Infra* rns. 153-155

²⁶⁰ Art. 24 Voorstel van Decreet van C. ROUSSEAU, F. VAN DEN BOSSCHE en H. ANAF, tot wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, *Parl. St.* VI.Parl. 2021-22, nr. 943/1.; Conceptnota van L. PARYS (eds.) voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1, 11.

²⁶¹ Verslag namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding uitgebracht door F. SAEYS, over de conceptnota voor nieuwe regelgeving, over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel en over de conceptnota voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2023-24, nr. 651/3, 32-33.

conceptnota SCHRYVERS een uitbreiding van het bestaande jeugdhulpaanbod vooropgesteld.²⁶² Gezien er reeds bestaande maatregelen bestaan, waaronder de amberbegeleiding bij de CKG, die in aanmerking komen ter toepassing tijdens de zwangerschap, verdient deze piste de voorkeur.

104. Gelet op de sterke fysieke verbondenheid tussen de zwangere vrouw en het ongeboren kind moet de mogelijkheid bestaan om enkel maatregelen te nemen die geen scheiding tussen ouder en kind veronderstellen. Hierbij kan gedacht worden aan het ontwikkelen van een pedagogische richtlijn ter ondersteuning aan ouders en opvoedingsverantwoordelijken.²⁶³ Verder zou het ook mogelijk zijn om het kind voor ten hoogste één jaar onder toezicht te stellen van de sociale dienst.²⁶⁴ Tot slot voorziet het Decreet Integrale Jeugdhulp in de mogelijkheid tot begeleiding.²⁶⁵ Binnen deze functie valt ook de module van contextbegeleiding waarbij niet alleen de aanstaande ouders maar ook het sociaal netwerk van de ouders of zwangere persoon betrokken zullen worden.²⁶⁶

De jeugdrechter kan voormelde maatregelen opleggen in het kader van gerechtelijke en dus gedwongen jeugdhulpverlening.²⁶⁷ Om tot een verplicht toezicht op de zwangere persoon over te gaan moeten de beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit nageleefd worden.²⁶⁸ Deze kunnen afgeleid worden uit artikel 47 Decreet Integrale Jeugdhulp. De gerechtelijke maatregelen zijn in de eerste plaats subsidiair aan vrijwillige jeugdhulpverlening. De maatregel van ondertoezichtstelling mag met andere woorden geen aanleiding geven tot een onevenredige behandeling van de zwangere persoon in de concrete omstandigheden waarin deze zich bevindt. Dit is des te belangrijker nu de rechten van de zwangere persoon worden beperkt.

105. In de tweede plaats moeten tekorten in de opvoeding of gedurende de zwangerschap de maatregelen noodzakelijk maken.²⁶⁹ Voorgaande wordt in de gewone procedure beoordeeld door de gemandateerde voorzieningen vooraleer een doorverwijzing naar het Openbaar Ministerie (OM) plaatsvindt.²⁷⁰ Het OM zal de zaak slechts aanhangig kunnen maken bij de jeugdrechtbank in geval van dringende noodzakelijkheid.²⁷¹ Indien niet voldaan wordt aan deze voorwaarden zal een gedwongen ondertoezichtstelling van een zwangere persoon in risicovolle situaties aanleiding kunnen geven tot een te verregaande inbreuk op het recht op fysieke integriteit van de zwangere persoon

²⁶² Conceptnota van K. SCHRYVERS (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1, 13.

²⁶³ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 118.

²⁶⁴ A. HUYGENS, "Verhandeling. Preventie van prenatale schade; reactie op *FJR* 2009,3", *FJR* 2009, nr. 6, (10) 11.

²⁶⁵ Art. 48 Decreet integrale Jeugdhulp.

²⁶⁶ JONGERENWELZIJN, *Modulering 2.0. Beleidsnota 17*, Bijlage IV, 6 juni 2014, 137, https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/beleidsnota_v17.pdf.

²⁶⁷ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 209-216.

²⁶⁸ Zie Bijlage 1 – Toetsingskader Beschermingsmaatregelen

²⁶⁹ GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019, B.4.2.; B. DE SMET, "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2021, (923) 929.

²⁷⁰ Art. 47, 1° Decreet Integrale Jeugdhulp; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 109.

²⁷¹ Art. 47, 2°, a) Decreet Integrale Jeugdhulp.

en zou het bovendien in strijd zijn met het recht op geïnformeerde toestemming.²⁷² Daarenboven moet ook rekening gehouden worden met het belang van het recht op eerbiediging van het privé-, gezins- en familieleven van de betrokkene.²⁷³ Maatregelen in het kader van gedwongen jeugdhulpverlening moeten dus altijd gerechtvaardigd kunnen worden onder de rechtvaardigingsgrond van artikel 8, tweede lid EVRM.²⁷⁴ Dit zal dan ook niet anders zijn wanneer een dergelijke maatregel opgelegd wordt ter bescherming van ongeboren kinderen.²⁷⁵

106. Het treffen van prenatale jeugdbeschermingsmaatregelen komt uitsluitend in aanmerking wanneer het gedrag of de omstandigheden van de aanstaande ouders zodanig ernstig zijn, dat indien het kind reeds geboren zou zijn, een jeugdbeschermingsmaatregel gerechtvaardigd zou zijn. Bovendien dient er ook sprake te zijn van een dringende noodzaak om reeds vóór de geboorte te kunnen ingrijpen. Hieruit volgt dat zogenaamd 'risicogedrag tijdens de zwangerschap'²⁷⁶, zeker niet automatisch aanleiding kan geven tot een gerechtelijke jeugdhulpmaatregel. Ook in dit geval moet immers voldaan worden aan voormelde subsidiariteits- en noodzakelijkheidsvereiste. De handhaving van dergelijke maatregelen is echter niet vanzelfsprekend.²⁷⁷ Naast de beperkte mogelijkheden om de maatregel op te leggen, rijst ook automatisch de vraag in hoeverre het mogelijk is om de aanwijzingen die in het kader van een ondertoezichtstelling gegeven worden, af te dwingen gezien dit noodzakelijkerwijze gepaard zou gaan met dwang op de zwangere persoon en hiervoor een wettelijke regeling ontbreekt.

3.2.2 Dwang na de zwangerschap: prenatale beslissing tot uithuisplaatsing na de geboorte

107. De prenatale beslissing tot plaatsing wordt genomen tijdens de zwangerschap maar zal pas in werking treden na de geboorte. Het doel van dergelijke plaatsing moet ten alle tijden gezinshereniging zijn. De uithuisplaatsing van een kind onmiddellijk na de geboorte is echter moeilijk in het licht van de rechtspraak van het EHRM.²⁷⁸ Het EHRM hanteert een zeer strenge drempel voor het nemen van deze ingrijpende maatregel waarbij de moeder en het kind na de geboorte van elkaar gescheiden worden.²⁷⁹ Deze drempel bestaat uit drie voorwaarden. Vooreerst moet er sprake zijn van een buitengewone dwingende reden (1). Vervolgens moet er voldaan worden aan de verwachting dat het gedrag van de moeder nog steeds risicovol zou zijn voor het kind na de geboorte (2). Ter illustratie van deze voorwaarde kan het voorbeeld van alcoholmisbruik tijdens de zwangerschap een verduidelijking bieden: overmatig gebruik van alcohol tijdens de zwangerschap is fysiek schadelijker tijdens de zwangerschap voor het ongeboren kind in vergelijking met na de geboorte. Tot slot moet

²⁷² A. CASSIERS, "Welke bescherming voor de toekomstige generatie (ongeboren) kinderen?", *T.Fam.* 2024, 60.

²⁷³ Art. 8 EVRM.

²⁷⁴ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 583; Cass. 27 januari 2010, *Cass.Arr.* AR P.09.1686.F.

²⁷⁵ E.C.C. VAN OS en A.C. HENDRIKS, "Wie is de baas over de baarmoeder? Mensenrechtelijke aspecten van de bescherming aan ongeborenen", *FJR* 2010, nr. 5, (180) 184.

²⁷⁶ Conceptnota van L. PARYS (eds.) voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1, 3; dit wordt in de conceptnota omschreven als alcohol- en drugsmisbruik.

²⁷⁷ *Ibid.*

²⁷⁸ EHRM 12 juli 2001, nr. 25702/94, *K en T t. Finland*, §168; EHRM 8 april 2003, nr. 11057/02, *Haase t. Duitsland*, §91.

²⁷⁹ *Ibid.*

er een noodzaak zijn om de beslissing reeds voor de geboorte te nemen (3). De beslissing moet bijvoorbeeld voor de geboorte genomen worden om voldoende tijd te hebben om de plaatsing te organiseren.²⁸⁰

108. Na de geboorte moet er tevens een evaluatie van de beslissing plaatsvinden om te verifiëren of de buitengewone dwingende redenen nog steeds aanwezig zijn vooraleer de beslissing daadwerkelijk uitgevoerd wordt. Dit volgt uit de vereiste van principiële tijdelijkheid van de maatregel.²⁸¹ Op grond hiervan moet periodiek de noodzakelijkheid van de plaatsing nagegaan worden in het licht van de verbetering van de gezinstoestand. Hieruit volgt dan ook dat de noodzakelijkheid van de maatregel minstens ook geëvalueerd moet worden op het ogenblik dat de maatregel in werking treedt.²⁸²

In het licht van hogervermelde rechtspraak is het verder ook niet mogelijk om een uithuisplaatsing uit te spreken als louter dwangmiddel indien de voorwaarden van een ondertoezichtstelling niet worden nageleefd.²⁸³ Zoals vermeld, moeten de voorwaarden van proportionaliteit en subsidiariteit beoordeeld worden op het moment dat de maatregel uitwerking krijgt waardoor het dus niet mogelijk is om een dergelijke maatregel op te leggen als sanctie indien de ouders tijdens de zwangerschap verontrustend gedrag stellen. De maatregelen hebben immers als doel het aanbieden van hulp en zorg op maat aan minderjarigen en opvoedingsverantwoordelijken die daar nood aan hebben.²⁸⁴ Het sanctioneren van ouders die een bepaalde beschermingsmaatregel niet hebben gerespecteerd valt hier niet onder.

109. Het opleggen van een prenatale beschermingsmaatregel leidt tot een inmenging in het recht op eerbiediging van het privé-, gezins- en familieleven van de aanstaande ouders en van de zwangere persoon in het bijzonder. Uit artikel 8 EVRM blijkt dat een inmenging in het privé- en gezinsleven moet voldoen aan drie vereisten zijnde legaliteit, legitimiteit en proportionaliteit. Deze drie voorwaarden verduidelijken dat er grondige redenen voorhanden moeten zijn voor de interventie na de geboorte, deze zijn altijd te beoordelen volgens de concrete omstandigheden van de zaak. Een dergelijke inmenging in het leven van de zwangere persoon hoeft dus niet noodzakelijk een schending van artikel 8 EVRM te betekenen, zolang aan de voorwaarden van artikel 8 lid 2 EVRM voldaan zijn zoals ze hier reeds beschreven werden.²⁸⁵

²⁸⁰ A. CASSIERS, "Welke bescherming voor de toekomstige generatie (ongeboren) kinderen?", *T.Fam.* 2024, 60.

²⁸¹ EHRM (grote Kamer) 12 juli 2001, nr. 25702/94, *K t. Finland*, §156 e.v.; EHRM 16 februari 2016, nr. 72850/14, *Soares De Melo t. Portugal*, §89; Bijlage 1 -Toetsingskader Beschermingsmaatregelen.

²⁸² G. MAES, "Jeugdbeschermingsrecht in internationaal perspectief: invloeden van het EVRM" in CBR (eds.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (297) 336.

²⁸³ Voorstel van Decreet van C. ROUSSEAU, F. VAN DEN BOSSCHE en H. ANAF tot wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, *Parl. St.* VI.Parl. 2021-22, nr. 943/1, 17 en artikel 24.

²⁸⁴ Art. 5, lid 1 Decreet Integrale Jeugdhulp.

²⁸⁵ *Supra* rns. 36-38.

110. Behoudens tegenindicaties, zal een scheiding tussen moeder en kind altijd een maatregel van tijdelijke aard zijn. Een uitvoering van de uithuisplaatsing zal namelijk altijd de hereniging van ouders en kind voor ogen houden en zal in het kader van jeugdhulp een ultimum remedium zijn.²⁸⁶ Een uithuisplaatsing die al inwerking zou treden tijdens de zwangerschap is m.i. nooit mogelijk gezien dit een te verregaande inbreuk zou vormen op de vrijheid van de zwangere persoon en het kind, onder meer in het licht van artikel 5 EVRM.²⁸⁷ Daarnaast is het volgens sommigen niet mogelijk om voor de geboorte een uithuisplaatsing uit te spreken wanneer reeds een ondertoezichtstelling werd opgelegd gezien, in dit geval, minder verstreckende middelen beschikbaar zouden zijn om het ongeboren kind te beschermen.²⁸⁸

111. De jeugdrechter neemt kennis van de verontrustende situaties op vordering van het OM om gerechtelijke maatregelen op te leggen aan de betrokken minderjarigen en, eventueel, aan hun ouders en aan hun opvoedingsverantwoordelijken. Het OM zal dit enkel kunnen doen wanneer het aantoonbaar dat cumulatief aan volgende voorwaarden voldaan wordt: (1) een gerechtelijke maatregel is dringend en noodzakelijk en (2) er zijn voldoende aanwijzingen dat de minderjarige onmiddellijk beschermd moet worden tegen een vorm van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik. Het is de jeugdrechter die, na de geboorte, de beslissing tot plaatsing zal moeten nemen.

112. Tot slot mag de interventie pas uitgevoerd worden na een zorgvuldige besluitvorming en een behoorlijke procedure. Dit houdt in dat aangetoond moet worden dat andere en minder intrusieve maatregelen overwogen zijn in het proces. Opdat de rechter de mogelijkheid heeft om de uithuisplaatsing reeds tijdens de zwangerschap uit te spreken, wordt verwacht dat er zich na de geboorte schadelijk gedrag gaat voordoen²⁸⁹ of wanneer reeds voor de geboorte vermoed wordt dat de ouders niet in staat zullen zijn om voor het kind te kunnen zorgen.²⁹⁰ Relevant in deze maatregel is dat het hoofdzakelijk criterium hier het verwachte gedrag *na* de geboorte is en niet het gedrag tijdens de zwangerschap. De uithuisplaatsing van de zwangere vrouw tijdens de zwangerschap is dan ook geen maatregel die gebruikt kan worden om schade aan het ongeboren kind wegens drank- of druggebruik tijdens de zwangerschap te voorkomen. Het belang van de maatregel om het kind na de geboorte uit huis te plaatsen ligt in het criterium 'het te verwachten gedrag van de ouder(s) na de geboorte' om op die manier toekomstige schade te kunnen vermijden.²⁹¹

²⁸⁶ Conceptnota van K. SCHRYVERS (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1, 14-15.

²⁸⁷ A. HUYGENS, "Verhandeling. Preventie van prenatale schade; reactie op FJR 2009, 3", *FJR* 2009, (13) 10-11.

²⁸⁸ S.F.M. WORTMANN, noot onder Rb. Dordrecht 7 februari 2012, *NJ* 2012, nrs. 6-7, 442.

²⁸⁹ EHRM 4 juli 1995, nr. 24721/94, *Burlind t. Zweden*; Met betrekking tot verwaarlozing van een kind omwille van de verslaving van ouders.

²⁹⁰ EHRM 26 februari 2002, nr. 46544/99, *Kutzner t. Duitsland*, §72 e.v.

²⁹¹ AGENTSCHAP OPGROEIEN, *Zorggarantie jonge kind*, Brussel, <https://www.opgroeien.be/over-opgroeien/projecten/zorggarantie-jonge-kind>.

De procedure beschrijft bovendien dat ouders en andere belanghebbenden betrokken moeten worden. Er moet rekening gehouden worden met de belangen van alle betrokken partijen.²⁹² De praktijk wijst echter uit dat een uithuisplaatsing van het kind onmiddellijk na de geboorte vaak een traject van lange duur is. De terugkeer naar huis vormt vaak een lang, moeilijk en emotioneel zwaar traject. Net om deze redenen is het aangewezen dat er op een meer aanklappende manier met de ouders samengewerkt wordt nog voor de geboorte.

113. Een uitbreiding van het personele toepassingsgebied van het Decreet Integrale Jeugdhulp²⁹³ naar ongeboren kinderen kan een eerste stap in de goede richting vormen. Hierdoor kunnen bestaande mechanismes van de gemandateerde voorzieningen hun rol ten volle uitspelen en zal ook een vordering bij hoogdringendheid van het parket bij de jeugdrechter op basis ernstige verontrusting mogelijk worden.²⁹⁴ Wanneer een kind geboren wordt en men maakt zich ernstige zorgen over de thuissituatie, de omstandigheden waarin het kind opgroeit of de toestand waarin de moeder verkeerd, dan kan het OM een hoogdringende vordering tot plaatsing vorderen.²⁹⁵

3.2.3 Beschermende observatiemaatregel: de opname van zwangere vrouwen ter bescherming van het ongeboren kind

114. Wanneer vrijwillige of gerechtelijke jeugdhulpmaatregelen geen oplossing bieden, kan overwogen worden om de zwangere persoon gedwongen te laten opnemen in een psychiatrisch ziekenhuis.²⁹⁶ Zowel het Vlaams regeerakkoord 2019-2024 als het Vlaams regeerakkoord 2024-2029²⁹⁷ vermelden dat in samenwerking met het federaal niveau getracht zal worden om een gedwongen opname mogelijk te maken voor zwangere personen met een verslavingsproblematiek. Sinds de vernieuwde Geestesziektenwet van 2024 wordt een gedwongen opname vanaf 1 januari 2025 hernoemd naar een beschermende observatieregulering.

Een beschermende observatiemaatregel is een juridische beschermingsmaatregel die gepaard gaat met een vrijheidsbeperking ten behoeve van een patiënt met een psychiatrische aandoening.²⁹⁸ Deze maatregel staat echter niet gelijk met een gedwongen behandeling. In België bestaat er, in

²⁹² KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, 11, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

²⁹³ Art. 48 Decreet Integrale Jeugdzorg.

²⁹⁴ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, 10-12, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

²⁹⁵ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, "Advies bescherming van ongeboren kinderen", 8 juni 2021, 4, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

²⁹⁶ Conceptnota van K. SCHRYVERS (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1, 14.

²⁹⁷ VLAAMSE REGERING, "Vlaams regeerakkoord 2019-2024", september 2019, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/31741>; VLAAMSE REGERING, "Vlaams regeerakkoord 2024-2029: Samen werken aan een warm en welvarend Vlaanderen", september 2024, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69476>.

²⁹⁸ R. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 9.

tegenstelling tot andere landen, nog geen wettelijk kader voor een gedwongen behandeling gedurende de zwangerschap.²⁹⁹

115. De vernieuwde wet³⁰⁰ maakt een einde aan de strikte scheiding tussen een gedwongen en een vrije behandeling door de invoering van de vrijwillige behandeling onder voorwaarden.³⁰¹ Twee categorieën aan voorwaarden kunnen onderscheiden worden: de vormelijke voorwaarden, waaronder een intensieve behandeling in een psychiatrisch ziekenhuis verstaan kan worden, en de inhoudelijke voorwaarden. Denk hierbij onder meer aan het verplicht nemen van medicatie. Binnen het proces van een beschermende observatiemaatregel kan flexibel geschakeld worden van een vrijwillige observatiemaatregel onder voorwaarden naar een beschermende observatiemaatregel of omgekeerd.³⁰²

116. Onvrijwillige vrijheidsbeperking met het oog op de diagnose en behandeling van psychische problematieken is, op uitzonderingen in strafrechtelijke context na³⁰³, enkel mogelijk op grond van de Geestesziekenwet.³⁰⁴ Artikel twee van deze wet maakt een gedwongen opname mogelijk indien voldaan is aan vijf inhoudelijke voorwaarden.³⁰⁵ Vooreerst moet er sprake zijn van een geestesziekte (1) en gevaar voor de geesteszieke zelf of een ander (2). Daarnaast moet er tussen de geestesziekte en het gevaar een causaal verband bestaan (3). Tot slot moet de toestand van de geesteszieke de opname vereisen (4) en mag er geen andere geschikte behandeling beschikbaar zijn (5).³⁰⁶ Voornamelijk de eerste drie criteria zijn relevant in het kader van gedwongen opname van zwangere vrouwen.

117. De eerste voorwaarde, het bestaan van een geestesziekte, benadrukt dat een verslaving geen geestesziekte is.³⁰⁷ Een gedwongen opname van een zwangere persoon die door haar middelengebruik het voortbestaan of het welzijn van haar ongeborn kind in gevaar brengt, zal in beginsel enkel mogelijk zijn wanneer deze verslaving ook gepaard gaat met een psychische aandoening.³⁰⁸ In de praktijk zou er sprake zijn van een toenemende bereidheid om ook louter een verslaving als een voldoende vereiste te zien om over te gaan tot een gedwongen opname, zonder

²⁹⁹ PROVINCIE ANTWERPEN, *Perinatale Geestelijke Gezondheid*, pilootproject Antwerpen, 30 april 2018, https://www.zorg-en-gezondheid.be/sites/default/files/2022-04/pilootproject_perinatale_geestelijke_gezondheid_-_provincie_antwerpen_-_eindrapport_2018.pdf.

³⁰⁰ Wet van 16 mei 2024 tot wijziging van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, BS 1 januari 2025.

³⁰¹ *Infra* rns. 124-125

³⁰² R. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 10.

³⁰³ In het kader van de internering en de jeugdbescherming

³⁰⁴ Art. 1, §1 Geestesziekenwet, BS 1 januari 2025.

³⁰⁵ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 258.

³⁰⁶ H. NYS, "Commentaar bij art. 2 Geesteszieke" in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *Personen- en familierecht. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2012, losbl., nrs. 1-23; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 258-263.

³⁰⁷ F. SWENNEN, "Kan alcoholisme een geestesziekte zijn die tot dwangopname leidt?" (noot onder Cass. 22 oktober 1998), *RW* 1998-99, 1387-1388; S. VANDROMME, "De taken van het openbaar ministerie bij de bescherming van geesteszieken" in F. SWENNEN en T. WUYTS (eds.), *Beschermde personen in recht en praktijk*, Brussel, Larcier, 2020, (85) 90.

³⁰⁸ DEPARTEMENT WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN GEZIN, *Jaarverslag omtrent de toepassing van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke in Vlaanderen*, Brussel, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2017, 26 en 36, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/40367>.

de koppeling aan een geestesziekte.³⁰⁹ Hoe dan ook moet in dit verband aangehaald worden dat indien er geen sprake is van een geestesziekte in combinatie met middelengebruik, het middelengebruik vaak enkel succesvol aangepakt kan worden indien de betrokkene zelf hiertoe gemotiveerd is.

Ook in het licht van artikel 5 EVRM zou een dwangopname wegens een verslaving niet problematisch zijn gezien een mogelijkheid hiertoe uitdrukkelijk voorzien wordt in artikel 5, eerste lid e) EVRM. Hiertoe is immers wel vereist dat een wettelijke grondslag voorhanden is, iets wat in België niet het geval leek te zijn tot de vernieuwing van de Geestesziektenwet.³¹⁰ Op grond van dit mensenrechtelijk principe is vrijheidsberoving van verslaafden aan alcohol of verdovende middelen mogelijk. Dit moet onderscheiden worden van de vrijheidsberoving van geesteszieken, waardoor hiermee ook geen antwoord geboden wordt op de vraag of een verslaving kan worden beschouwd als een geestesziekte.

118. Een beschermende observatiemaatregel is verder ook enkel mogelijk indien de geesteszieke de eigen gezondheid en veiligheid ernstig in gevaar brengt of een ernstige bedreiging vormt voor andermans leven of integriteit.³¹¹ De Belgische wet hanteert met andere woorden een gevaarcriterium en geen louter bestwilcriterium. Het loutere welzijn van de betrokkene kan geen voldoende rechtvaardiging vormen voor een gedwongen opname.³¹² Het volstaat dus niet dat de zwangere persoon wilsonbekwaam is om te oordelen over de eigen gezondheid en behandeling. Dezelfde redenering zal gelden wanneer deze persoon wilsonbekwaam is om te oordelen over de gezondheid van de foetus en/of de noodzaak aan prenatale zorg.³¹³ Indien de zwangere vrouw hierdoor haar eigen gezondheid en veiligheid echter ernstig in gevaar brengt, zal een beschermende observatiemaatregel wel mogelijk zijn. Dit kan onder meer het geval zijn wanneer een zwangere persoon iedere vorm van prenatale zorg weigert en hierdoor complicaties in verband met de zwangerschap optreden die ernstige gezondheidsschade bij de zwangere persoon teweegbrengen.

119. Een beschermende observatiemaatregel is onder de nieuwe Geestesziekenwet ook mogelijk wanneer er sprake is van een ernstige bedreiging voor andermans leven of integriteit. De vraag of het bestaan van een dreigend gevaar voor het ongeboren kind hierin ook een rol kan spelen, is en blijft onduidelijk. De kwalificatie van ongeboren leven als 'een ander' wordt in België nog niet aanvaard.³¹⁴ Door een beroep te doen op het eerder besproken *infans conceptus* adagium zou het immers wel mogelijk moeten worden om een beschermende observatiemaatregel op te leggen specifiek ten aanzien van zwangere personen die lijden aan een psychische stoornis en waarbij dit

³⁰⁹ T. OPGENHAFFEN, *Vrijheidsbeperkingen in de zorg*, Morsel, Intersentia, 2020, 217.

³¹⁰ Wet 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990.

³¹¹ R. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 10-15.

³¹² EHRM 28 november 2017, nr. 59152/08, *N t. Roemenië*, §145-146; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 255.

³¹³ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 261.

³¹⁴ Wetsvoorstel V. VAN PEEL en J. CROMBEZ, tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl.St.* Kamer 2019-2020, nr. 55-1029/1, 6; A. HUYGENS, "Preventie van prenatale schade", *FJR* 2009, 10-11.

risicovol gedrag de ontwikkeling van hun toekomstig kind kan bedreigen.³¹⁵ Het louter samenlezen van het *infans conceptus* adagium met de huidige Geestesziekenwet volstaan in de Belgische context in ieder geval nog niet om tot een beschermende observatiemaatregel van zwangere vrouwen wegens een gevaar voor hun ongeboren kind over te gaan, gezien dit in strijd zou zijn met de vereiste van duidelijke en voorzienbare wetgeving waaraan mensenrechtelijk³¹⁶ voldaan moet zijn in geval van onvrijwillige vrijheidsberoving.³¹⁷

120. In het licht van bovenstaande werd een wijziging aan de Geestesziekenwet op federaal niveau voorgesteld. Hierbij zou het niet nodig zijn om een ongeboren kind als 'een ander' aan te duiden maar zou een beschermende observatiemaatregel voor een zwangere vrouw ook mogelijk gemaakt kunnen worden in het algemeen belang van de bescherming van ongeboren leven.³¹⁸ Uit een analyse van de nieuwe Geestesziekenwet komt naar voor dat deze wijziging echter niet doorgevoerd werd. Ook op Vlaams niveau werd de creatie van een nieuwe grondslag voor gedwongen opname van zwangere personen in een psychiatrische instelling voorgesteld. Dit voorstel is echter in strijd met het exclusieve karakter van de Geestesziekenwet en behoort daarenboven ook niet tot de toegewezen bevoegdheden van de Vlaamse Gemeenschap.³¹⁹

Een beschermende observatiemaatregel zou, in het licht van het gevaarcriterium, ook mogelijk zijn bij suïcidaliteit van de zwangere persoon. Ook hier is het onduidelijk of de aanwezigheid van ongeboren leven een overweging kan vormen bij de beslissing tot een observatiemaatregel. Het bestaan van gevaar voor zichzelf of voor een ander kan verder geen directe aanleiding geven tot een beschermende observatiemaatregel indien er geen causaal verband bestaat tussen de geestesziekte en het veroorzaakte gevaar. Deze laatste voorwaarde is ook relevant bij het gebruik van alcohol of verdovende middelen door de zwangere persoon. De praktijk leert namelijk dat het meestal niet de geestesziekte maar het middelengebruik is dat de schade veroorzaakt. Door verslaving uitdrukkelijk te kwalificeren als een geestesziekte, zal mogelijks wel aan deze voorwaarde voldaan worden.³²⁰

121. Een psychiatrische aandoening is een concept dat evolueert in de tijd in functie van groeiende wetenschappelijke inzichten en veranderingen in de samenleving. Zo werd in een recente editie van de DSM de drempel voor middelengebruiksstoornis verlaagd. De reden hiervoor is dat de problematische afhankelijkheid van middelen op die manier sneller gedetecteerd en behandeld kan worden. Het Grondwettelijk Hof oordeelde in een arrest van 2023³²¹ dat het aan de bevoegde rechter

³¹⁵ Wetsvoorstel V. VAN PEEL en J. CROMBEZ, tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl. St.* Kamer 2019-2020, nr. 55-1029/1, 5-6.

³¹⁶ Art. 5 EVRM.

³¹⁷ Advies RVS nr. 67.057/AG/AV van 12 november 2020 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van het Burgerlijk wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming', 30.

³¹⁸ VLAAMSE REGERING, "Vlaams regeerakkoord 2019-2024", september 2019, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/31741>, 73.

³¹⁹ Conceptnota van K. SCHRYVERS (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1, 14; *Supra* rns. 61-69.

³²⁰ J. DORSCHIEDT, "Developments in legal and medical practice regarding the unborn child and the need to expand prenatal legal protection", *European Journal of Health Law* 2010, (433) 443.

³²¹ GwH 12 januari 2023, nr. 6/2023.

is om te oordelen of een persoon met een ernstige verslavingsproblematiek kan worden beschouwd als een persoon met een ernstige psychiatrische aandoening.³²² De omschrijving van 'psychiatrische aandoening' sluit de verslavingsproblematiek als dusdanig niet meer uit.

122. De voorgestelde beschermende observatiemaatregelen zouden zich voornamelijk op zwangere vrouwen met een verslavingsproblematiek richten. De nadruk bij een gedwongen opname blijft in ieder geval steeds liggen op het mogelijk schadelijk gedrag van de zwangere persoon ten gevolge van de geestesziekte tijdens de zwangerschap en op het ogenblik van de geboorte. De mogelijkheid tot het toedienen van medische zorg bij een gedwongen opname moet genuanceerd worden. Vooreerst is de behandeling van een geestesziekte in het kader van een beschermende observatiemaatregel steeds een probleem indien de betrokkene de behandeling weigert. De wet voorziet immers niet in een grondslag die de gedwongen behandeling gedurende de zwangerschap mogelijk maakt. Daarnaast gaat het om een gedwongen medische behandeling die door de Geestesziektenwet niet wordt geregeld en los staat van de behandeling van de geestesziekte.³²³

Een beschermende observatiemaatregel kan er in beginsel wel toe leiden dat de zwangere persoon geen drugs of alcohol kan gebruiken. De behandeling van zowel de mentale als de fysieke gezondheid van de zwangere persoon zal haar mogelijks ook meer ontvankelijk maken voor prenatale zorg.³²⁴ Daarenboven kan een beschermende observatiemaatregel ook nuttig zijn met het oog op zorg bij de geboorte. Bijvoorbeeld wanneer de vrees bestaat dat de verslaafde zwangere persoon buiten een ziekenhuis zou bevallen waardoor in dat geval het pasgeboren kind niet de juiste medische hulp kan toekomen.³²⁵ Dit neemt niet weg dat een gedwongen opname in essentie een maatregel is die gericht is op de bescherming van de persoon met een geestesziekte en dus niet op de bescherming van het ongeboren leven.

123. De vraag rijst dan ook of de bescherming van het ongeboren kind meer in rekening genomen moet worden bij de beslissing tot een beschermende observatiemaatregel. In het geval dat er én sprake is van een geestesziekte én van een voldoende groot gevaar voor het ongeboren leven, hier gezien als 'een ander', zodat een beschermende observatiemaatregel gerechtvaardigd is, dan zal hieruit voortvloeien dat er ook sprake is van een ernstig gevaar voor de gezondheid van de zwangere persoon zelf.³²⁶ Dit zal dan ook een voldoende grond vormen om over te gaan tot een beschermende observatiemaatregel ten aanzien van de zwangere persoon.

³²² K. CATTHOOR, "De hernieuwde wet beschermende observatiemaatregelen vanuit psychiatrisch standpunt", in R. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 44-45.

³²³ Art. 8 Wet Patiëntenrechten.

³²⁴ L. TEN HAAF, "Unborn and future children as new legal subjects: an evaluation of two subject-oriented approaches – the subject of rights and the subject of interests", *German Law Journal* 2017, (1091) 1095.

³²⁵ Deze bezorgdheid geldt niet alleen bij drugs- en alcoholverslaafde vrouwen maar is ook een grote bezorgdheid bij vb. dakloze vrouwen.

³²⁶ A. HUYGENS, "Preventie van prenatale schade", *FJR* 2009, (10) 11, nr. 4.

124. Zoals eerder in dit hoofdstuk reeds werd vermeld heeft de wetgever bij de invoering van de nieuwe Geestesziekenwet een tweedelig onderscheid gemaakt tussen de beschermende observatiemaatregel, vroeger gekend als de gedwongen opname zoals hierboven weergegeven, en de nieuwe vrijwillige behandeling onder voorwaarden.³²⁷ Deze beschermingsmaatregel creëert een nieuwe juridische vorm tussen enerzijds de beschermende observatiemaatregel met een gedwongen dimensie en anderzijds een volledig vrijwillige behandeling. Er is meer opvolging en dwang dan bij een vrijwillige behandeling, maar het gaat minder ver dan een gedwongen opname.³²⁸ Hierdoor komt er een einde aan de strikte scheiding tussen een gedwongen en een vrije behandeling.³²⁹

De maatregel van de vrijwillige behandeling onder voorwaarden kan nieuwe mogelijkheden met zich meebrengen inzake de behandeling van zwangere vrouwen met een verslavingsproblematiek of middelengebruik die een risico inhouden voor het ongeboren kind. Het vrijwillig karakter kan een context creëren waarbinnen betere behandelresultaten mogelijk worden in vergelijking met een opgelegd kader.³³⁰ Voorts sluit het vrijwillig karakter beter aan op het respect voor zelfbeschikking en de autonomie van de zwangere persoon met een psychiatrische aandoening. De vrijwillige behandeling onder voorwaarden komt daarbij tegemoet aan de problematiek van een persoon met een psychiatrische aandoening die zich vrijwillig laat behandelen maar daarbij plots de zorg zou stopzetten en zo noodzakelijke zorg weigert waardoor de zwangere persoon een risico kan vormen voor zichzelf en voor een ander, het ongeboren kind.³³¹

125. Met deze nieuwe tussenvorm streeft de wetgever drie doelstellingen na. Vooreerst moet meer ingezet worden op een behandeling op vrijwillige basis. Iedere belanghebbende kan in de gewone procedure een verzoekschrift indienen voor een beschermende observatiemaatregel of een vrijwillige behandeling onder voorwaarden. Daarnaast moeten er in deze procedure voorwaarden opgelegd worden inzake de verblijfplaats, behandeling of maatschappelijke hulpverlening van de geesteszieke. De derde doelstelling benadrukt het uitoefenen van controle op het verloop van het behandelingstraject met de mogelijkheid om een beschermende observatiemaatregel op te leggen in het geval van niet-naleving van de voorwaarden.³³² Wanneer deze drie voorwaarden zich simultaan voordoen dan zal, bij rechterlijke beslissing, het mogelijk zijn om een vrijwillige behandeling onder voorwaarden uit te spreken.

³²⁷ L. DE COOMAN, "Vrijwillig alternatief voor gedwongen opname in psychiatrie: 'Positieve veranderingen maar sector is niet klaar'", VRT NWS, 30 december 2024, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/12/18/nieuwe-wetgeving-gedwongen-opname/>.

³²⁸ Art. 4/2 Geestesziekenwet.

³²⁹ R. DE RYCKE, "Beschermende maatregel van aanvraag tot beëindiging" in R. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 22.

³³⁰ *Ibid.*

³³¹ J. VELAERS, *De grondwet: een artikelsgewijze commentaarl (deel I)*, Brugge, Die Keure, 2019, 412-413.

³³² R. DE RYCKE, "Beschermende maatregel van aanvraag tot beëindiging" in R. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 23-25.

Er kunnen twee soorten voorwaarden onderscheiden worden binnen de vrijwillige behandeling: de vormelijke voorwaarden en de inhoudelijke voorwaarden. Onder de vormelijke voorwaarden wordt gedacht aan een intensieve observatie en behandeling in een psychiatrisch ziekenhuis. De inhoudelijke voorwaarde daarentegen focust meer op het verplicht volgen van therapie, het verplicht nemen van medicatie en daarbij horende controles of een contactverbod gelet op de specifieke context waarin de patiënt zich bevindt. In het kader van een risicovolle zwangerschap is een vrijwillige behandeling onder voorwaarden maar mogelijk indien de betrokken zwangere persoon akkoord gaat met de naleving onder voorwaarden.³³³ Dit waarborgt het recht op zelfbeschikking van de vrouw maar of dit ook de bescherming van het ongeboren kind waarborgt is de vraag. Hoe dan ook lijkt deze nieuwe maatregel een goede eerste stap richting de bescherming van beide rechten: het recht op zelfbeschikking en het recht op een waardig leven van het ongeboren kind.

3.3 Toetsing aan internationaal toetsingskader

126. De bezorgdheid over hoe om te gaan met risicovolle situaties tijdens de zwangerschap, waarbij de gezondheid en ontwikkeling van het ongeboren kind potentieel in gedrang komt, groeit steeds meer in België.³³⁴ Het toetsingskader evalueert zowel de bestaande als toekomstige maatregelen, vrijwillig en gedwongen, die al dan niet gericht zijn op de bescherming van het ongeboren kind. Via een analyse van de criteria proportionaliteit, belang van het kind, recht op leven vanaf de conceptie, bescherming tegen alle vormen van geweld en het meest gepaste bevoegdheidsniveau beoogt dit kader de lacunes in het Belgisch systeem bloot te leggen.³³⁵ Het toetsingskader toont aan dat België op weg is naar een meer preventief en kindgericht beleid rond zwangerschap in verontrustende situaties waarbij de focus ligt op vroegtijdige detectie en begeleiding met als doel het creëren van veilige omstandigheden voor en na de geboorte van het kind. Toch blijven er aanzienlijke juridische en praktische knelpunten.

127. Vooreerst kan het opleggen van prenatale beschermingsmaatregelen leiden tot een inmenging in het recht op eerbiediging van het privé-, gezins- en familieleven³³⁶ van de zwangere persoon. Omdat ongeboren kinderen geen juridische rechtspersoonlijkheid hebben, kan er ook geen afweging gemaakt worden met betrekking tot de fundamentele rechten van een ander persoon. Het implementeren van dergelijke beschermende maatregelen tegenover een ongeboren kind zou dan ook rechtstreeks resulteren in een inbreuk op de fysieke en psychische integriteit van de zwangere vrouw. Door de sterke band tussen de zwangere persoon en haar ongeboren kind zal een rechtstreekse invloed op elkaars rechten onvermijdbaar zijn.

³³³ R. DE RYCKE, "Beschermende maatregel van aanvraag tot beëindiging" in R. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 22-25.

³³⁴ Zie Bijlage 2 – Toetsing België aan toetsingskader.

³³⁵ Zie Bijlage 2 – Toetsing België aan toetsingskader.

³³⁶ Art. 8 EVRM.

128. De niet erkenning van het ongeboren kind in het Belgisch recht zorgt voor een zeer beperkte juridische bescherming. Uit de analyse blijkt dat het opleggen van beschermingsmaatregelen ten aanzien van een nog niet bestaand persoon, een te grote inbreuk vormt op de rechten van bestaande personen. De erkenning door de federale overheid van het *infans conceptus adagium*, waarbij een nog niet geboren kind toch als geboren aanschouwd kan worden op voorwaarde dat het levend en levensvatbaar geboren wordt, zou een oplossing voor deze lacune kunnen vormen.³³⁷ In dat geval zou er ook tijdens de zwangerschap al ingegrepen kunnen worden doordat er sprake zou kunnen zijn van een levend persoon. Inherent is ook de bevoegdheidsproblematiek hier een contribuerende factor in. De rechten van de vrouw worden op federaal niveau vastgelegd waar het jeugdhulpsysteem zich situeert op het niveau van de Vlaamse gemeenschap. Dit zorgt niet alleen in theorie maar ook in praktijk voor chaos.

129. Tot op heden zijn er maar twee systemen effectief in werking: de bestaande vrijwillige hulpverlening³³⁸ en de gedwongen maatregelen waaronder de uithuisplaatsing na de geboorte en de beschermende observatiemaatregel.³³⁹ Uit de toetsing blijkt dan ook dat het juist deze systemen zijn die het ongeboren kind het minst beschermen. Zo is het belang van het kind in geen van deze systemen het prioritair uitgangspunt behalve de beslissing tot uithuisplaatsing tijdens de zwangerschap. Hier wordt het belang van het kind als uitgangspunt genomen samen met de tijdelijkheid van de maatregel om de scheiding tussen moeder en kind zo kort mogelijk te houden. Zowel het CIG als het CKG hebben als doel vrouwen in verontrustende situaties tijdens de zwangerschap begeleiden. De amberbegeleiding door het CKG kan al vanaf één maand voor de geboorte maar dit zal te laat zijn om de negatieve effecten van verontrustend gedrag gedurende de hele zwangerschap nog te ondervangen. Dit gaf aanleiding tot de conceptnota PARYS waarin specifiek gepleit wordt voor aangepaste hulp voor verslaafde zwangere vrouwen gezien het onmogelijk is om een zwangere vrouw al door te verwijzen naar een VK of OCJ. Deze instellingen staan enkel in voor de begeleiding en opvang van geboren kinderen en verslaafde moeders.

De instanties waarbij vrijwillige maatregelen genomen kunnen worden, enkel met toestemming van de zwangere persoon, handelen dus voornamelijk in het belang van de ouders. Enkel het CIG verwijst naar de bescherming van ongeboren kinderen maar heeft hier niet de bevoegdheid toe noch biedt het voldoende bescherming. Het CKG start amberbegeleiding nog voor de geboorte maar heeft hier ook niet de bevoegdheid toe. De conceptnota pleit om het beter te doen maar bracht geen duidelijk beleidskader verder tot op heden. K&G daarentegen zorgt wel voor begeleiding van de zwangere vrouw voor en na de zwangerschap maar biedt opnieuw geen directe bescherming voor het ongeboren kind. Tot slot bieden de vrijwillige maatregelen ook onvoldoende bescherming tegen alle vormen van geweld, ze voorzien enkel begeleiding voor zij die vrijwillig hiertoe toestemming geven.

³³⁷ *Supra* rns. 79-83

³³⁸ Bestaande uit Kind & Gezin, CIG en CKG.

³³⁹ *Supra* rns. 83-126; Bijlage 2.

130. Er bestaat in België geen expliciete wetgeving die gedwongen maatregelen mogelijk maakt ter bescherming van het ongeboren kind omdat het ongeboren kind nog geen rechtspersoon is. De maatregelen kunnen alleen indirect via de zwangere persoon genomen worden. Dit zorgt voor een aanzienlijke beperking in het afdwingen van preventieve en beschermende maatregelen. Er zijn twee mogelijkheden om het kind toch te beschermen: de beslissing tot uithuisplaatsing na de geboorte en de beschermende observatiemaatregel bij geestesziekte. De maatregel van uithuisplaatsing biedt concrete bescherming van het kind vanaf de geboorte maar komt te laat om preventieve schade tijdens de zwangerschap te vermijden. Het is daarentegen wel de enige maatregel die het belang van het kind op de eerste plaats zet en daarbij ook rekening houdt met de tijdelijke scheiding tussen moeder en kind. Deze maatregel is een *ultimum remedium* ter bescherming van het kind tegen alle vormen van geweld inclusief een evaluatie van de noodzakelijkheid en proportionaliteit van de maatregel na de geboorte. Het hoofdcriterium ter bepaling van deze maatregel is echter wel het gedrag van de moeder dat verwacht wordt na de geboorte, niet het gedrag tijdens de zwangerschap.

131. De beschermende observatiemaatregel is dan weer bedoeld voor zwangere vrouwen met een geestesziekte en mogelijk gevaarlijk gedrag voor zichzelf of voor de integriteit van een ander persoon. Dit kan onder strikte voorwaarden leiden tot een gedwongen opname. Bij een effectieve toepassing kan deze maatregel indirect het ongeboren kind beschermen door de moeder mentaal en fysiek te stabiliseren tijdens de opname. De zwaktes van deze maatregel situeren zich hoofdzakelijk in het feit dat de maatregel alleen toepasbaar is wanneer er sprake is van een geestesziekte, een verslaving wordt officieel nog niet erkend als geestesziekte. Deze voorwaarde sluit daarom vele risicosituaties uit zoals middelengebruik, ernstige verwaarlozing, ... Het systeem zorgt wel voor een sectoroverschrijdende werking met een gelijke toegang tot de diensten. Kortom, een beschermende observatiemaatregel biedt enkel directe bescherming voor een zwangere vrouw met een geestesproblematiek door de gedwongen opname. Het ongeboren kind kan enkel indirect mee genieten van deze bescherming.

132. De toekomstige vrijwillige maatregelen zoals de kinderrechtenreflex en voornamelijk het pilootproject 'veilig in de buik' zijn op de goede weg. Deze maatregelen en systemen zorgen wel voor meer bescherming met het belang van het ongeboren kind voorop. Zij botsen dan weer op het gebrek aan een alomvattend beleidskader dat hun doelen kan ondersteunen. Meer bepaald de kinderrechtenreflex wordt reeds toegepast in verschillende sectoren. Door het stappenplan wordt het recht op leven van het kind gewaarborgd, inclusief het voorzorgsbeginsel waarbij de begeleiding van de zwangere vrouw in risicovolle situaties mede focust op de toekomstige risico's die vermeden kunnen worden door een vroegtijdige signalatie en intensieve begeleiding.

133. Ook het pilootproject start vanuit de bescherming van het ongeboren kind. Hierbij kan vanuit een vrijwillig traject geëvolueerd worden naar een gedwongen traject bij risicovol gedrag tijdens de zwangerschap, het ongeboren kind wordt zo vroeg mogelijk in de zwangerschap beschermd door de duidelijke afbakening van risicovolle factoren waar hulpverleners rekening mee moeten houden. Indien dit project na de proeffase omgezet zou worden in wetgeving, zou er op het

bevoegdheidsniveau van de Vlaamse gemeenschap een evenwicht geschept worden tussen de bescherming van het ongeboren kind en de rechten van de zwangere vrouw. De vraag die hierbij gesteld zal moeten worden is: moet het toepassingsgebied van het Decreet Integrale Jeugdzorg uitgebreid worden of is het beter om een apart wettelijk kader hiervoor te ontwikkelen?

134. De huidige vrijwillige en gedwongen maatregelen ter bescherming van het ongeboren kind zijn op basis van een analyse van het toetsingskader juridisch te beperkt, fragmentarisch en grotendeels afhankelijk van de toestemming van de zwangere persoon. Dit leidt tot een leemte in de bescherming van het kind bij risicovolle omstandigheden in de prenatale fase vooral wanneer gedwongen maatregelen niet mogelijk zijn of ze pas ten vroegste in werking treden na de geboorte van het kind. Uit dit evaluatief onderzoek kunnen een viertal lacunes onderscheiden worden.

Vooreerst leidt de niet erkenning van het statuut van het ongeboren kind tot de basis van de rechtsonzekerheid inzake de bescherming van ongeboren kinderen. Hierdoor kan het ongeboren kind enkel indirect genieten van bescherming door een rechtstreekse begeleiding van de moeder. Een tweede lacune vloeit hieruit automatisch voort zijnde dat het belang van het kind in geen enkele omstandigheid prioritair is. Het belang van de moeder en het gezin zijn steeds de uitgangspunten waardoor dit opnieuw niet zal leiden tot een kinderrechtenreflex. Een derde lacune situeert zich op het niveau van de proportionaliteit en de bescherming van het kind tegen alle vormen van geweld.³⁴⁰ Tot slot draagt de complexiteit van het Belgisch bevoegdheidssysteem³⁴¹ niet bij tot het creëren van een alomvattend en duidelijk beleidskader.³⁴² Deze vierde lacune draagt bij tot het onevenwicht tussen de integriteit van het ongeboren kind en de zwangere vrouw.³⁴³

4 Tussentijdse conclusie

135. In dit hoofdstuk werden de bestaande en toekomstige maatregelen in het licht van de bescherming van het ongeboren kind bij risicovol ouderschap beschreven en geanalyseerd aan de hand van vijf geselecteerde indicatoren. Uit deze toetsing kwamen vier grote lacunes naar boven die aantonen dat het Belgische systeem nog niet afgestemd is op de bescherming van ongeboren kinderen tegen alle vormen van geweld. Het ongeboren kind heeft louter indirect een plaats in de samenleving. Ook de bevoegdheidsproblematiek die in dit hoofdstuk beschreven werd, draagt bij aan dit gebrek. Omdat niet integraal aan alle indicatoren voldaan is en er dus praktische en juridische pijnpunten blijken te bestaan, zal in het volgend hoofdstuk inspiratie gehaald worden uit een rechtsvergelijkend onderzoek ter invulling van de Belgische lacunes.

³⁴⁰ K. LENAERTS en P. VAN NUFFEL, *Europees Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 99-103; General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), 11; General comment No.13 on the right of the child to freedom from all forms of violence, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/13 (2011), 9-13; Art. 19 IVRK *juncto* art. 6 IVRK.

³⁴¹ Aanbeveling Comm. Nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind, *Pb.L.* 14 mei 2024, 3-12.

³⁴² *Supra* rns. 61-69.

³⁴³ *Supra* rns. 52-57.

Hoofdstuk III. Lacunes in de bescherming van het ongeboren kind

136. In dit hoofdstuk zal een blik geworpen worden op de (prenatale) kinderbeschermingsmaatregelen in Nederland, Noorwegen en Groot-Britannië.³⁴⁴ Het feit dat het IVRK een bepaalde appreciatiemarge laat aan de deelnemende staten zorgt ervoor dat verschillende staten op een andere manier kunnen omgaan met het implementeren van prenatale maatregelen bij risicovolle situaties. De hoofdvraag in dit hoofdstuk is dus of België inspiratie kan halen uit de verschillende stelsels ter aanvulling van de lacunes die in het vorige hoofdstuk geanalyseerd werden.³⁴⁵

1 Het statuut van het ongeboren kind

137. De eerste lacune in het Belgisch systeem inzake bescherming van het ongeboren kind is het gebrek aan een statuut als rechtssubject.³⁴⁶ Doordat het ongeboren kind nog geen rechten heeft tijdens de zwangerschap, kunnen ook geen beschermingsmaatregelen rechtstreeks aan het kind toegekend worden ondanks de mogelijks risicovolle omstandigheden waarin de moeder zich bevindt en daarmee samenhangend ook het ongeboren kind. Aan de bescherming van het ongeboren kind wordt vandaag vorm gegeven aan de hand van het *infans conceptus* adagium.³⁴⁷ Tot op heden wordt het adagium in België noch toegepast in het kader van jeugdhulp noch in de wet geïncorporeerd.³⁴⁸ Zoals eerder in dit onderzoek reeds beschreven werd, meent het EHRM hieromtrent vooralsnog geen beslissing te kunnen geven, volgens het Hof bestaat er binnen Europa geen consensus over de status van ongeborenen.

138. Het feit dat de verdragen aan de lidstaten een grote appreciatiemarge laten inzake het bepalen van het rechtsstatuut van een ongeboren kind, zorgt ervoor dat Nederland dit reeds benut heeft. In Nederland zijn er daarom wel al enkele specifieke mogelijkheden voorhanden om het prenataal leven te beschermen in verontrustende situaties gedurende de zwangerschap. Een eerste belangrijke vraag in deze context is, of een levensvatbaar ongeboren kind reeds als rechtssubject beschouwd kan worden. Immers, als dat het geval is, betekent dit dat namens het kind een beroep gedaan kan worden op familierechtelijke verplichtingen van de ouders en op bepaalde grondrechten. Om het juridisch statuut van het ongeboren kind in Nederland te bepalen, moet gekeken worden naar het begin van de persoonlijkheid. Een persoon kan drager van rechten en plichten zijn, daaruit volgt dat door de geboorte van het kind een persoonlijkheid ontstaat.³⁴⁹ Artikel 1:2 NBW bepaalt dat het kind waarvan een vrouw zwanger is als reeds geboren aangemerkt wordt, zo dikwijls dit zijn belang vordert. Wanneer het dood ter wereld komt, wordt het geacht nooit te hebben bestaan.

³⁴⁴ N. GILBERT, N. PARTON en M. SKIVENES (eds.), *Child Protection Systems. International trends and orientations*, New York, Oxford University Press, 2011, 154-183, 204-242.

³⁴⁵ Zie Bijlage 2; *supra* hoofdstuk 2, rns. 127-136.

³⁴⁶ C. DE MULDER, "Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen", *T.Fam.* 2022/1, 9; *supra* rns. 71-73.

³⁴⁷ *Supra* rns. 71-73.

³⁴⁸ Wetsvoorstel V. VAN PEEL en J. CROMBEZ, tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl. St. Kamer* 2019-20, nr. 55-1029/1; Cass. 20 oktober 2020, AR P.20.0604.N, §22.

³⁴⁹ Art. 1:2 NBW.

139. In principe beschermt dit artikel de belangen van al verwekte maar nog niet geboren kinderen waarbij van twee ficties wordt uitgegaan namelijk het ongeboren kind wordt reeds als geboren aangemerkt, maar het wordt geacht nooit te hebben bestaan wanneer het dood ter wereld komt. Echter wordt het begrip ook in Nederlandse literatuur op verschillende manieren geïnterpreteerd. Velen pleiten ervoor om het artikel in de onderhavige context op een ruime manier te interpreteren. Daarenboven moeten de woorden “zo dikwijls zijn belang dit vordert” ruim geïnterpreteerd worden.³⁵⁰ De nasciturus beoogt zowel de vermogensrechtelijke belangen als de medische belangen in de zin van lichamelijk en geestelijk welzijn van de ongeborene te beschermen.

In dit verband moet gewezen worden op een recente uitspraak van de rechtbank Rotterdam.³⁵¹ De zaak betreft een verzoek van de Raad voor Kinderbescherming om de voorlopige voogdij uit te spreken over een ongeboren kind. Uit het verzoek kwam naar voor dat de Raad zich ernstig zorgen maakte over de toestand van het ongeboren kind van mevrouw X. Wat blijkt is dat haar zwangerschap tot op heden ongecontroleerd verlopen was en dat ze daarenboven fors harddrugs gebruikt en bij instanties bekend is als dealer en zich prostitueert. Gelet op deze omstandigheden is een gecontroleerde zwangerschap en begeleiding tijdens en na de bevalling voor het ongeboren kind van levensbelang, nu het kind waarschijnlijk ook verslaafd ter wereld zal komen. De rechtbank van Rotterdam besliste op basis van voorgaande feiten en gelet op het onttrekken van de moeder aan elke vorm van hulpverlening dat het ongeboren kind hier als geboren aanschouwd kan worden omdat het belang van het kind dat vordert. Dit op grond van artikel 1:2 BW.

140. In Noorwegen worden kinderen op grond van sectie 1-2 van de Child Welfare Act³⁵² tot 18 jaar beschermd. Als het kind met de bescherming instemt, zijn ze zelfs beschermd onder de wet tot 25 jaar. Door het feit dat Noorwegen het IVRK als bijlage heeft toegevoegd aan zijn Human Rights Act en daarenboven de belangrijkste bepalingen implementeerde in de grondwet zullen ook ongeboren kinderen indirect deel uitmaken van het kinderbeschermingssysteem. Zoals eerder reeds besproken werd, laat het IVRK een ruime discretionaire bevoegdheid aan de staten inzake de toepassing van de wet op ongeboren kinderen.³⁵³ Het ongeboren kind wordt nergens in de Noorse wet expliciet uitgesloten van bescherming in risicovolle situaties.

³⁵⁰ A.J.M. NUYTINCK en J.J.M. GRAPPERHAUS, “Bescherming van zwakkere personen, de zogenaamde ‘personae miserabiles’ in het familie (vermogens)recht, in het bijzonder belang van het kind”, *Ars aequi* 2008, afl. 57, nr. 12, 861-875.

³⁵¹ R.J.P. KOTTENHAGEN, “Botsende rechten van moeder en ongeboren kind. Kan een zwangere vrouw tegen haar wil gedwongen worden een medische ingreep te ondergaan ten behoeve van de nasciturus?”, *TvGR* 2008, afl. 7, 492-503.

³⁵² Art. 1-2 Child Welfare Act: “The act applies to children under the age of 18. Measures pursuant to section 3-6 may be implemented against young people until they have reached the age of 25.”, <https://www.regjeringen.no/contentassets/221b1c050f72434b8fb56564af085ea7/ny-barnevernslav-1.-januar-2023-en.pdf>

³⁵³ *Supra* rns. 39-50.

Nauw samenhangend hiermee is het moment tijdens de zwangerschap waarop het ongeboren kind beschermd wordt. In paragraaf twee van de Abortion Act³⁵⁴ staat dat een vrouw haar zwangerschap kan beëindigen tot de twaalfde week van de zwangerschap. Uitzonderlijk kan deze termijn verlengd worden tot achttien weken indien er sprake is van een verwachting van mentale of fysieke gezondheidsproblemen door de zwangerschap, geboorte of verzorging van het kind, indien de zwangerschap de moeder in moeilijke omstandigheden brengt of er een groot risico bestaat dat het kind zal lijden aan een ernstige ziekte of de moeder zwanger werd door een ernstig zedendelict.³⁵⁵ Tot slot mag de zwangerschap ook in de verlengde termijn beëindigd worden in het geval waarin de moeder lijdt aan een ernstige psychische stoornis of verstandelijk gehandicapt is.

Er moet in voorgaande gevallen telkens sprake zijn van bijzonder belangrijke redenen om de zwangerschap te kunnen beëindigen tot 18 weken. Echter, indien er tekenen zijn dat het kind levensvatbaar is, zal geen toestemming voor de beëindiging van de zwangerschap na 18 weken gegeven worden.³⁵⁶ Met andere woorden, vanaf het moment dat het ongeboren kind 18 weken oud is en levensvatbaar, zal het ongeboren kind een extra laag van bescherming genieten: het recht op leven van het ongeboren kind³⁵⁷ zal voortgaan op het recht op lichamelijke integriteit van de moeder.³⁵⁸ Het lijkt er dan ook op dat de Noorse wetgeving indirect prenatale kinderbeschermingsmaatregelen implementeert en daarenboven ook impliciet het ongeboren kind rechtstreeks bescherming biedt.

141. Tot op heden steunt het Verenigd Koninkrijk zich op een beslissende uitspraak van het EHRM in de zaak *Vo tegen Frankrijk*.³⁵⁹ Hier deed het EHRM geen verdere uitspraak over de vraag of het ongeboren kind al dan niet onder artikel 2 EVRM valt. Hierdoor houdt Groot-Brittannië aan dat het

³⁵⁴ Abortion Act 13 juni 1975; W. CHAVKIN, L. SWERDLOW en J. FIFIELD, "Regulation of Conscientious Objectivity to Abortion: An international comparative multiple-case study", *Health Hum. Rights* 2017, 55-68, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5473038/#:~:text=Passed%20in%201975%2C%20Norway's%20Act,the%2012th%20week%20of%20pregnancy>.

³⁵⁵ Spørsmål og svar om regjeringens forslag til ny abortlov (Vragen en antwoorden over het regeringsvoorstel voor een nieuwe abortuswet), 23 augustus 2024, <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/innsikt/sporsmal-og-svar-om-regjeringens-forslag-til-ny-abortlov/id3050997/>.

³⁵⁶ Vanaf 1 juni 2025 zal een nieuwe abortuswetgeving in Noorwegen in werking treden. De nieuwe abortuswet geeft een standaard beschermingstermijn tot 18 weken om de zwangerschap te beëindigen. Het beëindigen van de zwangerschap na 18 weken zal dan nog steeds mogelijk zijn onder bepaalde voorwaarden. Voor een beëindiging in de verlengde termijn tot 22 weken zal een speciaal comité samen komen. Dit comité wordt voorgezeten door een arts, sociaal werker, minstens een persoon met juridische expertise en moet bestaan uit een meerderheid van vrouwen. Daarenboven zullen de mogelijkheid tot het lijden aan medische aandoeningen ook niet meer volstaan om een zwangerschap te beëindigen na 18 weken. Met andere woorden, de bescherming van het ongeboren kind zal enkel versterken in de toekomstige wet. ; Abortion Act 2024, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2024-12-20-96?q=abortloven>; Y. LITVINOVA, *New abortion law comes into force in Norway*, Health Systems and Policy Monitor (HSPM) 3 februari 2025, <https://eurohealthobservatory.who.int/monitors/health-systems-monitor/updates/hspm/norway-2020/new-abortion-law-comes-into-force-in-norway#:~:text=The%20law%20will%20extend%20the,of%20the%20number%20of%20fetuses>; EHRM 19 mei 1992, nr. 17004/90, *H./ Noorwegen*.

³⁵⁷ Art. 6 IVRK.

³⁵⁸ Art. 8 EVRM.

³⁵⁹ EHRM 8 juli 2004, nr. 53924/00, *Vo/France*.

ongeboren kind geen rechten heeft.³⁶⁰ In dit licht is het dan ook logisch dat er in het Verenigd Koninkrijk geen begrip is van prenatale kindermishandeling.³⁶¹

Maar ook uit nationale jurisprudentie blijkt dat er geen plaats is in het recht voor ongeboren kinderen in het Verenigd Koninkrijk. In de beslissende zaak *Paton v BPs*³⁶² ging het over een vrouw die haar verontrustende zwangerschap wegens medische redenen rechtmatig wilde beëindigen. Ze wilde abortus laten uitvoeren maar haar man wilde dat niet. Hij beweerde dat hij recht had op inspraak in het lot van het ongeboren kind en verzocht de rechtbank daaropvolgend om haar te verbieden de abortus te laten doorgaan zonder zijn toestemming. De rechter in deze zaak oordeelde het volgende: "*The foetus cannot, in English law and in my view, have a right of its own at least until it is born and has a separate existence from its mother.*"³⁶³ De man wilde zich met name beroepen op het recht van zijn ongeboren kind op een leven en bestaan. Hierdoor verduidelijkte de Britse rechter dat in het Britse recht geen bepalingen opgenomen zijn ter bescherming van een ongeboren kind.

142. Uit voorgaande kan inspiratie gehaald worden om een oplossing te bieden aan de lacune van het statuut van het ongeboren kind in België. Uit het onderzoek naar het Nederlandse rechtstelsel blijkt namelijk dat het implementeren van de *nasciturus* functie, in België beter gekend als het *infans conceptus* adagium, in een wetsartikel automatisch voor een hogere graad van rechtstreekse bescherming voor het ongeboren kind zorgt. Het Nederlands recht implementeert in de wet een zeer ruime betekenis van de bescherming van het ongeboren kind waar de Belgische fictie een opschortende voorwaarde van een levende en levensvatbare geboorte expliciet toevoegt. Indien het implementeren van rechten en plichten voor een ongeborene in de wet nog te vergaand zijn, biedt het Noorse recht een tussenoplossing. Het ongeboren kind wordt nergens absoluut uitgesloten in de wet maar krijgt juist extra bescherming door de implementatie van het IVRK als bijlage aan hun Human Rights Act. Nauw samenhangend hiermee is de Noorse abortuswetgeving waarin expliciet vermeld wordt dat een ongeboren kind extra beschermd kan worden vanaf achttien weken.

2 Het belang van het kind: prioriteit?

143. Een tweede grote lacune in de bestaande maatregelen ter bescherming van het (on)geboren kind in risicovolle situaties is dat het belang van de moeder prioriteit heeft op het belang van het kind. Enkel de zwangere vrouw die zich in een risicovolle situatie bevindt, kan op een directe manier beschermd worden door de bestaande Belgische beschermingsmaatregelen. Indien de vrouw toestemming geeft tot behandeling, zal het ongeboren kind alleen indirect mee beschermd worden.³⁶⁴ De lacune waarvoor hier inspiratie gezocht wordt in het rechtsvergelijkend onderzoek gaat dus over

³⁶⁰ J. PICHON, "Does the unborn child have a right to life? The insufficient answer of the European Court of Human Rights in the judgement Vo. v. France, *German Law Journal* 2006, afl. 7, nr. 4, 433-444.

³⁶¹ Art. 1 en 2 Children Act 1989.

³⁶² QB 276 24 mei 1978, *Paton v British Pregnancy Advisory Service*.

³⁶³ EHRM 13 mei 1980, nr. 8416/78, *Paton v. United Kingdom*.

³⁶⁴ *Supra* rns. 85-135 (voor een verdere verdieping hierover wordt verwezen naar voorgaand hoofdstuk).

het belang van het kind als prioritair gegeven.³⁶⁵ Met andere woorden: is er nood aan een kinderrechtenreflex?³⁶⁶

144. In Algemene Commentaar nr. 8 van het Comité voor de Rechten van het Kind³⁶⁷ wordt het recht van kinderen op respect voor hun waardigheid, fysieke en persoonlijke integriteit bevestigd. Dit impliceert dat maatregelen altijd geleid moeten worden door een beslissing die het belang van het kind als primaire overweging neemt tijdens de besluitvorming. Dit uitgangspunt van het IVRK is van fundamenteel belang om te begrijpen hoe het instrument werkt.³⁶⁸ Artikel 3, eerste lid IVRK bepaalt dan ook uitdrukkelijk dat *'bij alle handelingen in verband met kinderen ongeacht of deze verricht worden door openbare of particuliere welzijnsinstellingen, rechtbanken, wetgevende organen of administratieve autoriteiten, vormen de belangen van het kind de eerste overweging'*.

145. De belangenafweging in Nederland tussen de rechten van het kind en de reeds bestaande maatregelen zijn in eerste instantie gebaseerd op het statuut van het ongeboren kind. Wanneer een zwanger persoon schadelijke handelingen stelt die gevolgen hebben voor het ongeboren kind en in het licht hiervan een behandeling zou weigeren dan kan in het belang van het kind een belangenafweging gemaakt worden door de rechter om beschermingsmaatregelen op te leggen aan de zwangere vrouw.³⁶⁹ Wanneer in deze situatie dan gebruik gemaakt wordt van de ruime opvatting van de nasciturus functie, kan de moeder een beroep doen op verschillende haar toekomstige (grond)rechten. De vraag die zich dan echter stelt is: welke rechten prevaleren: die van moeder of kind?

Belangrijk in deze context is de discussie over het recht op zelfbeschikking van de zwangere persoon, gebaseerd op artikel 8 EVRM. Bij een nadere invulling van het autonomie en zelfbeschikkingsbegrip is de rol van anderen in de zin van goede zorg en hulpverlenerschap onmisbaar. Hierbij geldt telkens dat de bescherming van menselijke waardigheid de meest fundamentele waarde van het Nederlands recht is. Met andere woorden, een zwangere vrouw die beroep doet op haar recht op zelfbeschikking

³⁶⁵ KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Stappenplan Belang van het kind*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2021, 2, <https://keki.be/storage/files/c3b42692-34bc-4476-aa20-21fd4c9d4ec5/nl-handleiding-stappenplan-belang-vh-kind.pdf>; KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Een kinderrechtenperspectief op het belang van het kind in de jeugdhulp. Aanbevelingen voor het beleid*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2024, 27 p.

³⁶⁶ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Beleidsnota jeugd 2024-2029: reflecties vanuit kinderrechtenperspectief*, Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media, 27 januari 2025, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2025-01/Advies_2024_2025_08_Beleidsnota%20Jeugd%202024-2029.pdf, 10; zie ook Bijlage 3 - stappenplan KeKi.

³⁶⁷ General comment No. 8 on the right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/8 (2007).

³⁶⁸ KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *In het belang van het kind: wat betekent het in het kinderrechtenverdrag?*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, <https://keki.be/nl/kennis/in-het-belang-van-het-kind-wat-betekent-het-in-het-kinderrechtenverdrag#:~:text=van%20het%20kind-.In%20het%20belang%20van%20het%20kind%3A%20wat%20betekent%20het%20in,de%20afwegingen%20bij%20een%20rechtscheiding>.

³⁶⁹ G. DE BOER en A. ROEX, "Conflicterende belangen van zwangere vrouw en ongeboren kind", *NTvG* 1994, 295-303; I.D. DE BEAUFORT, "Kind, hoe gaat het met je? Een gesprek over zwangeren en ongeborenen tussen recht en ethiek" in J.K.M. GEVERS en J.H. HUBBEN (eds.), *Grenzen aan de zorg; zorgen aan de grens*, Alphen aan den Rijn, Samsom H.D. Tjeenk Willink, 1980, 120-132; R.M. SCHOONENBERG, "Een recht van het ongeboren kind op adequate prenatale zorg en medische behandeling" in M. DE LANGEN (eds.), *Kinderen en recht*, Deventer, Gouda Quint, 1989, 25-38; M.K. JUNSCHLEGER, "De onveilige baarmoeder", *AA* 2005, 339-344.

kan dit niet onbegrensd doen. Het uitgangspunt blijft namelijk de menselijke waardigheid. Thans dringt zich ook de vraag op of dit zelfbeschikkingsrecht ook als afweerrecht gebruikt kan worden wanneer de zwangere persoon verontrustend gedrag stelt wat ook schadelijk kan zijn voor haar ongeboren kind.³⁷⁰ Een botsing tussen het recht op een menswaardig bestaan van het ongeboren kind en het recht op lichamelijke integriteit van de moeder zal steeds tot een wederzijdse en zorgvuldige belangenafweging leiden.³⁷¹

Over het algemeen lijkt het uitgangspunt in Nederland meer richting het belang van het kind te wegen. Dit blijkt uit interpretatie van reeds bestaande wetgeving, rechtspraak en de praktijk. Ingrijpen tegen de wil van de moeder ten behoeve van de nasciturus, het ongeboren kind, moet onder bepaalde omstandigheden mogelijk zijn, gezien het ongeboren kind in Nederland reeds voor de geboorte als een volwaardig mens wordt beschouwd en dus als geboren en toekomstig kind.³⁷²

146. De huidige wettelijke basis voor de bescherming van kinderen in Noorwegen is de Child Welfare Act 1992 die recent in 2023 nog aangepast werd door een wettelijke hervorming. Deze hervorming introduceerde een kindgerichte vorm van bescherming waarbij elk kind veel meer bescherming kreeg dan in eerdere wetgeving die meer familie- en oudergericht was.³⁷³ De nieuwe wet geeft een hogere prioriteit aan de bescherming van de integriteit van elk kind.³⁷⁴ Deze vorm van individuele bescherming is meer in lijn met het normatief kinderbeschermingssysteem zoals het IVRK. In 1992 werd door Noorwegen erkend dat kinderen een speciaal lidmaatschap in de maatschappij hadden en dat de staat dienovereenkomstig moest reageren als het kind onderworpen werd aan schadelijke zorg of een gebrek aan zorg. Naarmate de Child Welfare Act van 1992 zich verder ontwikkelde, werden de internationale mensenrechten steeds meer ingebed in het nationale juridisch-politiek discours van Noorwegen. Uiteindelijk zou het ook een kenmerk worden van de Noorse positieve wetgeving. In 1999 werd de Human Rights Act door het parlement aangenomen waardoor internationale mensenrechtenverdragen deel gingen uitmaken van de reguliere nationale wetgeving. Overheidspraktijken mochten vanaf 1999 dus niet meer in strijd zijn met de

³⁷⁰ In dit licht dienen een drietal grondrechten uitgelicht te worden. In de eerste plaats kan gewezen worden op artikel 10 Grondwet betreffende de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. Een verdere invulling van dit uitgangspunt betreft de onaantastbaarheid van het menselijk lichaam in artikel 11 Grondwet. Een gedwongen opname, begeleidingstraject of procedures om bijvoorbeeld alcoholmisbruik bij de zwangere vrouw stop te zetten, kan als inbreuk op de lichamelijke integriteit gekwalificeerd worden. Ten slotte, kan ook gewezen worden op artikel 15 Gw betreffende het recht op bewegingsvrijheid.

³⁷¹ R.J.P. KOTTENHAGEN, "Botsende rechten van moeder en ongeboren kind. Kan een zwangere vrouw tegen haar wil gedwongen worden een medische ingreep te ondergaan ten behoeve van de nasciturus?", *TvGR* 2008, afl. 7, 501-502; J.H. GERARDS, *Belangenafweging bij rechterlijke toetsing aan fundamentele rechten*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2006, 43 p.

³⁷² R.J.P. KOTTENHAGEN, "Botsende rechten van moeder en ongeboren kind. Kan een zwangere vrouw tegen haar wil gedwongen worden een medische ingreep te ondergaan ten behoeve van de nasciturus?", *TvGR* 2008, afl. 7, 502-503; H.M. DUPUIS en I.D. BEAUFORT, "De morele positie van de ongeborene" in I.D. BEAUFORT en H.M. DUPUIS (eds.), *Handboek Gezondheidsethiek*, Assen, Van Gorcum, 1988, 375-394.

³⁷³ A.D. HESTBAEK, M. SKIVENES, A. FALCH-ERIKSEN, I. LETH SVENDSEN en E. BACKE-HANSEN, "The Child Protection Systems in Denmark and Norway" in J. DUERR BERRICK, N. GILLBERT en M. SKIVENES, *The Oxford Handbook of Child Protection Systems*, New York, Oxford University Press, 2023, 112-134.

³⁷⁴ M. SKIVENES, "Norway: Toward a Child-centric Perspective" in N. GILBERT, N. PARTON en M. SKIVENES, (eds.), *Child Protection Systems. International trends and orientations*, New York, Oxford University Press, 2011, 154-180.

mensenrechten. Het belangrijkste aspect van deze Act was dat elke wettelijke regel binnen de Human Rights Act voorrang had op een reguliere wet, behalve de grondwet.³⁷⁵

In 2012 ontwikkelde het publieke discours over de rechten van het kind zich verder door de formele verankering van deze rechten in de Noorse grondwet, Grunnloven.³⁷⁶ De auteurs van deze hervorming beweerden dat de nieuwe grondwet de belangrijkste artikelen van het IVRK operationaliseerde in een nieuwe grondwettelijke regel: artikel 104. Dit artikel bepaalt dat *"Kinderen recht hebben op respect voor hun menselijke waardigheid. Ze hebben het recht om gehoord te worden in kwesties die hen aangaan en er wordt naar behoren rekening gehouden met hun mening in overeenstemming met hun leeftijd en ontwikkeling. Bij handelingen en beslissingen die kinderen betreffen, vormen de belangen van het kind een fundamentele overweging. Kinderen hebben recht op bescherming van hun integriteit. De autoriteiten van de staat scheppen voorwaarden die de ontwikkeling van het kind bevorderen, onder meer door ervoor te zorgen dat het kind de nodige economische, sociale en gezondheidszekerheid geniet, bij voorkeur binnen het eigen gezin."*³⁷⁷

Belangrijk is dat dit artikel kinderen het recht geeft op bescherming van hun integriteit. Het is een zeer sterk recht wanneer toegepast op de bescherming van het kind in die zin dat het andere belangen zoals het belang van de samenleving, de ouders of andere normatieve normen die niet in de grondwet zijn opgenomen, overstijgt. Het incorporatieproces van het IVRK in 2003 leidde tot bepaalde wijzigingen in de Child Welfare Act.³⁷⁸ Dit proces droeg bij aan de ontwikkeling van het Noorse kinderbeschermingssysteem wat in overeenstemming is met het IVRK.³⁷⁹

Gedurende de laatste drie decennia zijn kinderen in Noorwegen steeds meer zelfstandige subjecten geworden in de ontwikkeling van de staat en beschermingsprogramma's. Kinderen hebben het recht op een jeugd zonder verwaarlozing en detrimetale zorg. Kortom, het welzijn van het kind is een centraal onderwerp geworden in een gestaag dwingend normatief-politiek discours.³⁸⁰ Dit levert Noorwegen dan ook een hoge score op in de welzijnsindex voor kinderen door UNICEF.³⁸¹ Deze ontwikkeling werd opnieuw onderstreept in 2017 toen de regering wetgeving voorstelde die kinderen een wettelijk recht op bescherming gaf³⁸² en overeenkomstig een plicht voor de

³⁷⁵ A. FALCH-ERIKSEN en M. SKIVENES, "Right to protection" in M. LANGFORD, M. SKIVENES en K. HARALD SØVIG, *Children's Rights in Norway: An implementation paradox?*, Oslo, Universitetsforlaget, 2019, 107-109.

³⁷⁶ A. FALCH-ERIKSEN en M. SKIVENES, "Right to protection" in M. LANGFORD, M. SKIVENES en K. HARALD SØVIG, *Children's Rights in Norway: An implementation paradox?*, Oslo, Universitetsforlaget, 2019, 110-111.

³⁷⁷ Section 104 Constitution of the Kingdom of Norway.

³⁷⁸ A. FALCH-ERIKSEN en M. SKIVENES, "Right to protection" in M. LANGFORD, M. SKIVENES en K. HARALD SØVIG, *Children's Rights in Norway: An implementation paradox?*, Oslo, Universitetsforlaget, 2019, 107-110.

³⁷⁹ A. FALCH-ERIKSEN en M. SKIVENES, "Right to protection" in M. LANGFORD, M. SKIVENES en K. HARALD SØVIG, *Children's Rights in Norway: An implementation paradox?*, Oslo, Universitetsforlaget, 2019, 109.

³⁸⁰ Section 1-3 Child Welfare Act.

³⁸¹ UNICEF, *Welzijnsindex kinderen*, <https://data.unicef.org/resources/child-health-and-well-being-dashboard/>; M. SINGSTAD HØIVIK, M. EBERHARD-GRAN, C.A. ARFWEDSON WANG, S.K. DØRHEIM, "Perinatal mental health around the world: priorities for research and service development in Norway", *BJPsych International* 2021, 102-105, <https://www.cambridge.org/core/journals/bjpsych-international/article/perinatal-mental-health-around-the-world-priorities-for-research-and-service-development-in-norway/5C476D7144C6DC010D06EAB487E1C8EA>.

³⁸² Section 1-5 Child Welfare Act.

kinderbeschermingsdiensten om meer bescherming te bieden, door middel van een wijziging van de Child Welfare Act in 2023.

147. Net zoals in de andere rechtsstelsels wordt ook in het Verenigd Koninkrijk een afweging gemaakt tussen de rechten van de vrouw, het belang van het ongeboren kind en een potentieel conflict tussen beiden.³⁸³ Het Engels recht erkent het recht op zelfbeschikking van de vrouw over haar eigen lichaam als primair.³⁸⁴ Dit betekent dat wanneer een lichamelijke ingreep gedurende de zwangerschap noodzakelijk is, dit enkel en alleen mogelijk zal zijn wanneer de vrouw hiervoor toestemming geeft, dit is een noodzakelijke voorwaarde, zelfs wanneer het niet toestemmen schade aan het ongeboren kind zou veroorzaken.³⁸⁵ Wanneer een conflict tussen beiden belangen zich zou voordoen dan zal het recht op zelfbeschikking altijd boven de rechten van het ongeboren kind gaan. Een vrouw kan nooit gedwongen worden om een behandeling te ondergaan noch in haar voordeel noch ten voordele van de gezondheid van het ongeboren kind. De *ratio legis* voor deze redenering is de idee dat de foetus tot de geboorte deel is van de vrouw en haar fysieke integriteit.

148. Deze bevindingen wijzen erop dat zowel Nederland als Noorwegen het belang van het kind als prioritair bestempelen. De grootste inspiratie om het belang van het (ongeboren) kind meer prominent te maken, vinden we in Noorwegen als koploper. Het belang van het kind werd daar expliciet in de grondwet opgenomen samen met de implementering van het IVRK als bijlage aan verschillende verdragen. Door het belang van het kind op te nemen in een wet, worden de rechten van het kind verankerd en kunnen beleidsmakers er niet meer om heen. De kinderrechtenreflex wordt op die manier automatisch een onderdeel van de samenleving, het beleid en wetgeving. Daarenboven vermeldt de Noorse grondwet dat het belang van het kind zoveel mogelijk verwezenlijkt moet worden in het eigen gezin, hiermee wordt ook de scheiding tussen moeder en kind als *ultimum remedium* bevestigd. Het welzijn van het kind staat centraal in deze landen.

3 Proportionaliteit en de nood aan bescherming tegen alle vormen van geweld

149. Op basis van de onderzoeksresultaten die uit voorgaand onderzoek werden gedestilleerd kan voor België besloten worden dat de bestaande maatregelen onvoldoende waarborgen bieden tegen alle vormen van geweld en verontrustende situaties. Noch wordt benadrukt dat de ouderlijke verantwoordelijkheden in het belang van het kind en hun primaire noden moeten focussen. De vraag die hier gesteld wordt, is of de maatregelen die de staat neemt proportioneel zijn om veiligheid te bieden voor het ongeboren kind.³⁸⁶

³⁸³ L. SCHÖLIN, K. HUGHES, M.A. BELLIS, C. ERIKSSON en L. PORCELLATO, "Exploring practices and perceptions of alcohol use during pregnancy in England and Sweden through a cross-cultural lens", *European Journal of Public Health* 2017, vol. 28, nr. 3, 533-537.

³⁸⁴ M. CORNOCK en H. MONTGOMERY, "Children's rights in and out of the womb", *International Journal of Children's Rights* 2011, vol. 19, nr. 1, 8.

³⁸⁵ Court of Appeal 1998, St. George's Healthcare NHS Trust v. S.

³⁸⁶ *Supra* rns. 53-54.

3.1 Inspiratie uit Nederlandse beschermingsmaatregelen

3.1.1 Nederlands project 'Nu niet zwanger'

150. Het Nederlandse rechtsstelsel bouwt verder op de verankering van de *nasciturus functie* in de wet. Als artikel 1:2 BW op een ruime manier geïnterpreteerd wordt dan kan verdedigd worden dat artikel 1:247 BW, op grond waarvan ouders de verplichting hebben om hun kind te verzorgen en op te voeden en waaronder ook wordt verstaan dat ze de verantwoordelijkheid hebben voor het geestelijk en lichamelijk welzijn van het kind en het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid, mede van toepassing is op het ongeborn kind. Op deze manier heeft het ongeborn kind recht op een zo gezond mogelijk leven, ook voor de geboorte. Een zwangere vrouw aanvaardt op die manier niet alleen de morele plicht om het leven van haar ongeborn kind te beschermen maar ook een adequate prenatale zorg in acht te nemen.³⁸⁷

151. Het is in Nederland geen uitzondering meer dat er een verzoek gedaan wordt om een ongeborn vrucht te beschermen tegen de levensstijl van de moeder die schade kan toebrengen aan het ongeborn kind, hierbij valt te denken aan drugsgebruik en alcoholconsumptie tijdens de zwangerschap. Preventief werken is altijd de eerste stap, zeker bij mensen in moeilijke levensomstandigheden. Deze opvatting werd dan ook in praktijk omgezet in Nederland wat blijkt uit het project 'Nu Niet Zwanger' (NNZ).³⁸⁸ Het NNZ vloeit voort uit het pilootproject 'proactief anticonceptie aanbieden bij kwetsbare vrouwen' uit 2014. Het ondersteunt kwetsbare mensen aan de hand van onder meer anticonceptiecounseling en luistert naar de bezorgdheden van personen in een kwetsbare situatie die zichzelf en hun toekomstig kind prenataal en postnataal beter willen beschermen.³⁸⁹ De doelgroep van dit project is bovendien zeer breed en varieert van kwetsbare mannen en vrouwen in de vruchtbare leeftijd die kampen met onder meer verslavingen, verstandelijke beperkingen, psychische problematiek tot mensen die dakloos of sociaal geïsoleerd zijn.

152. Het NNZ doelt op het voorkomen van kwetsbaar ouderschap en het vergroten van het zelfbewustzijn bij kwetsbare potentiële ouders.³⁹⁰ Dit doel proberen ze te bereiken door de consequenties van een kindwens, zwangerschap en anticonceptie uit te leggen waardoor ze een weloverwogen keuze kunnen maken om hun kindwens eventueel uit te stellen of verder te zetten onder begeleiding. Desalniettemin is er bij NNZ geen sprake van dwang of drang en wordt de kindwens op geen enkele manier ontnomen.³⁹¹ Bovendien wordt er met het Project ook al

³⁸⁷ R.J.P. KOTTENHAGEN, "Botsende rechten van moeder en ongeborn kind. Kan een zwangere vrouw tegen haar wil gedwongen worden een medische ingreep te ondergaan ten behoeve van de nasciturus?", *TvGR* 2008, afl. 7, 499; H.I.J. WILDSCHUT, E.H. VAN VLIET-LACHOTZKI, B.M. BOON, S. FIE LONG, A.P. LANDKROON en E.A.P. STEEGERS, "Preconceptiezorg: een onlosmakelijk onderdeel van de zorg voor moeder en kind", *NTvG* 2006, Afl. 150, 1326-1330.

³⁸⁸ NU NIET ZWANGER, *Programma nu niet zwanger naar 25 regio's*, <https://www.nunietzwanger.nl/hoe-het-werkt/>.

³⁸⁹ NU NIET ZWANGER, *Impact en instrumenten*, <https://www.nunietzwanger.nl/instrumenten-en-impact/de-successen-van-nu-niet-zwanger/>.

³⁹⁰ NU NIET ZWANGER, *Impact en instrumenten*, <https://www.nunietzwanger.nl/instrumenten-en-impact/de-successen-van-nu-niet-zwanger/>; NU NIET ZWANGER, *Onderzoek naar onbedoelde zwangerschappen bij jongeren in kwetsbare omstandigheden*, <https://www.nunietzwanger.nl/instrumenten-en-impact/onderzoek-naar-onbedoelde-zwangerschappen-bij-jongeren-in-kwetsbare-omstandigheden/>.

³⁹¹ Uit verschillende onderzoeken blijkt dat dit programma in Nederland een grote meerwaarde voor de praktijk biedt. Zo werd een hoog slaagpercentage van 80% vastgesteld. Met andere woorden, 80% van toekomstige

geanticipeerd op kinderrechten, zonder dat er reeds sprake moet zijn van een bevruchting. Maar ook de relevante mensenrechten van de potentiële ouders worden door het project gerespecteerd door niet alleen de reproductieve rechten van ieder mens maar ook het zelfbeschikkingsrecht en het recht om in alle vrijheid voor kinderen te kiezen te vrijwaren. Het Nederlands project is een goede poging om op een preventieve en minimaal invasieve manier het ongeboren kind te beschermen. Het project kan bijgevolg bestempeld worden als *good practice* met als gevolg dat het aan andere landen alleen maar aan te raden is om een gelijkaardig initiatief uit te rollen.

3.1.2 De ondertoezichtstelling van het ongeboren kind: prenatale ondertoezichtstelling

153. Hoewel een preventieve en vrijwillige aanpak steeds de voorkeur geniet, zal dat niet in alle gevallen tot het gewenste resultaat leiden. In Nederland wordt aanvaard dat reeds voor de geboorte een (voorlopige) ondertoezichtstelling wordt uitgesproken door de kinderrechter. De ondertoezichtstelling van een ongeboren kind is daarom een reeds gekende en vaak toegepaste praktijk die een tijdelijke beperking van het ouderlijk gezag inhoudt, met als doel de voorwaarden creëren waaronder de ouders hun kind wederom volledig zelfstandig kunnen opvoeden en verzorgen.³⁹² Het gaat hier om een vorm van gedwongen jeugdhulpverlening. Dit is anders in België waar de ondertoezichtstelling zowel als maatregel van gerechtelijke (gedwongen) als van vrijwillige jeugdhulpverlening voorgesteld wordt.³⁹³ Zo was de eerste keer dat een ongeboren in kind in Nederland onder toezicht gesteld werd reeds in 2004.³⁹⁴

154. Anders dan wat sommigen doen uitschijnen³⁹⁵ is er in Nederland geen wettelijk systeem van ondertoezichtstelling van het ongeboren kind. De Nederlandse ondertoezichtstelling³⁹⁶ is een jeugdhulpmaatregel van toepassing op *geboren* kinderen die opgelegd kan worden indien de minderjarige zodanig opgroeit dat hij in zijn ontwikkeling ernstig wordt bedreigd.³⁹⁷ De Nederlandse rechtspraak aanvaardt de toepassing van deze maatregel ook tijdens de zwangerschap in instanties waar al dan niet cumulatief sprake is van druggebruik tijdens de zwangerschap³⁹⁸, prostitutie³⁹⁹, ontwijking van prenatale zorg en hulpverlening, etc. De mogelijkheid om deze maatregel op te leggen ook ten aanzien van ongeboren kinderen blijkt echter niet uit de toepasselijke wetgeving.

potentiële ouders of zwangere vrouwen kozen bewust om of hun kindervens uit te stellen of deze onder vrijwillige begeleiding uit te voeren; NU NIET ZWANGER, *Methodiekbeschrijving*, <https://www.nunietzwanger.nl/wp-content/uploads/2024/03/NNZ-Methodiek-2022.pdf>.

³⁹² W. DONDORP, M. VAN KERNEBEEK en G. DE WERT, "Prenatale kindbescherming: Nederland gidsland?", *Tijdschrift Verslaving en Herstel* 2022, nr. 1, 16-25.

³⁹³ Conceptnota van L. PARYS (eds.) voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1, 10 -11.

³⁹⁴ Rb. Utrecht 3 juni 2004, *LJN* AQ9859.

³⁹⁵ VLAAMSE REGERING, "Vlaams regeerakkoord 2019-2024", september 2019, 73, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/31741>; Voorstel van Decreet van C. ROUSSEAU, F. VAN DEN BOSSCHE en H. ANAF, tot wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, *Parl. St.* VI.Parl. 2021-22, nr. 943/1, 15.

³⁹⁶ RAAD VOOR KINDERBESCHERMING, *Ondertoezichtstelling*, geraadpleegd op 10 mei 2025, via <https://www.kinderbescherming.nl/themas/o/ondertoezichtstelling>.

³⁹⁷ Art. 1:255, lid 1 NBW.

³⁹⁸ In de conceptnota van L. PARYS wordt het opleggen van een ondertoezichtstelling beperkt tot alcohol- en druggebruik tijdens de zwangerschap. België wilt deze maatregel op een engere manier toepassen.

³⁹⁹ Rb. Rotterdam 9 mei 2006, *LJN* AX2185. (druggebruik en prostitutie)

155. De ondertoezichtstelling wordt in Nederland uitgesproken door de kinderrechter waardoor het kind een jeugdbeschermer of gezinsvoogd toegewezen krijgt.⁴⁰⁰ Hoewel de ouders het ouderlijk gezag in handen houden en dus verantwoordelijk blijven voor hun kind, zijn ze ook verplicht om de adviezen en aanwijzingen van de gezinsvoogd na te leven.⁴⁰¹ De jeugdhulpverlener kan het gedrag van de potentiële en toekomstige ouders sturen door dwingende aanwijzingen te geven.⁴⁰²

Daarentegen bestaat voor geboren kinderen in Nederland wel een uitdrukkelijke grondslag. Sinds 2005 is het immers mogelijk om via een dwangmiddel, zoals het opleggen van een dwangsom of een lijfswang⁴⁰³, naleving van de schriftelijke aanwijzing binnen de ondertoezichtstelling af te dwingen.⁴⁰⁴ Hierbij is het echter nooit mogelijk om aan de ouders medische behandelingen op te leggen.⁴⁰⁵ Deze regeling doortrekken naar de ondertoezichtstelling van ongeboren kinderen zou niet verhinderen dat de gezondheidseffecten van een ondertoezichtstelling reeds voor de geboorte steeds afhankelijk blijven van de medewerking van de zwangere persoon. De toepassing van een gerechtelijke jeugdhulpmaatregel kan er dus niet toe leiden dat een zwangere persoon gedwongen wordt om een gynaecologisch onderzoek te ondergaan. Dit zou immers een te verregaande beperking vormen van het recht op fysieke en psychische integriteit van de zwangere persoon.

3.1.3 De gedwongen opname van een zwangere vrouw

156. In Nederland wordt er dus niet alleen verwezen naar de prenatale ondertoezichtstelling ter bescherming van het ongeboren kind, maar wordt er daarnaast ook verwezen naar de gedwongen opname van de zwangere vrouw in een psychiatrisch ziekenhuis.⁴⁰⁶ Anders dan het geval is in België, acht de Nederlandse rechtspraak het opleggen van dwangmaatregelen tijdens de zwangerschap wel reeds mogelijk. De relevante wetgeving is neergelegd in de Wet Verplichte Geestelijke Gezondheidszorg (WVGG).⁴⁰⁷ Meer concreet gaat het over de bepaling dat iemand op grond van een door de rechter uit te spreken machtiging gedwongen kan worden opgenomen, en onder het WVGG ook verplicht behandeld kan worden⁴⁰⁸, als er geen enkele andere manier voorhanden is om te voorkomen dat het door een psychische stoornis veroorzaakte gedrag leidt tot een ernstig nadeel voor zichzelf of voor een ander.⁴⁰⁹

⁴⁰⁰ RAAD VOOR KINDERBESCHERMING, *Ondertoezichtstelling*, geraadpleegd op 10 mei 2025, via <https://www.kinderbescherming.nl/themas/o/ondertoezichtstelling>.

⁴⁰¹ *Ibid.*

⁴⁰² RAAD VOOR STRAFRECHTSTOEPASSING EN JEUGDBESCHERMING, "Advies prenatale kinderrechter en de rol van de overheid", 2015, 30.

⁴⁰³ K.A.M. VAN DER ZON en M.R. BRUNING, "Commentaar bij Burgerlijk Wetboek, boek 1, artikel 263" in *GS personen – en familierecht*, 2020, nr. 12.

⁴⁰⁴ Art. 1:263, lid 3 NBW.

⁴⁰⁵ H.E. MIDDELKOOP en A.E.J. SATINK, "Het recht op bescherming tegen prenatale gezondheidsschade", *FJR* 2019, (50) 54, nr. 3.1.

⁴⁰⁶ MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT, *Dwang in de zorg – Wet verplichte ggz (Wvvggz)*, <https://www.dwanginezorg.nl/wvvggz>.

⁴⁰⁷ Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg, *Stb.* 29 november 2019, nr. 437.

⁴⁰⁸ Artikel 3:3 WVGG.

⁴⁰⁹ W. DONDORP, M. VAN KERNEBEEK en G. DE WERT, "Prenatale kinderrechter: Nederland gidsland?", *Tijdschrift Verslaving en Herstel* 2022, nr. 1, 16-25; Art. 1:1, lid 2, a) *juncto* art. 3:1 en art. 3:3 WVGG.

157. De term 'psychische stoornis' zoals vermeld in artikel 3:3 WVGG wordt in de memorie van toelichting bij de wet verduidelijkt. Uit de verduidelijking van het begrip blijkt dat de term ook verslavingsproblematiek omvat. Al kan een psychische stoornis op zichzelf niet zomaar aanleiding geven tot de toepassing van de wet. Er is namelijk een bijkomende voorwaarde vereist met name dat *"de psychische stoornis dermate ernstige vormen aanneemt dat zij de betrokkene zodanig in zijn greep heeft, dat er ernstig nadeel voor zijn of haar omgeving ontstaat of dreigt te ontstaan"*.⁴¹⁰ Wat er begrepen moet worden onder de notie 'ernstig nadeel' wordt verduidelijkt in artikel 1:1, tweede lid WVGG. In het licht van dit onderzoek is vooral punt a) van belang. In artikel 1:1, tweede lid, a) WVGG kan immers gelezen worden dat *"het bestaan van of het aanzienlijk risico op levensgevaar, ernstig lichamelijk letsel, ernstige psychische, materiële of immateriële of financiële schade, ernstige verwaarlozing of maatschappelijke teloorgang, ernstig verstoorde ontwikkeling voor of van betrokkene of een ander"*, als toepassing van deze wet onder 'ernstig nadeel' moet begrepen worden. Bijgevolg rijst de vraag hoe deze interpretatie zich verhoudt tot het ongeboren kind en zijn bescherming.

Een antwoord hierop kan eveneens teruggevonden worden in de memorie van toelichting bij de WVGG. De wetgever geeft hierin namelijk duidelijk aan dat er bij de uitleg van 'ernstig nadeel voor een ander' ook gedacht moet worden aan de gevallen waarin de ontwikkeling van een ongeboren kind ernstig geschaad wordt of kan worden; bijvoorbeeld wanneer een zwangere vrouw ten gevolge van haar psychische stoornis zichzelf verwaarloost of verslaafd is. Daarenboven beschrijft de wetgever van de memorie van toelichting uitdrukkelijk dat een zwangere vrouw verplicht kan worden om een behandeling te ondergaan voor haar psychische stoornis en meer specifiek ter bescherming van het ongeboren kind indien de ontwikkelingsschade aan de foetus naar verwachting zo ernstig zal zijn dat er na de geboorte sprake is van blijvende schade of een verstoorde ontwikkeling van het kind.⁴¹¹ Kortom de alcohol- of drugsverslaving van een zwangere vrouw wordt in het kader van de WVGG gekwalificeerd als psychische stoornis. Het ongeboren kind kan in het licht van de memorie van toelichting gezien worden als 'een andere'. Ten gevolge hiervan kan een zwangere vrouw gedwongen behandeld worden dan wel gedwongen opgenomen worden teneinde de ontwikkeling van de ongeborene te beschermen.⁴¹²

158. De Nederlandse wetgever benadrukt dat het *ultimum remedium*-beginsel en het proportionaliteitsbeginsel geenszins vergeten mogen worden. Deze beginselen wegen immers zwaar door bij het nemen van een gedwongen maatregel ten aanzien van de zwangere persoon.⁴¹³ Door een case op case behandeling van deze beginselen moet beoordeeld worden of de inbreuk in het leven van de zwangere vrouw in de juiste verhouding staat tot het risico op schade voor het ongeboren kind. De WVGG biedt de mogelijkheid om vanaf het begin van de zwangerschap een

⁴¹⁰ MvT inzake de regels voor het kunnen verlenen van verplichte zorg aan een persoon met een psychische stoornis, *Kamerstukken II*, Tweede Kamer 2009-10, 32 399, nr. 3, 11- 12.

⁴¹¹ *Supra* voetnoot nr. 126

⁴¹² A.C. HENDRIKS, M.P. SOMBROEK en M.C. DE VRIES, "Wet verplichte GGZ biedt meer mogelijkheden om zwangeren te begeleiden", *NTVG* 2022, Afl. 166, 1-4.

⁴¹³ Art. 3:3 WVGG.

zwangere vrouw te onderwerpen aan een gedwongen zorgmaatregel ter bescherming van het ongeboren kind. De proportionaliteitstoets zal dan ook in geen enkele omstandigheid een evidentie zijn. Net zoals het in de praktijk ook niet evident zal zijn om in te schatten wat het toekomstig ernstig nadeel voor het ongeboren kind zal zijn en of deze inmenging met het leven van de zwangere vrouw nog te rechtvaardigen valt. Hoe dan ook biedt het Nederlands model een aantal aanknopingspunten om een duidelijke regeling uit te werken en bieden de prenatale beschermingsmaatregelen een minimale bescherming aan het ongeboren kind.

3.2 Inspiratie uit Noorse beschermingsmaatregelen

159. Het Noorse kinderbeschermingssysteem is ontworpen om kinderen te beschermen die te maken hebben met schadelijke zorg of het risico daarop. De diensten kunnen bestaan uit vrijwillige interventies of dwanginterventies waarbij ouders het gezag verliezen of zelfs hun volledige ouderlijke rechten. Interventies of beschermingsmaatregelen worden in gang gezet door claims van een acuut of aanhoudend risico voor de gezondheid en algemene ontwikkeling van het kind, veroorzaakt door de ouders.

3.2.1 Vrijwillige maatregelen

160. In het algemeen wordt het gebruik van tabak, alcohol en/of andere stoffen afgeraden tijdens de zwangerschap vanwege de verschillende gevolgen die het kan hebben voor de foetus. Als de zwangere vrouw ondersteuning nodig heeft om haar verslaving te veranderen of te stoppen, kan ze contact opnemen met de verloskundige of huisarts die haar dan zal doorverwijzen naar gespecialiseerde begeleiding om haar te helpen zich te onthouden gedurende de hele zwangerschap.⁴¹⁴ Volgens nationale richtlijnen van het Noorse directoraat moeten alle actoren die betrokken zijn bij de zwangerschap van een vrouw bij het eerste prenatale gesprek alles in het werk stellen om zwangere vrouwen te vragen naar hun middelengebruik.⁴¹⁵ Indien enige vorm hiervan vastgesteld wordt, moet de arts ondersteuning en verdere hulp bieden om de aanstaande moeder te helpen haar gebruik te verminderen of te stoppen. Het Noorse directoraat beveelt dan ook een screening te doen wanneer er een vermoeden van middelengebruik is. De resultaten van deze screening vormen het uitgangspunt voor een gesprek met de aanstaande moeder. Wanneer er een vermoeden is van middelengebruik tijdens de zwangerschap dan wordt het vermoeden voorgelegd aan de moeder/ouders. De moeder krijgt begeleiding en opvolging wanneer zij hierin in toestemming geeft, door gespecialiseerde gezondheidszorg en een uitgebreide follow-up in de gemeentelijke gezondheidszorg.

⁴¹⁴ NORDIC WELFARE CENTRE, *Identifying use of alcohol and other substances during pregnancy. A Nordic overview*, Stockholm, Nordic Welfare Centre, 2020, 31-35.

⁴¹⁵ E. NILSSEN, "Coercion and justice: a critical analysis of compulsory intervention towards adult substance abusers in Scandinavian social law", *International Journal of Social Welfare* 2005, afl. 14, nr. 2, 134-144.

161. Wanneer een kind omwille van zijn zorgsituatie bijzondere hulp nodig heeft, moet de Child Welfare Service maatregelen aanbieden en initiëren om zowel het kind als de ouders bij te staan. De ondersteunende maatregelen moeten geschikt zijn om tegemoet te komen aan de behoeften van het kind en de ouders en om bij te dragen aan een positieve verandering bij het kind of in het gezin. Het ministerie heeft de mogelijkheid om kwaliteitseisen op te leggen aan de ondersteunende maatregelen. Deze maatregelen kunnen ook een follow-up als aanvullende eis opstellen.⁴¹⁶

162. Wanneer aan de voorwaarden van artikel 3-1 CWA voldaan is en dit noodzakelijk is om te verzekeren dat het kind voldoende zorg en bescherming ontvangt, kan de jeugdrechter bevelen om de volgende ondersteunende maatregelen zonder toestemming van de partijen uit te voeren: zorgvervangende ondersteunende maatregelen in huis, een persoonlijk ondersteuningscontact, toezicht, meldingsplicht en onderzoek naar middelengebruik. Wanneer het duidelijk noodzakelijk is dat extra waarborgen gegarandeerd moeten worden zodat het kind voldoende zorg krijgt en er een dreigend risico is opdat het kind in een situatie terecht zou komen waarin aan de voorwaarden voor ondertoezichtstelling wordt voldaan dan kan de jeugdrechter zonder toestemming van de private partijen een bestuurlijke beslissing nemen over ondersteunende maatregelen in een centrum voor ouders en kinderen van 0-6 jaar.⁴¹⁷

3.2.2 Gedwongen maatregelen

163. Noorwegen is het enige land in Europa dat een wet heeft op dwangbehandeling voor verslaafde zwangere vrouwen. Het gebruik van een dwangbehandeling werd in 1996 gerealiseerd en plaatst daarmee de gezondheid van het ongeboren kind boven het recht op vrijheid en fysieke integriteit van de aanstaande moeder. Zwangere vrouwen kunnen zonder hun toestemming opgenomen worden in een intramurale behandeling, indien het middelenmisbruik een redelijke bedreiging vormt voor het ongeboren kind én wanneer vrijwillige maatregelen onvoldoende zijn. Deze gedwongen maatregel wordt dus behandeld als een *ultimum remedium*.⁴¹⁸

164. Op grond van artikel 13-1 CWA bestaat er een geheimhoudingsplicht voor artsen en sociaal werkers. Echter wanneer er grondige redenen bestaan om aan te nemen dat een zwangere vrouw misbruik maakt van bedwelmende stoffen op een zodanige wijze dat er een grote kans bestaat dat het kind geboren zal worden met een handicap⁴¹⁹, zal een uitzondering op de geheimhoudingsplicht in werking treden. Volgens artikel 13-2 CWA geldt er in dergelijke situaties een verplichting tot melding van de situatie aan de 'Child Welfare Service'. Deze instantie ontvangt het report of concern, moet binnen drie weken de ontvangst hiervan bevestigen en biedt ook aanvullende en

⁴¹⁶ Art. 3-1 Child Welfare Act.

⁴¹⁷ Art. 3-4 Child Welfare Act.

⁴¹⁸ NORDIC WELFARE CENTRE, *Identifying use of alcohol and other substances during pregnancy. A Nordic overview*, Stockholm, Nordic Welfare Centre, 2020, 32-33.

⁴¹⁹ V. MOE (eds.), "Little in Norway: a prospective longitudinal community-bases cohort from pregnancy to child age 19 months", *BMJ Journals* 2019, 1-11, <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/9/12/e031050.full.pdf>.

ondersteunende maatregelen aan. Ze beoordelen daarenboven de nood om maatregelen op te leggen ter bescherming van het ongeboren kind na de geboorte.⁴²⁰

Dit soort beschadiging aan het kind kan gelijkgesteld worden met de beschadiging aan zichzelf als moeder door omvangrijk en langdurig alcohol- en drugsmisbruik.⁴²¹ Artikel 6-2 van de Social Services Act bepaalt dat indien iemand zijn eigen fysieke of geestelijke gezondheid in gevaar brengt, deze persoon tegen zijn of haar wil opgenomen kan worden in een instelling. Nu in artikelen 2-4 en 13-2 CWA de vergelijking en samenhang getrokken wordt met artikel 6-2 Social Services Act, wordt duidelijk dat een vrouw ook tijdens haar zwangerschap (zowel vrijwillig als gedwongen) opgenomen kan worden in een instelling. De opname heeft een maximum duur van drie maanden. Het artikel heeft het doel om zowel de moeder als het ongeboren kind te beschermen.⁴²²

165. Tot slot, bevat de Noorse wetgeving ook een 'emergency care order'. Deze maatregel kan uitgesproken worden wanneer een kind het risico loopt op significante schade indien de staat niet onmiddellijk zou ingrijpen. Wanneer het gaat om een pasgeboren kind moet wel specifiek rekening gehouden worden met de nood aan hechtenis van het kind aan de moeder.⁴²³ Een zorgmaatregel kan worden genomen als er sprake is van een van de volgende situaties⁴²⁴: als er ernstige tekortkomingen zijn in de dagelijkse zorg die het kind ontvangt en de veiligheid die een kind nodig heeft of; indien de ouders er niet voor zorgen dat een kind dat ziek is of bijzondere hulp nodig heeft de vereiste behandeling krijgt of; indien het kind thuis wordt mishandeld of aan andere ernstige vormen van misbruik wordt blootgesteld of; als het zeer waarschijnlijk is dat de gezondheid of ontwikkeling van het kind ernstig wordt geschaad omdat de ouders niet in staat zijn voldoende verantwoordelijkheid op te nemen voor het kind.

166. Naar aanleiding van de zorgmaatregel kan gebruik gemaakt worden van dwang toegepast via ingrijpende maatregelen zoals uithuisplaatsingen⁴²⁵ of onvrijwillige thuismaatregelen⁴²⁶. De voorwaarden voor het nemen van deze gedwongen maatregelen zijn vastgelegd in artikel 4-2 CWA. Een uithuisplaatsing wordt in principe als een tijdelijke maatregel beschouwd. Wanneer het kind echter dusdanig gehecht raakt aan de pleegouders dat terugplaatsing bij de biologische ouders ernstige problemen zou veroorzaken, kan besloten worden het kind bij de pleegouders te laten. Dergelijke beslissingen worden altijd genomen met het belang van het kind als hoogste prioriteit.⁴²⁷

⁴²⁰ Art. 2-4 Child Welfare Act; art. 10-3, §7 Child Welfare Act; Vb. een onmiddellijke uithuisplaatsing na de geboorte.

⁴²¹ Art. 6-2 Social Services Act *juncto* Art. 13-2 CWA ; V. MOE (eds.), "Little in Norway: a prospective longitudinal community-bases cohort from pregnancy to child age 19 months", *BMJ Journals* 2019, 1-11, <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/9/12/e031050.full.pdf>.

⁴²² K.H. SØVIG, "Detention of pregnant women to protect the Foetus-Nordiv Perspectives" in E. RYNNING, M. HARTLEV, *Nordic Health Law in a European context*, Leiden, BRILL, 2011, 158-180.

⁴²³ Art. 4-2 Child Welfare Act *juncto* Art. 7-5 Child Welfare Act.

⁴²⁴ Art. 5-1 Child Welfare Act.

⁴²⁵ Art. 5-3 Child Welfare Act.

⁴²⁶ Vb. een gedwongen medische behandeling.

⁴²⁷ Art. 5-7 Child Welfare Act.

3.3 Inspiratie uit beschermingsmaatregelen in het Verenigd Koninkrijk

167. Het onderzoek laat zien dat het Verenigd Koninkrijk een zeer strikte interpretatie van het IVRK hanteert en daardoor geen erkenning van het ongeboren kind toelaat noch prenatale beschermingsmaatregelen.⁴²⁸ Het is dan ook enkel mogelijk om in de Britse jeugdzorg maatregelen te voorzien voor kinderen in een verontrustende situatie vanaf de geboorte, gezien het kind alleen dan rechtspersoonlijkheid verwerft.⁴²⁹ Zodra het kind geboren is, kan het wel meteen weggehaald worden bij de moeder indien blijkt dat er een direct gevaar bestaat voor het kind.⁴³⁰ Dit in overeenstemming met artikel 44 van de Children's Act 1989⁴³¹. Het criterium 'direct gevaar' is dan ook te vergelijken met het begrip 'risicovol ouderschap' zoals we dit in België reeds kennen.⁴³²

168. Lange tijd was er ook grote onenigheid over de vraag of een kind na de geboorte een recht van actie kon hebben met betrekking tot een prenataal letsel door onder meer risicovol gedrag van de ouders gedurende de zwangerschap.⁴³³ De Law Commission heeft zich hierover gebogen en bracht in 1973 een document gevolgd door een eindverslag⁴³⁴ waarin officieel aanvaard wordt dat om een recht te hebben als ongeboren kind, de foetus ook effectief geboren moet worden en levensvatbaar moet zijn.⁴³⁵ Deze beslissing en uitspraak werd vervolgens in vele vonnissen herhaald.⁴³⁶ Ongeboren kinderen hebben in het Verenigd Koninkrijk met andere woorden geen rechtspositie. Pas wanneer het kind ter wereld komt, zal het rechten verkrijgen. Echter wanneer het kind gedurende de prenatale fase schade heeft opgelopen die men in zijn/haar leven ondervindt, dan zal het kind vanaf de geboorte retroactief een vordering kunnen instellen tegen de moeder op voorwaarde dat de schade voortkomt uit een tekortkoming in de taken van de moeder gedurende de zwangerschap.⁴³⁷ Daarom kan de bevoegdheid om een pasgeboren kind bij de moeder weg te halen in het Verenigd Koninkrijk pas worden toegekend van zodra het kind werkelijk geboren is.

⁴²⁸ EHRM 8 juli 2004, nr. 53924/00, *Vo. T. Frankrijk*.

⁴²⁹ J. THOBURN, "Child welfare and Child protection Services in England" in J. DUERR BERRICK, N. GILLBERT en M. SKIVENESS, *The Oxford Handbook of Child Protection Systems*, New York, Oxford University Press, 2023, 135-155; E. CAVE en C. STANTON, "Maternal responsibility to the child not yet born" in C. STANTON, S. DEVANEY, A-M. FARREL en A. MULLOCK, *Pioneering Healthcare Law*, Londen, Routledge, 2015, 280-292; E. CAVE, "Drink and Drugs in Pregnancy: Can the law prevent avoidable harm to the future child?", *Medical Law International* 2007, Afl. 8, nr. 2, 165-187.

⁴³⁰ Om het kind te kunnen weghalen bij de moeder moet er echter ook sprake zijn van de volgende voorwaarden: noodzakelijkheid, proportionaliteit en subsidiariteit. Het criterium van direct gevaar wordt bepaald en aangehaald in een uitspraak door de High Court of Justice in de zaak *Bury MBC*. In deze zaak mishandelde een vrouw haar eerder geboren kinderen. Dit was volgens de rechters een direct gevaar voor het kind dat geboren wordt. Het criterium 'direct gevaar' is dan ook te vergelijken met het begrip 'risicovol ouderschap' zoals we dit in België reeds kennen.; Fam. 4 maart 2009, EWHC nr. 446, *Bury Metropolitan Borough Council v. D; BIRTHRIGHTS, Human Rights in maternity care: the key facts*, geraadpleegd op 18 april 2025 via <https://birthrights.org.uk/factsheets/human-rights-in-maternity-care/#humanrightsunborn>.

⁴³¹ Children Act 1989.

⁴³² Art. 2 §1, 54° Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁴³³ D. WILKINSON, L. SKENE, L. DE CRESPIGNY en J. SAVULESCU, "Protecting future children from in-utero harm", *Bioethics* 2016, vol. 30, nr. 6, 425-432.

⁴³⁴ LAW.COM, *Report on injuries to unborn children: advice to the Lord Chancellor under section 3(1)(E) of the Law Commissions act 1965*, Londen, H.M. Stationery Off, 1974, Nr. 60, Cmnd 5709.

⁴³⁵ QB 276 24 mei 1978, *Paton v British Pregnancy Advisory Service*, 10.

⁴³⁶ Fam 1 januari 1988, nr.122, *Re v.F (in utero)*; QB 1994, nr. 204, *Burton v Islington HA*; EHRM 8 juli 2004, nr. 53924/00, *Vo / France*.

⁴³⁷ Civil Liability Act 1976; M. CORNOCK en H. MONTGOMERY, "Children's rights in and out of the womb", *International Journal of Children's Rights* 2011, vol. 19, nr. 1, 7; EWCA Civ 2014, nr. 1554, *CP v. First-Tier Tribunal*.

169. Tot slot, werd in de situatie waar bepaalde handelingen van de moeder beschadigend zijn voor de ontwikkeling van haar ongeboren kind bekeken of dit gedrag van de moeder voorkomen of behandeld kon worden. In dergelijke situaties bestond de mogelijkheid om de bevoegde rechtbank aan te duiden als voogd van het ongeboren kind. Op deze manier zou de rechtbank controle hebben over de gezondheid en ontwikkeling van het kind, inclusief controle over het recht van de moeder om bepaalde stoffen (zoals alcohol) op te nemen.⁴³⁸ Echter in de zaak *RE F (in utero) 1988* besloot de rechter dat de rechtbank niet als voogd aangesteld kon worden voor een ongeboren kind in een verontrustende situatie.⁴³⁹ Uit dit laatste kan dan ook geen inspiratie gehaald worden inzake de ontwikkeling van kinderbeschermingsregels.

4 Gebrek aan alomvattend beleidskader

170. De complexe bevoegdheidsverdeling in België⁴⁴⁰, draagt niet bij aan de creatie van een alomvattend beleidskader inzake de bescherming van het ongeboren kind bij risicovol ouderschap. De verdeling van bevoegdheden leidt tot verwarring en inconsistentie in de uitvoering en organisatie van deze maatregelen in het kader van verontrustende situaties gedurende de zwangerschap. België heeft met andere woorden een gefragmenteerd beleidskader inzake de bescherming van (ongeboren) kinderen in risicovolle situaties.

171. In Nederland is de bevoegdheidsverdeling inzake kinderbescherming geregeld binnen een gedecentraliseerd systeem, waarbij zowel de rijksoverheid als gemeenten en enkele andere instanties specifieke taken en verantwoordelijkheden hebben.⁴⁴¹ De rijksoverheid, meer bepaald het Ministerie van Justitie en Veiligheid, is verantwoordelijk voor het wettelijk kader van de kinderbescherming. Dit omvat onder andere wetgeving zoals de Jeugdwet, het Burgerlijk Wetboek en beschermingsmaatregelen zoals de ondertoezichtstelling en uithuisplaatsing. De Raad voor Kinderbescherming is onderdeel van het ministerie en komt pas in beeld als er sprake is van ernstige ontwikkelingsbedreiging bij een kind, maar is al vanaf het begin van de zwangerschap beschikbaar voor advies of onderzoek. De Raad kan de kinderrechter verzoeken om maatregelen te verzoeken en werkt daarbij nauw samen met politie, justitie en hulpverleningsinstanties. Het is belangrijk dat de Raad voor Kinderbescherming op tijd ingeschakeld wordt, zo wordt zoveel mogelijk voorkomen dat een maatregel rond de bevalling plaatsvindt.

⁴³⁸ M. CORNOCK en H. MONTGOMERY, "Children's rights in and out of the womb", *International Journal of Children's Rights* 2011, vol. 19, nr. 1, 10-12.

⁴³⁹ De ratio legis hiervoor lag in het recht op zelfbeschikking van de vrouw dat in grote mate beperkt zou worden door de bescherming van een ongeboren kind dat, volgens Engels recht, geen rechtspersoonlijkheid heeft en dus ook geen rechten nog voor de geboorte. De nasciturus functie geldt ook in Engels recht: een ongeboren kind heeft geen rechten tot de geboorte of op voorwaarde dat het kind levend geboren zal worden. De nasciturus functie wordt ook gebruikt in het kader van het ramen van de schadevergoeding bij prenatale schade aan het ongeboren kind.; EWCA Civ 2014, nr. 1554, *CP v. First-Tier Tribunal*.

⁴⁴⁰ *Supra* rns. 61-69

⁴⁴¹ BRANCHEVERENIGING KLEINSCHALIGE ZORG, *Jeugdwet*, geraadpleegd op 30 april 2025 via <https://bvz.nl/kennisplein/financiering/jeugdwet/#:~:text=Alle%20gemeenten%20in%20Nederland%20krijge n,de%20Jeugdwet%20uit%20te%20voeren.>

Sinds de decentralisatie van de jeugdzorg in 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor het organiseren en financieren van jeugdhulp waaronder preventie, hulp aan huis en vrijwillige zorgtrajecten.⁴⁴² Daarnaast hebben ze ook de bevoegdheid om gezinnen te ondersteunen in een vroeg stadium om escalatie te voorkomen. De toegang tot deze hulp gebeurt lokaal via jeugd- en wijkteams. Dit zorgt voor een niveau van laagdrempeligheid tot het zoeken van gepaste of eerste hulp. Gemeenten spelen dus vooral een rol bij vrijwillige hulpverlening, niet bij het opleggen van gedwongen maatregelen. Veel gemeenten bieden speciale hulp aan kwetsbare zwangere vrouwen.⁴⁴³ Helpt dat niet of onvoldoende en loopt het ongeboren kind gevaar dan kan de overheid maatregelen nemen. Meestal door gedwongen hulp voor het gezin.⁴⁴⁴

172. In Noorwegen hebben zowel de lokale als de centrale overheid taken en verantwoordelijkheden op het gebied van kindermwzijn.⁴⁴⁵ De Kindermwzijnswet regelt de verdeling van verantwoordelijkheden tussen kindermwzijnsdiensten en de overheidsinstantie voor kindermwzijn. Deze instantie omvat het Ministerie van Kinderen en Gezinnen, het Directoraat voor kinderen, vijf regionale kantoren met gespecialiseerde teams en de provinciegouverneur. Daarnaast neemt de State County beslissingen in het kader van de wet. De provinciegouverneur houdt toezicht op de kindermwzijnsactiviteiten in de gemeenten en zorgt ervoor dat ze advies en begeleiding krijgen.⁴⁴⁶ De gemeente is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de taken onder de Wet op Jeugdzorg die niet zijn toegewezen aan een centrale overheidsdienst. Alle gemeenten moeten ook een kindermwzijnsdienst hebben die verantwoordelijk is voor de dagelijkse werkzaamheden op grond van de wet. De kindermwzijnsdienst is verantwoordelijk voor het geven van advies en begeleiding, uitvoeren van onderzoeken en het nemen van administratieve beslissingen. Het Ministerie heeft echter wel de hoofdverantwoordelijkheid voor kindermwzijn. Daarenboven is er het Child Welfare Tribunal, een overheidsorgaan dat fungeert als tribunaal, waarvan de beslissingen in overeenstemming moeten zijn met de wet op kindermwbescherming (gedwongen tussenkomsten). Noorwegen heeft twaalf van dergelijke raden. Wat betreft de verdeling van de taken en verantwoordelijkheden tussen lokale en centrale autoriteiten voor kindermwzijn⁴⁴⁷

⁴⁴² RAAD VOOR DE KINDERBESCHERMING, *Ongeboren kinderen*, Ministerie van Justitie en Veiligheid, geraadpleegd op 4 mei 2025 via <https://www.kinderbescherming.nl/themas/o/ongeboren-kinderen>.

⁴⁴³ Er zijn bijvoorbeeld stoppen-met-rokenprogramma's via verloskundigen en speciale programma's voor verslaafde zwangere vrouwen in verslavingsklinieken. Daarnaast is er ook hulp voor tienermoeders en GGZ-klinieken bieden behandelingen voor zwangere vrouwen met geestelijke problemen.

⁴⁴⁴ RAAD VOOR DE KINDERBESCHERMING, *Ongeboren kinderen*, Ministerie van Justitie en Veiligheid, <https://www.kinderbescherming.nl/themas/o/ongeboren-kinderen> (Consultatie 5 mei 2025).

⁴⁴⁵ X, *Division of responsibility in the Child Welfare Services*, 24 februari 2021, <https://www.regjeringen.no/en/topics/families-and-children/child-welfare/allocation-of-responsibilities-related-to-c1/id2353984/> (consultatie 5 mei 2025); Act relating to Child Welfare (Child Welfare Act), *Ministerie van Kinderen en Familie* 18 juni 2021, LOV-2021-06-18-97.

⁴⁴⁶ Art. 5-7 Child Welfare Act.

⁴⁴⁷ KONINKLIJK MINISTERIE VAN KINDEREN EN GELIJKHEID (Det Kongelige Barne-OG Ligestillingsdepartement), *Verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen gemeenten en overheidsinstanties voor kindermwzijn met inbegrip van betalingsregelingen in diensten voor kindermwzijn (Oppgave-og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter – herunder om betalingsordninger i barnevernet)*, nr. Q-06/2007, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv/2007/rundskriv_q_06_2007.pdf.

173. In het Verenigd Koninkrijk, tot slot, is het Departement voor onderwijs verantwoordelijk voor beleid, wetgeving en wettelijke richtlijnen over hoe het systeem voor kindbescherming moet werken.⁴⁴⁸ Lokale beschermingspartners zijn verantwoordelijk om het federale beleid, procedures en richtlijnen voor kindbescherming om te zetten in realiteit op lokaal niveau. De lokale beschermingsmaatregelen worden dus door drie wettelijke beschermingspartners geleid: de lokale overheid, een geïntegreerd zorgcomité en de politie.⁴⁴⁹ In samenwerking met andere relevante instanties moeten zij het werk om het welzijn van kinderen te beschermen coördineren en de effectiviteit waarborgen, inclusief het treffen van regelingen om kinderen die het risico lopen schade op te lopen, te identificeren en te ondersteunen.⁴⁵⁰

5 Tussentijdse conclusie

174. Uit het voorgaande blijkt dat juridische inspiratie gehaald kan worden voor de eerste lacune uit Nederland. Door het statuut van het ongeboren kind in te voeren in federale wetgeving, zal het bieden van beschermingsmaatregelen automatisch en rechtstreeks een wettelijke basis bieden voor het ongeboren kind. Een toevoeging van de nasciturus onder opschortende voorwaarde van een levensvatbare geboorte in de wet, zou het principe nog beter maken. Wanneer dit te drastisch zou zijn, kan ook inspiratie gezocht worden in de brede interpretatie van het IVRK in nationale wetgeving zoals Noorwegen. Dit zorgt dan weer voor een indirecte beschermingsgrond voor het ongeboren kind.

175. Wat betreft de tweede lacune slaagt Noorwegen erin om de ultieme kindreflex te implementeren in hun kinderwelzijnssysteem. Sinds 2023 is een vorm van kindgerichte bescherming van integriteit in de wet geïmplementeerd. Deze ingebouwde kindreflex waarbij het belang van het kind altijd het prioritaire uitgangspunt moet zijn, is ook geïmplementeerd in de Grondwet. Het belang van het kind moet ten allen tijden gewaarborgd worden en met voorkeur zonder scheiding tussen moeder en kind. Ook in Nederland staat het welzijn van het kind centraal door de invoering van de nasciturus functie in de wet. Een echte kindreflex is er echter nog niet helemaal, in het geval van een botsing tussen het recht op zelfbeschikking en de rechten van het ongeboren kind zal het belang van het kind wel meer doorwegen.

176. Op basis van de besproken maatregelen in de derde lacune kan worden geconcludeerd dat de veiligheid van het kind aan de hand van beschermingsmaatregelen door de staat het meest beschermd wordt door een combinatie van Nederland, Noorwegen en het Verenigd-Koninkrijk. De belangrijkste maatregelen ter inspiratie zijn het Nederlands project NNZ waarbij de pure nadruk op het kind tijdens de zwangerschap in risicovolle omstandigheden ligt en de prenatale gedwongen opname van de moeder. Daarenboven loopt ook Noorwegen voorop met een hoofdfocus op preventie

⁴⁴⁸ Children Act 1989; Children and social work act 2017; D. FOSTER, *An overview of child protection legislation in England*, House of Commons, 3 mei 2024, 24 p, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn06787/>.

⁴⁴⁹ J. DRISCOLL, "The rights of the Child: United Kingdom National Report" in C. JANCIC (eds.), *The Rights of the Child in a changing World. Ius Comparatum – Global studies in Comparative Law*, Cham, Zwitserland, 2016, 331-348.

⁴⁵⁰ Children Act 1989; Children and social work act 2017; D. FOSTER, *An overview of child protection legislation in England*, House of Commons, 3 mei 2024, 24 p, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn06787/>.

en screening van zwangere vrouwen met een verslaving. De Noorse beschermingsmaatregelen laten toe om een zwangere vrouw gedwongen op te nemen gedurende drie maanden wanneer er een dreigend risico is op schade voor het kind. Noorwegen is dan ook het enige land in Europa waar dit kan. Tot slot, kan ook in het Verenigd-Koninkrijk inspiratie gehaald worden uit de retroactieve schadevergoeding ten aanzien van de moeder voor schade die het kind opgelopen heeft ten gevolge van middelenmisbruik of mishandeling tijdens de zwangerschap. Dit is de enige maatregel die het geboren kind kan instellen voor prenatale schade. Iets wat noch in Nederland, noch in Noorwegen gekend is.

177. Tot slot, blijkt uit alle drie de landen dat het ontwikkelen van een alomvattend federaal beleidskader waarin de beschermingsmaatregelen samen met de rechten van het kind en de rechten van de vrouw vastgelegd worden, een belangrijke factor van rechtszekerheid is. Er wordt gewerkt met een vast federaal beleidskader in samenwerking met het regionale niveau die instaan voor de uitvoering en het toezicht op vrijwillige maatregelen. De gedwongen maatregelen worden op federaal niveau uitgevoerd. Dit zorgt ervoor dat op een systematische en efficiënte manier alle betrokken actoren hun taken kunnen uitvoeren zonder overlap of zonder rechten te schenden.

Hoofdstuk IV. Aanbeveling

178. Het voorgaande onderzoek heeft uitgewezen dat hervorming noodzakelijk is; in dit licht wordt de volgende aanbeveling gedaan: de implementatie van een cascadesysteem van prenatale kinderbescherming bij verontrustende situaties in bestaande of toekomstige wetgeving. Het lijkt noodzakelijk om te voorzien in een concrete procedure om het bestaande systeem te optimaliseren en zo rechtstreeks bescherming aan het ongeboren kind te kunnen bieden. De eerste stap betreft de signalisatie en risicobeoordeling voor alle hulpverleners die werken met zwangere vrouwen. Via de cliënt kunnen deze hulpverleners namelijk inspelen op het welzijn van het ongeboren kind. In deze stap zou de kindreflex⁴⁵¹ geïmplementeerd worden in wetgeving waardoor het automatisch afdwingbaar wordt. De kindreflex helpt hulpverleners om verontrustende situaties al tijdens de zwangerschap te detecteren en de nodige stappen tot begeleiding of doorverwijzing naar een gemandateerde voorziening te ondernemen; zo staat vanaf de eerste stap het belang van het kind centraal.⁴⁵²

179. Vervolgens moet een meer aanklappend vrijwillig hulptraject het uitgangspunt zijn.⁴⁵³ Uit het onderzoek naar de bestaande vrijwillige maatregelen bleek dat geen enkele gemandateerde voorziening de bevoegdheid had om hun middelen en begeleiding reeds tijdens de zwangerschap op te starten. Hoewel het starten van een vroegtijdig traject tijdens de zwangerschap de kans op potentiële risico's van schade en onveiligheid of uithuisplaatsing voor de pasgeborene aanzienlijk verkleinen. Naar aanleiding van het Limburgse project Veilig Opgroeien van in de Buik⁴⁵⁴, wordt in het licht van dit onderzoek aanbevolen om de bevoegdheden van het OCJ uit te breiden en de amberbegeleiding mogelijk te maken vanaf de conceptie. Op die manier krijgt het OCJ bevoegdheid om te werken in situaties waarbij er ernstige zorgen zijn rond ongeboren kinderen door op korte termijn een begeleidend traject voor de zwangere persoon te kunnen opstarten.⁴⁵⁵

180. Om de directe sprong naar gedwongen maatregelen, na de uitputting van het vrijwillig aanbod, te verhinderen zou de implementatie van een tussenstadium aan de hand van relatieve gedwongen maatregelen een oplossing kunnen zijn. Onder deze categorie zou vooreerst een nieuwe vorm van dwangbehandeling voor verslaafde zwangere vrouwen geïntegreerd kunnen worden die zich baseert op het voorbeeld in Noorwegen.⁴⁵⁶ Zwangere verslaafde vrouwen kunnen zonder hun toestemming en na doorverwijzing door gemandateerde voorzieningen voor een maximumtermijn van drie maanden opgenomen worden in een intramurale behandeling indien het middelenmisbruik een ernstige bedreiging vormt voor het ongeboren kind.⁴⁵⁷ Onmiddellijk na deze tijdelijke opname

⁴⁵¹ *Supra* rns. 91-96; zie Bijlage 3.

⁴⁵² Art. 23 Gw.

⁴⁵³ C. DE MULDER, "Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen", *T.Fam.* 2022, 22-23.

⁴⁵⁴ AGENTSCHAP OPGROEIEN, *Veilig en omringd opgroeien van in de buik*, <https://www.opgroeien.be/over-opgroeien/projecten/veilig-en-omringd-opgroeien-van-de-buik#toc-folder-veilig-en-omringd-opgroeien-van-in-de-buik->.

⁴⁵⁵ *Supra* rns. 60-126.

⁴⁵⁶ *Supra* rns. 165-167.

⁴⁵⁷ NORDIC WELFARE CENTRE, *Identifying use of alcohol and other substances during pregnancy. A Nordic overview*, Stockholm, Nordic Welfare Centre, 2020, 32-33.

zal het opstellen van een zorgtraject zorgen voor een constante begeleiding van de moeder zowel pre- als postnataal met het oog op het creëren van een veilige omgeving voor zowel de moeder als het kind nog voor de geboorte.⁴⁵⁸

181. Daarnaast zou ook de nieuwe vrijwillige behandeling onder voorwaarden⁴⁵⁹ een relatieve gedwongen maatregel vormen. Deze nieuwe juridische tussenvorm zorgt voor een grotere controle op het verloop van het vrijwillig behandelingstraject en biedt de mogelijkheid om een beschermende observatiemaatregel op te leggen wanneer de voorwaarden van de behandeling niet nageleefd worden. De toestemming van de zwangere vrouw blijft hier een centraal begrip maar door de intensieve begeleiding wordt ook het ongeboren kind hier impliciet extra beschermd. Het doel om de verontrustende situatie te ontmantelen in het voordeel van het ongeboren kind kan op deze manier, en toch minder invasief, bereikt worden.

182. Als *ultimum remedium* kunnen tot slot absolute gedwongen maatregelen genomen worden. Deze vierde stap brengt twee hoofdmogelijkheden mee. Vooreerst de uitbreiding van het toepassingsgebied van de beschermende observatiemaatregel⁴⁶⁰, de gedwongen opname van de zwangere vrouw in een verontrustende situatie. Tot op heden wordt een verslaving niet erkend als een geestesziekte en is het onmogelijk om een zwangere vrouw hiervoor op te nemen. Zowel vanuit juridisch als maatschappelijk perspectief lijkt het raadzaam om deze grenzen te versoepelen en ook middelenmisbruik te kwalificeren als een geestesziekte. Zo wordt een gedwongen opname mogelijk en zal ook het kind indirect beschermd worden. Een zwangere vrouw gedwongen opnemen ter bescherming van haar ongeboren kind zou, in het huidige juridisch en ethisch landschap, te ingrijpend zijn op het recht op zelfbeschikking. Een uitbreiding van het toepassingsgebied voor beschermende observatiemaatregelen zou echter een goede eerste stap vormen. Indien geen van bovenstaande maatregelen een gepaste oplossing biedt om het ongeboren kind te beschermen, zal de jeugdrechter een prenatale beslissing tot uithuisplaatsing kunnen uitspreken. De realiteit toont immers aan dat dit zowel op papier als in de praktijk een zeer ingrijpende maatregel is. Een uitgebreidere en meer stapsgewijze aanpak in de vrijwillige hulpverlening die het belang van het ongeboren kind en het recht op veiligheid prioritair behandelt, moet dan deze indringende maatregel dan ook zoveel mogelijk verhinderen.

⁴⁵⁸ Art. 18 IVRK: staten hebben de verplichting om passende bijstand te verlenen aan ouders bij de uitoefening van hun verantwoordelijkheden die de opvoeding en veiligheid van het kind betreffen.

⁴⁵⁹ A. LIÉGEOIS, "Ethische aandachtspunten bij de wet op bescherming van de persoon met een psychiatrische aandoening" in F. DE RYCKE (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname: een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, (208) 222.

⁴⁶⁰ *Supra* rns. 101-126.

183. Tot slot, mag het belang van een opvolgings- en evaluatie systeem niet ontbreken. Zowel het rechtsvergelijkend onderzoek in Nederland als Noorwegen⁴⁶¹ benadrukken dat het hulptraject al dan niet gedwongen of vrijwillig op regelmatige basis geëvalueerd moet worden om het op tijd aan te passen aan de noden van de zwangere persoon of postnataal bij de begeleiding in het gezin. Ter beoordeling van deze evaluatie zouden vanuit de Vlaamse gemeenschap kwaliteitseisen opgelegd moeten worden aan de ondersteunende en dwingende maatregelen en de begeleiding. Op deze manier zal het voorzien van zorg, begeleiding en rapportering een meer afdwingbaar karakter van minimum bescherming bieden.⁴⁶² Door het bovenstaande stappenplan te interpreteren als een cascadesysteem is het mogelijk om ook terug te gaan in de stappen afhankelijk van de individuele evolutie en situatie. Er kan efficiënt geschoven worden tussen de verschillende niveaus door de nauwe samenwerking en duidelijke beschrijving van het takenpakket van elke actor. Één centraal begrip is zeker: veiligheid voorop want de geboden hulp moet steeds in verhouding staan tot de mate van verontrusting.

184. De voorgestelde aanbeveling zou m.i. door een louter amendement van het DIJ⁴⁶³ kunnen worden gerealiseerd. Meer specifiek zou bovenstaand stappenplan onder hoofdstuk acht 'Gepast omgaan met verontrustende situaties' DIJ toegevoegd kunnen worden of zou het nog beter zijn om een apart hoofdstuk te implementeren specifiek gericht tot de aparte groep van ongeboren kinderen en zwangere vrouwen in risicovolle situaties. Tot slot, wordt een warme aanbeveling gedaan om ook het *infans conceptus* adagium te implementeren in het Burgerlijk Wetboek zodat de beschermingsmaatregelen ook toepasbaar zijn op ongeboren kinderen onder de opschortende voorwaarde van een levende en levensvatbare geboorte.⁴⁶⁴

185. De uitvoering van de voorgestelde aanbevelingen vergt financiële investeringen en middelen. Helaas kampt de jeugdhulpsector met een structureel tekort aan middelen wat de implementatie van noodzakelijke verbeteringen kan belemmeren. Dit tekort beperkt zich echter niet alleen tot de jeugdhulp maar strekt zich uit tot een bredere problematiek binnen het beleid. Er is een dringende behoefte aan een langetermijninvestering, waarbij de discrepantie tussen wet en werkelijkheid eindelijk opgelost wordt.⁴⁶⁵ Want elk kind heeft recht op veiligheid en bescherming ook vóór de geboorte.⁴⁶⁶

⁴⁶¹ Supra rns. 151-167.

⁴⁶² Art. 23 GW.

⁴⁶³ Decr. VI. 12 juli 2013 betreffende integrale jeugdhulp, BS 13 september 2013.

⁴⁶⁴ Wetsvoorstel V. VAN PEEL en J. CROMBEZ tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl.St.* Kamer 2019-2020, nr. 55-1029/1; *Supra* rns. 71-73.

⁴⁶⁵ KENNISCENTRUM VOOR KINDERRECHTEN, *Een Kinderrechtenperspectief op het belang van het kind in de jeugdhulp. Aanbevelingen voor het beleid*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2024, 9.

⁴⁶⁶ X, *Children's Realities in Europe: Progress & Gaps: Eurochild 2024 report on children in need across Europe*, Eurochild, 2025, <https://eurochild.org/uploads/2024/11/Eurochild-Flagship-Report-Childrens-Realities-in-Europe.pdf>.

Hoofdstuk V. Conclusie

186. Een ongeboren kind dat dreigt op te groeien in een verontrustende situatie door risicovol ouderschap, verdient een passende bescherming. De unieke positie van het ongeboren kind is in België tot op heden niet juridisch bepaald en werd daarom afgewogen binnen een internationaal en Europees mensenrechtelijk kader. De centrale uitdaging is het zoeken naar een evenwicht tussen de bescherming van het ongeboren kind en de fundamentele rechten van de zwangere vrouw, meer bepaald het recht op zelfbeschikking, fysieke en psychische integriteit en privacy. Doorheen het onderzoek werd duidelijk dat België en meer specifiek Vlaanderen, onvoldoende handvaten biedt om tijdens de zwangerschap doeltreffend en tijdig in te grijpen bij verontrustende situaties. Ook het handhaven van maatregelen voor de geboorte is niet mogelijk. Dit leidt in de praktijk tot een laattijdig optreden, vaak pas nadat het kind reeds fysieke of psychische schade heeft opgelopen.

187. Een belangrijke oorzaak hiervan is het ontbreken van een juridisch statuut voor het ongeboren kind in het Belgische recht. Het *infans conceptus* adagium biedt enige bescherming maar laat geen ruimte voor interventies tijdens de zwangerschap. De belangenafweging tussen het ongeboren kind en de moeder bevindt zich bovendien op het kruispunt van twee bevoegdheidsniveaus: de bescherming van het kind valt onder de Vlaamse gemeenschap, terwijl de rechten van de vrouw een federale bevoegdheid zijn. Deze complexiteit bemoeilijkt het uitwerken van een uniform en effectief beleidsinstrument. Daarenboven is het huidige hulpaanbod bestaande uit vrijwillige en gedwongen maatregelen niet toepasselijk op het ongeboren kind. Hierdoor is het voor professionals niet mogelijk om in te grijpen tijdens de zwangerschap in verontrustende situaties. De bestaande maatregelen werden vervolgens getoetst aan het internationaal-mensenrechtelijk toetsingskader. Aan de hand van een kritische en diepgaande analyse van de Belgische maatregelen werden vier hoofd lacunes uit het onderzoek afgeleid die als minimumvereisten voor beschermingsmaatregelen ten aanzien van ongeboren kinderen moeten gelden. De maatregelen moeten proportioneel zijn, in het belang van het kind, beschermen tegen alle vormen van geweld en geïmplementeerd worden op het meest efficiënt beleidsniveau.

188. Vanuit rechtsvergelijkend perspectief, en op basis van het internationaal toetsingskader, kan geconcludeerd worden dat vooral Nederland en Noorwegen beschikken over systemen waarin wel ruimte bestaat voor vrijwillige en onvrijwillige prenatale maatregelen ter bescherming van het ongeboren kind in verontrustende situaties. Deze systemen combineren preventie met juridische waarborgen en respect voor mensenrechten. Ze kunnen als inspiratie dienen voor hervormingen in België gezien er duidelijk nood is aan een omvattend wettelijk kader dat bescherming biedt aan het ongeboren kind zonder de fundamentele rechten van de moeder te ondermijnen. Een cascademodel, zoals aanbevolen in het afsluitend hoofdstuk, kan hierbij zorgen voor een meer gelaagde en proportionele aanpak die zowel preventie als bescherming centraal stelt. Het belang van het kind moet hierbij als leidraad dienen. Mijns inziens, is het invoeren van prenatale beschermingsmaatregelen binnen het jeugdhulplandschap zowel noodzakelijk als haalbaar. Alleen door een zorgvuldige belangenafweging kan er sprake zijn van een doeltreffend kinderrechtenbeleid dat start vanaf het prille begin van het leven.

Lijst van geraadpleegde werken

WETGEVING

Europese Unie

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), *BS* 19 augustus 1955.

Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie, *Pb.C.* 30 maart 20120.

Aanbeveling Comm. nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderscherming in het belang van het kind, *Pb.L.* 14 mei 2024.

EUROPESE UNIE, "Voorzorgsbeginsel", 2 juni 2021, <https://eur-lex.europa.eu/NL/legal-content/glossary/precautionary-principle.html>.

EUROPESE UNIE (Comm.), "EU-strategie voor de rechten van het kind en de Europese kindergarantie", 21 september 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=LEGISSUM:4540916>.

Internationaal

Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), Algemene Vergadering Verenigde Naties, 20 november 1989.

Universeel Verdrag voor de Rechten van de Mens (UVRM), Algemene Vergadering Verenigde Naties, 10 december 1948.

Verdrag van Wenen inzake het Verdragenrecht (WVV) 23 mei 1969.

General Comment No. 5 (2005): general measures of implementation of the Convention of the Rights of the child, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/5 (2003).

General comment No. 7 on implementing Child Rights in Early Childhood (20 september 2006), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/7 (2005).

General comment No. 8 on the right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/8 (2007).

General comment No. 13 on the right of the child to freedom from all forms of violence, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/13 (2011).

General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013).

België

Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994.

Oud Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804, *BS* 21 maart 1804.

Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, gewijzigd door de bijzondere wet van 8 augustus 1988, *BS* 13 augustus 1988.

Wet 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990.

Wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, *BS* 26 september 2002.

Wet van 15 oktober 2018 betreffende de vrijwillige zwangerschapsafbreking, tot opheffing van de artikelen 350 en 351 van het Strafwetboek, tot wijziging van de artikelen 352 en 383 van hetzelfde wetboek en tot wijziging van diverse wetsbepalingen, *BS* 29 oktober 2018.

Wet van 16 mei 2024 tot wijziging van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 1 januari 2025.

Decr.VI. 30 april 2004 tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid (Opgroeien regie), *BS* 1 april 2006.

Decr. VI. 12 juli 2013 betreffende integrale jeugdhulp, *BS* 13 september 2013.

Decr.VI. 1 maart 2019 tot ontbinding van het Fonds Jongerenwelzijn en tot wijziging van het decreet van 30 april 2004 tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid Kind en Gezin en het decreet van 12 juli 2013 betreffende integrale jeugdhulp, *BS* 18 april 2019.

Wetsvoorstel VAN PEEL, V. en CROMBEZ, J., tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming, *Parl.St.* Kamer 2019-2020, nr. 55-1029/1.

Voorstel van Decreet van ROUSSEAU, C., VAN DEN BOSSCHE, F. en ANAF, H., tot wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2021-22, nr. 943/1.

Uitvoeringsbesluit bij het Decreet Integrale Jeugdhulp, *BS* 28 februari 2014, <https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1026093&datum=&geannoteerd=false&print=false>.

Regeringsverklaring van de Vlaamse Regering, *Parl. St.* VI.Parl. 2019-20, nr. 31/1.

VLAAMSE REGERING, "Vlaams regeerakkoord 2019-2024", september 2019, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/31741>.

VLAAMSE REGERING, "Vlaams regeerakkoord 2024-2029: Samen werken aan een warm en welvarend Vlaanderen", september 2024, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69476>.
Nota van de Vlaamse Regering (DALLE, B.), *Vlaams Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan 2020-2024*, *Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 478/1.

B.VI.Reg. 9 november 2012 inzake erkenning en subsidiëring van de centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning, *BS* 18 januari 2013.

B.VI.Reg. 5 april 2019 betreffende de erkenningsvoorwaarden en de subsidienormen van voorzieningen in de jeugdhulp, *BS* 3 juli 2019.

Voorstel van resolutie van GROOTHEDDE, C., ALMACI, M., VANEECKHOUT, J. en DE MARTELAER, A., over het voorzien in onmiddellijke en aangepast hulp voor verslaafde ouders en aanstaande ouders die willen afkicken, *Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 760/1.

Conceptnota van PARYS, L. (eds.), voor nieuwe regelgeving over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1.

Conceptnota van SCHRUYVERS, K. (eds.) voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor de bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl. St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 688/1.

Beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding 2019-2024, *Parl.St.* VI.Parl. 2019-20, nr. 120/1.

Adv. RvS nr. 67.057/AG/AV van 12 november 2020 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming'.

Verslag van de hoorzitting over de conceptnota's voor nieuwe regelgeving namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezien en Armoedebestrijding, *Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 651/2.

Verslag namens de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding uitgebracht door SAEYS, F., over de conceptnota voor nieuwe regelgeving, over de ondertoezichtstelling van het ongeboren kind van een zwangere vrouw met een verslavingsproblematiek als nieuwe jeugdhulpmaatregel en over de conceptnota voor nieuwe regelgeving over het uitbouwen van een beleid voor bescherming van het ongeboren kind bij een verontrustende zwangerschap, *Parl.St.* VI.Parl. 2023-24, nr. 651/3.

Nederland

Jeugdwet (NL), *Stb.* 1 augustus 2022, nr. 184.

Nieuw Burgerlijk Wetboek, *Stb.* 28 april 1969, nr. 167.

Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg, *Stb.* 29 november 2019, nr. 437.

MvT inzake de regels voor het kunnen verlenen van verplichte zorg aan een persoon met een psychische stoornis, *Kamerstukken II*, Tweede Kamer 2009-10, 32 399, nr. 3.

Noorwegen

Constitution of the Kingdom of Norway, *Ministerie van Justitie en Veiligheid* 17 mei 1814, LOV-1814-06-17.

Act relating to Child Welfare (Child Welfare Act), *Ministerie van Kinderen en Familie* 18 juni 2021, LOV-2021-06-18-97.

Wet op abortus (Lov om abort), *Ministerie van Volksgezondheid en Zorg* 20 december 2024, LOV-2024-12-20-96.

KONINKLIJK MINISTERIE VAN KINDEREN EN GELIJKHEID (Det Kongelige Barne-OG Ligestillingsdepartement), *Verdeling van taken en verantwoordelikheden tussen gemeenten en overheidsinstanties voor kinderwelzijn met inbegrip van betalingsregelingen in diensten voor kinderwelzijn (Oppgave-og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter – herunder om betalingsordninger I barnevernet)*, nr. Q-06/2007, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv/2007/rundskriv_q_06_2007.pdf.

Verenigd Koninkrijk

Children Act 1989.

Children and social work Act 2017.

Civil liability Act 1976.

RECHTSPRAAK

België

GwH 30 april 2003, nr. 50/2003.

GwH 14 februari 2008, nr. 15/2008.

GwH 8 mei 2014, nr. 80/2014.

GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019.

GwH 12 januari 2023, nr. 6/2023.

Cass. 27 januari 2010, *Arr.Cass.* AR P.09.1686.F.

Cass. 20 oktober 2020, *Arr.Cass.* AR P.20.0604.N.

Europese Unie

EHRM 13 mei 1980, nr. 8416/78, *Paton v. United Kingdom*.

EHRM 19 mei 1992, nr. 17004/90, *H./ Noorwegen*.

EHRM 4 juli 1995, nr. 24721/94, *Burlind t. Zweden*.

EHRM 13 juli 2000, nrs. 39221/98 en 41963/98, *Scozzari en Giunta/ Italië*.

EHRM 12 juli 2001, nr. 25702/94, *K en T t. Finland*.

EHRM 26 februari 2002, nr. 46544/99, *Kutzner t. Duitsland*.

EHRM 8 april 2003, nr. 11057/02, *Haase t. Duitsland*.

EHRM 8 juli 2004, nr. 53924/00, *Vo t. Frankrijk*.

EHRM 20 november 2007, nr. 33878/96, *A.B./Polen*.

EHRM 6 oktober 2015, nr. 58455/13, *N.P./Moldavië*.

EHRM 16 februari 2016, nr. 72850/14, *Soares De Melo t. Portugal*.

EHRM 28 november 2017, nr. 59152/08, *N t. Roemenië*.

EHRM 10 september 2019, nr. 37283/13, *Strand Lobben e.a./Noorwegen*.

EHRM 8 oktober 2019, nr. 58724/14, *Zelikha Magomadova/Rusland*.

EHRM 25 februari 2020, nr. 68868/14, *Y.I./Rusland*.

EHRM 15 november 2022, nr. 25133/20 en 31856/20, *A e.a./IJsland*.

HvJ 28 april 2009, nr. C-420/07, *Apostolides*.

HvJ 8 juni 2010, *Vodafone*, C-58/08.

HvJ 9 juni 2016, *Pesce e.a.*, C-78/16 en C-79/16.

Verenigd Koninkrijk

QB 276 24 mei 1978, *Paton v British Pregnancy Advisory Service*.

Fam 1 januari 1988, nr.122, *Re v.F (in utero)*.

QB 1994, nr. 204, *Burton v Islington HA*.

Court of Appeal 1998, *St. George's Healthcare NHS Trust v. S*.

Fam. 4 maart 2009, EWHC nr. 446, *Bury Metropolitan Borough Council v. D*

EWCA Civ 2014, nr. 1554, *CP v. First-Tier Tribunal*.

Nederland

Rb. Rotterdam 9 mei 2006, LJN AX2185.

Rb. Dordrecht 7 februari 2012, BV6246.

Boeken

BRUFFAERTS, R. (eds.), *De mythes bevraagd. Resultaten van de Public Mental Health Monitor 2023*, Brussel, Zorgnet-Icuro, 2024, 51 p.

DE RYCKE, R. (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 257 p.

DE SMET, B., *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, xxvi+ 500 p.

DUPONT, L. en VANDER AUWERA, C., *Het nieuwe jeugdrecht van de Vlaamse gemeenschap*, Leuven, Acco, 1988, 155 p.

FOSTER, D., *An overview of child protection legislation in England*, House of Commons, 3 mei 2024, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn06787/>, 24 p.

GILBERT, N., PARTON, N. en SKIVENES, M. (eds.), *Child Protection Systems. International trends and orientations*, New York, Oxford University Press, 2011, 259 p.

HENDRICKX, K., KESTEMONT, L., SCHOUKENS, P. en TERRY, E., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2020, 143 p.

JOSEPH, R., *Human Rights and the Unborn Child*, Leiden, BRILL, 2009, 368 p.

LAW.COM., *Report on injuries to unborn children: advice to the Lord Chancellor under section 3(1)(E) of the Law Commissions act 1965*, Londen, H.M. Stationery Off, 1974, Nr. 60, Cmnd 5709.

LENAERTS, K. en VAN NUFFEL, P., *Europees Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2023, xxxvi +809 p.

NORDIC WELFARE CENTRE, *Identifying use of alcohol and other substances during pregnancy. A Nordic overview*, Stockholm, Nordic Welfare Centre, 2020, 54 p.

OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child (Volume I)*, 2007, 937 p.

OPGENHAFFEN, T., *Vrijheidsbeperkingen in de zorg*, Mortsel, Intersentia, 2020, xviii + 558 p.

ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Bijzondere opleiding Jeugdrecht 2022-2023*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2022, 1057 p.

PUT, J., *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2021, 703 p.

RAAD VOOR STRAFRECHTSTOEPASSING EN JEUGDBESCHERMING, "Advies prenatale kinderbescherming en de rol van de overheid", 2015, 56 p.

SCHMAHL, S., *United Nations Convention on the Rights of the Child: article-by-article commentary*, Duitsland, Nomos, 2021, 655 p.

SCOTT, R., *Rights, duties and the Body: Law and ethics of the maternal-fetal effect*, Londen, Bloomsbury Publishing, 2002, 474 p.

SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Mortsel, Intersentia, 2023, xxxii + 642 p.

SWENNEN, F., *Personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 174 p.

TOBIN, J., *The UN Convention on the Rights of the Child: a commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2019, 1789 p.

VANDE LANOTTE, J. en HAECK, Y. (eds.), *Handboek EVRM, Deel 2: Artikelsgewijze commentaar, volume I*, Mortsel, Intersentia, 2004, 1828 p.

VANDENHOLE, W., *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 258 p.

VANDENHOLE, W., TÜRKELLI, G.E. en LEMBRECHTS, S., *Children's rights: a commentary on the Convention on the rights of the Child and its protocols*, Cheltenham, Edward Elgar, 2019, 560 p.

VELAERS, J., *De grondwet: een artikelsgewijze commentaar (deel I)*, Brugge, Die Keure, 2019, 651 p.

VERHELLEN, E., *Het verdrag inzake de rechten van het kind. Achtergronden, motieven, strategieën, hoofdlijnen*, Leuven, Garant, 2000, 252 p.

Bijdragen in tijdschriften

ALSTON, P., "The unborn child and abortion under the Draft Convention on the Rights of the Child", *Human Rights Quarterly* 1990, vol. 12, nr. 1, 156-178.

BOSMANS, J., "Jeugdrecht en jeugdhulp, Actualisatie van de Vlaamse regelgeving inzake de Bijzondere Jeugdbijstand", *Panopticon* 2011, afl. 2, 97-104.

BRYNE, B. en LUNDY, L., "Children's rights-based childhood policy: A six-P framework", *The International Journal of Human Rights* 2019, afl. 23 nr. 3, 357-373.

CASSIERS, A., "Welke bescherming voor de toekomstige generatie (ongeboren) kinderen?", *T.Fam.* 2024, 56-61.

CAVE, E., "Drink and Drugs in Pregnancy: Can the law prevent avoidable harm to the future child?", *Medical Law International* 2007, afl. 8, nr. 2, 165-187.

CHAVKIN, W., SWERDLOW, L. en FIFIELD, J., "Regulation of Conscientious Objectors to Abortion: An international comparative multiple-case study", *Health Hum.Rights* 2017, 55-68, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5473038/#:~:text=Passed%20in%201975%2C%20Norway's%20Act,the%2012th%20week%20of%20pregnancy.>

CORNOCK, M. en MONTGOMERY, H., "Children's rights in and out of the womb", *International Journal of Children's Rights* 2011, vol. 19, nr. 1, 3-20.

DE BOER, G. en ROEX, A., "Conflicterende belangen van zwangere vrouw en ongeboren kind", *NTvG* 1994, 295-303.

DE MULDER, C., "Behandelingsweigering tijdens zwangerschap en bevalling: geïnformeerde toestemming versus bescherming van ongeboren leven?", *T.Gez.* 2022-23, afl. 2, 107-126.

DE MULDER, C., "De prenatale erkenning vanaf de verwekking en de invloed ervan op het juridisch statuut van ongeboren menselijk leven", *RW* 2017-18, nr. 16, 637-640.

DE MULDER, C., "Risicovol ouderschap tijdens de zwangerschap: maatregelen ter bescherming van ongeboren en toekomstige kinderen", *T.Fam.* 2022, 5-23.

DE SMET, B., "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2021, 923-929.

DECORTE, E., "Stappenplan voor het belang van het kind: een stap voor- of achteruit", *TJK* 2024, afl. 2, 135-141.

DONDORP, W., VAN KERNEBEEK, M. en DE WERT, G., "Prenatale kinderbescherming: Nederland gidsland?", *Tijdschrift Verslaving en Herstel* 2022, nr. 1, 16-25.

DORSCHIEDT, J., "Developments in legal and medical practice regarding the unborn child and the need to expand prenatal legal protection", *European Journal of Health Law* 2010, 433-443.

FIERENS, J., "La proposition de loi n°55-1029 modifiant le Code Civil en vue d'instaurer une protection juridique prénatale", *JDJ* maart 2020, 13-16.

HAEDENS, N., "Signs of safety- Samen leren in een traject richting veilig, geliefd en omring opgroeien", *Welwijs* 2021, afl. 32, nr. 4, 13-17, https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/Signs%20of%20Savety_Haedens_Welwijs_2021_4_13-17.pdf.

HENDRIKS, A.C., SOMBROEK, M.P. en DE VRIES, M.C., "Wet verplichte GGZ biedt meer mogelijkheden om zwangeren te begeleiden", *NTVG* 2022, Afl. 166, 1-4.

HUYGENS, A., "Verhandeling. Preventie van prenatale schade; reactie op *FJR* 2009,3", *FJR* 2009, afl. 3, 10-13.

JUNSCHLEGER, M.K., "De onveilige baarmoeder", *AA* 2005, 339-344.

KOTTENHAGEN, R.J.P. , "Botsende rechten van moeder en ongeborn kind. Kan een zwangere vrouw tegen haar wil gedwongen worden een medische ingreep te ondergaan ten behoeve van de nasciturus?", *TvGR* 2008, afl. 7, 492-503.

MIDDELKOOP, H.E. en SATINK, A.E.J., "Het recht op bescherming tegen prenatale gezondheidsschade", *FJR* 2019, afl. 13, nr. 3, 50-59.

MOE, V. (eds.), "Little in Norway: a prospective longitudinal community-bases cohort from pregnancy to child age 19 months", *BMJ Journals* 2019, 1-11, <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/9/12/e031050.full.pdf>.

NILSSEN, E., "Coercion and justice: a critical analysis of compulsory intervention towards adult substance abusers in Scandinavian social law", *International Journal of Social Welfare* 2005, afl. 14, nr. 2, 134-144.

NUYTINCK, A.J.M. en GRAPPERHAUS, J.J.M., "Bescherming van zwakkere personen, de zogenaamde 'personae miserales' in het familie (vermogens)recht, in het bijzonder belang van het kind", *Ars aequi* 2008, afl. 57, nr. 12, 861-875.

PICHON, J., "Does the unborn child have a right to life? The insufficient answer of the European Court of Human Rights in the judgement Vo. v.France", *German Law Journal* 2006, afl. 7, nr. 4, 433-444.

REYNAERT, D., BOUVERNE-DE BIE, M. en VANDEVELDE, S., "Between 'believers' and 'opponents': Critical discussions on children's rights", *International Journal of Children's Rights* 2012, afl. 20 (1), 155-168.

SATINK, A.E.J. en MIDDELKOOP, H., "Het recht op bescherming tegen prenatale gezondheidsschade", *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2019, 50-59.

SCHÖLIN, L., HUGHES, K., BELLIS, M.A., ERIKSSON, C. en PORCELLATO, L., "Exploring practices and perceptions of alcohol use during pregnancy in England and Sweden through a cross-cultural lens", *European Journal of Public Health* 2017, vol. 28, nr. 3, 533-537.

SHARMA, A. en SANGWAI, S., "Rights of an Unborn vis-à-vis Rights of Women", *International Journal of Law Management & Humanities* 2021, afl. 4, 2553-2563.

SINGSTAD HØIVIK, M., EBERHARD-GRAN, M., ARFWEDSON WANG, C.A. en DØRHEIM, S.K., "Perinatal mental health around the world: priorities for research and service development in Norway", *BJPsych International* 2021, 102-105, <https://www.cambridge.org/core/journals/bjpsych-international/article/perinatal-mental-health-around-the-world-priorities-for-research-and-service-development-in-norway/5C476D7144C6DC010D06EAB487E1C8EA>.

STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING, "Advies over het wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming", 1 maart 2021, <https://armoedebestrijding.be/wp-content/uploads/2021/03/Advies-prenatale-rechtsbescherming-NL.pdf>.

SWENNEN, F., "Dance me to the children who are asking to be born. Over levenloos geboren en ongeborenen", *TPR* 2016, (407) 408.

SWENNEN, F., "Kan alcoholisme een geestesziekte zijn die tot dwangopname leidt?" (Noot onder Cass. 22 oktober 1998), *RW* 1998-99, 1387-1388.

TAVECCHIO, L. en VANOBBERGEN, B., "In het belang van het kind of in het belang van het kind en de ouders?" in *Pedagogiek*, vol.40, issue 2, 2020, Amsterdam, Amsterdam University Press, 167-173.

TEN HAAF, L., "Een slechte toekomst is geen toekomst", *NJB* 2012, nr. 968, 1176-1181.

TEN HAAF, L., "Unborn and future children as new legal subjects: an evaluation of two subject-oriented approaches – the subject of rights and the subject of interests", *German Law Journal* 2017, 1091-1120.

VERHELLEN, E., "Evolutie van kindbeeld en mensenrechten: van nog-niet-mensen naar volwaardige burgers", *Tijdschrift voor jeugdhulpverlening en jeugdwerk* 1993, vol. 5, nr. 11, 13-17.

VERHELLEN, E., "Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind meerderjarig. Enkele beschouwingen over de implementatie in België", *TJK* 2008, afl. 1, 11-14.

VRIJENS, C., "Het belang van het kind als "een eerste" overweging: een kinderrecht", *TJK* 2020, afl. 2, 47-49.

WILDSCHUT, H.I.J., VAN VLIET-LACHOTZKI, E.H., BOON, B.M., FIE LONG, S., LANDKROON, A.P. en STEEGERS, E.A.P., "Preconceptiezorg: een onlosmakelijk onderdeel van de zorg voor moeder en kind", *NTvG* 2006, afl. 150, 1326-1330.

WILKINSON, D., SKENE, L., DE CRESPIGNY, L. en SAVULESCU, J., "Protecting future children from in-utero harm", *Bioethics* 2016, vol. 30, nr. 6, 425-432.

WORTMANN, S.F.M., "Noot onder Rb. Dordrecht 7 februari 2012", *NJ* 2012, nrs. 6-7, 442.

WUYTS, T., "Biologisch ouderschap en de rol van het belang van het kind bij de vestiging van een afstammingsband" (noot onder Grondwettelijk Hof 18 juni 2020), *TJK* 2020, afl. 1, 71-82.

Bijdragen in verzamelwerken

CATTHOOR, K., "De hernieuwde wet beschermende observatiemaatregelen vanuit psychiatrisch standpunt", in DE RYCKE, R. (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname. Een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, 257 p.

CAVE, E. en STANTON, C., "Maternal responsibility to the child not yet born" in STANTON, C., DEVANEY, S., FARREL, A.M. en MULLOCK, A., *Pioneering Healthcare Law*, Londen, Routledge, 2015, 334 p.

DE BEAUFORT, I.D., "Kind, hoe gaat het met je? Een gesprek over zwangeren en ongeborenen tussen recht en ethiek" in GEVERS, J.K.M. en HUBBEN, J.H. (eds.), *Grenzen aan de zorg; zorgen aan de grens*, Alphen aan den Rijn, Samsom H.D. Tjeenk Willink, 1980, 281 p.

DE JONGHE, I., "Deel I – De historisch-maatschappelijke situering van de jeugdbescherming" in DE JONGHE, I., *Jeugd- en strafrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 299 p.

DECOCK, G., "De buitengerechtelijke jeugdbijstand in Vlaanderen. Naar een rechtspositie voor de gebruiker", in CENTRUM VOOR BEROEPSVOLMAKING IN DE RECHTEN (eds.), *Jongeren en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 177 p.

DRISCOLL, J., "The rights of the Child: United Kingdom National Report" in JANCIC, C. (eds.), *The Rights of the Child in a changing World. Ius Comparatum – Global studies in Comparative Law*, Cham, Zwitserland, 2016, 410 p.

DUPUIS, H.M. en BEAUFORT, I.D., "De morele positie van de ongeborene" in BEAUFORT, I.D. en DUPUIS, H.M. (eds.), *Handboek Gezondheidsethiek*, Assen, Van Gorcum, 1988, xx +681 p.

FALCH-ERIKSEN, A. en SKIVENES, M., "Right to protection" in LANGFORD, M., SKIVENES, M. en HARALD SØVIG, K., *Children's Rights in Norway: An implementation paradox?*, Oslo, Universitetsforlaget, 2019, 435 p.

HESTBAEK, A.D., SKIVENES, M., FALCH-ERIKSEN, A., LETH SVENDSEN, I. en BACKE-HANSEN, E., "The Child Protection Systems in Denmark and Norway" in DUERR BERRICK, J., GILLBERT, N. en SKIVENESS, M., *The Oxford Handbook of Child Protection Systems*, New York, Oxford University Press, 2023, 1016 p.

- LIÉGEOIS, A., "Ethische aandachtspunten bij de wet op bescherming van de persoon met een psychiatrische aandoening" in DE RYCKE, F. (eds.), *Van een gedwongen naar een beschermende opname: een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg*, Brugge, Die Keure, 2024, (208) 222.
- MAES, G., "Jeugdbeschermingsrecht in internationaal perspectief: invloeden van het EVRM" in CBR (eds.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 336 p.
- NYS, H., "Commentaar bij art. 2 Geesteszieke" in SENA EVE, P., SWENNEN, F. en VERSCHIEDEN, G. (eds.), *Personen- en familierecht. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2012, losbl.
- PAS, W., "Bevoegdheidsvraagstukken" in PUT, J. en ROM, M. (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 325 p.
- PUT, J. en DE GEYTER, L., "De jeugdbescherming" in SEUTIN, B. en VAN HAEGENDOREN, G. (eds.), *De bevoegdheden van de gemeenschappen*, Brugge, die Keure, 2017, +XXIV 551 p.
- SCHOONENBERG, R.M., "Een recht van het ongeborn kind op adequate prenatale zorg en medische behandeling", in DE LANGEN, M. (eds.), *Kinderen en recht*, Deventer, Gouda Quint, 1989, 369 p.
- SENAEVE, P., "Stand van zaken betreffende de bevoegdheidsverdeling in het jeugdbeschermingsrecht" in SENA EVE, P. en PEETERS, J. (eds.), *De hervorming van het jeugdbeschermingsrecht*, Leuven, Acco, 1994, 256 p.
- SKIVENES, M., "Norway: Toward a Child-centric Perspective", in GILBERT, N., PARTON, N. en SKIVENES, M. (eds.), *Child Protection Systems. International trends and orientations*, New York, Oxford University Press, 2011, 259 p.
- SØVIG, K.H. "Detention of pregnant women to protect the Foetus-Nordiv Perspectives" in RYNNING, E. en HARTLEV, M. (eds.), *Nordic Health Law in a European context*, Leiden, BRILL, 2011, 310 p.
- THOBURN, J., "Child welfare and Child protection Services in England", in DUERR BERRICK, J., GILLBERT, N. en SKIVENESS, M., *The Oxford Handbook of Child Protection Systems*, New York, Oxford University Press, 2023, 1016 p.
- VAN DAELE, A., "De directe werking van en capita selecta uit het Internationaal verdrag inzake de rechten van het kind" in VERHELLEN, E., *Kinderrechtengids*, Gent, Mys & Breesch, 2003, Commentaren, Deel 1-1.1, 1-30.
- VAN DER ZON, K.A.M. en BRUNING, M.R., "Commentaar bij Burgerlijk Wetboek, boek 1, artikel 263" in *GS personen – en familierecht*, 2020, nr.12.
- VANDROMME, S., "De taken van het openbaar ministerie bij de bescherming van geesteszieken" in SWENNEN, F. en WUYTS, T. (eds.), *Beschermde personen in recht en praktijk*, Brussel, Larcier, 2020, 284 p.
- VANSWEEVELT, T., "Het statuut van en het wetenschappelijk onderzoek op embryo's" in VANSWEEVELT, T. en DEWALLENS, F., *Handboek gezondheidsrecht*, vol. 2, Mortsel, Intersentia, 2014, 163.
- VERHELLEN, E., "Een inleiding tot het Verdrag inzake de Rechten van het Kind" in VANDENHOLE, W., (eds.), *Kinderrechten in België*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 258 p.

OVERIGE BRONNEN

AGENTSCHAP OPGROEIEN, *Veilig en omringd opgroeien van in de buik*, <https://www.opgroeien.be/over-opgroeien/projecten/veilig-en-omringd-opgroeien-van-de-buik#toc-folder-veilig-en-omringd-opgroeien-van-in-de-buik->.

AGENTSCHAP OPGROEIEN, *Zorggarantie jonge kind*, Brussel, <https://www.opgroeien.be/over-opgroeien/projecten/zorggarantie-jonge-kind>.

BELGISCH RAADGEVEND COMITÉ VOOR BIO-ETHIEK, *Advies nr. 53 van 14 mei 2012 betreffende de weigering van medische zorgen door een zwangere vrouw met gevolgen voor haar foetus*, 2012, https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/advies_53_gevolg_vr_foetus_met_logo.pdf.

BIRTHRIGHTS, *Human Rights in maternity care: the key facts*, geraadpleegd op 18 april 2025 via <https://birthrights.org.uk/factsheets/human-rights-in-maternity-care/#humanrightsunborn>.

BRANCHEVERENIGING KLEINSCHALIGE ZORG, *Jeugdwet*, <https://bvz.nl/kennisplein/financiering/jeugdwet/#:~:text=Alle%20gemeenten%20in%20Nederland%20krijgen,de%20Jeugdwet%20uit%20te%20voeren>.

BRINCKMAN, B., "Het recht op zelfbeschikking moet in de grondwet", *De Standaard* 25 april 2024, <https://www.standaard.be/politiek/het-recht-op-zelfbeschikking-moet-in-de-grondwet/40785104.html>.

CENTRA VOOR INTEGRALE GEZINSZORG Vlaanderen, *Zorg en begeleiding voor (jong) kwetsbaar ouderschap*, <https://www.cigvlaanderen.org/wp-content/uploads/2018/06/Folder-CIG-Final.pdf>, 8 p.

COPPENS, E., DE CUYPER, K. en VAN AUDENHOVE, C., *De Kindreflex: De ontwikkeling van een Vlaamse kindcheck met toepassing in de geestelijke gezondheidszorg*, 2018, https://kindreflex.be/wp-content/uploads/2021/07/2018_09-Rapport-13-EF-13-Eindrapport-Kindcheck-v2.docx.pdf, 206 p.

CUSICK, S. en GEORGIEFF, M.K., *The first 1,000 days of life: The brain's window of opportunity*, UNICEF, 19 januari 2017, <https://reliefweb.int/report/world/first-1000-days-singular-window-opportunity>.

DE COOMAN, L., *Vrijwillig alternatief voor gedwongen opname in psychiatrie: 'Positieve veranderingen maar sector is niet klaar*, VRT NWS, 30 december 2024, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/12/18/nieuwe-wetgeving-gedwongen-opname/>.

DE OCHTEND, *Bescherm ongeboren kinderen beter tegen verslaafde moeders*.

DEPARTEMENT WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN GEZIN, *Jaarverslag omtrent de toepassing van de wet op de bescherming van de persoon van de geesteszieke in Vlaanderen*, Brussel, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2017, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/40367>, 52 p.

GALLE, C., *Crombez gooit verplichte anticonceptie weer op tafel. Moet het in sommige gevallen kunnen?*, De Morgen 22 januari 2019, <https://www.demorgen.be/nieuws/crombez-gooit-verplichte-anticonceptie-weer-op-tafel-moet-het-in-sommige-gevallen-kunnen~b4743fdd?referrer=https://www.google.com/>.

GEZONDHEID EN WETENSCHAP, *Middelengebruik tijdens de zwangerschap*, 19 februari 2019, <https://www.gezondheidwetenschap.be/richtlijnen/middelengebruik-tijdens-de-zwangerschap>.

HOPPENBROUWERS, K., GUÉRIN, C., VAN LEEUWEN, K., ROELANTS, M. en DESOETE, A., *Alcoholgebruik voor en tijdens de zwangerschap en in de periode van borstvoeding*, 2011, Steunpunt WVG, https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/07xqwm4/files/swvg-feiten-en-cijfers-25_alcohol-en-zwangerschap.pdf?iackg16, 10 p.

HOPPENBROUWERS, K., GUÉRIN, C., VAN LEEUWEN, K., ROELANTS, M., DESOETE, A. en WIERSEMA, J.R., i.s.m. Kind en Gezin, *Als mama rookt, rookt de baby mee*, 2011, Steunpunt WVG,

<https://www.kindengezin.be/sites/default/files/202105/Als%20mama%20rookt%2C%20rookt%20de%20baby%20mee.pdf>.

JAARVERSLAG JEUGDHULP, 2018, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/37029>, 8 p.

JONGERENWELZIJN, *Modulering 2.0. Beleidsnota 17*, Bijlage IV, 6 juni 2014, 137, https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/beleidsnota_v17.pdf.

KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN (KeKi), *Een kinderrechtenreflex als beginpunt om kinderrechten te realiseren*, <https://keki.be/nl/kennis/een-kinderrechtenreflex-als-beginpunt-om-kinderrechten-te-realiseren#:~:text=als%20drijfveer,jongeren%2C%20noemen%20wij%20een%20kinderrechtenreflex>.

KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *In het belang van het kind: wat betekent het in het Kinderrechtenverdrag?*, Gent, 2020, <https://keki.be/nl/kennis/in-het-belang-van-het-kind-wat-betekent-het-in-het-kinderrechtenverdrag>.

KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Samen werk maken van een kinderrechtencultuur*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2025, 11 p.

KENNISCENTRUM KINDERRECHTEN, *Stappenplan Belang van het kind*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2021, 2, <https://keki.be/storage/files/c3b42692-34bc-4476-aa20-21fd4c9d4ec5/nl-handleiding-stappenplan-belang-vh-kind.pdf>.

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Beleidsnota jeugd 2024-2029: reflecties vanuit kinderrechtenperspectief*, Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media, 27 januari 2025, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2025-01/Advies_2024_2025_08_Beleidsnota%20Jeugd%202024-2029.pdf, 10 p.

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Advies bescherming van ongeboren kinderen*, 8 juni 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_ongeboren_kinderen.pdf.

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Advies 'Bescherming van kinderen boven straffen van ouders'*, 2023, geraadpleegd op 26 april 2025 op https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-10/Advies_2023_2024_03_Beschermen_van_kinderen_boven_straffen_van_ouders.pdf.

KMA, *Connor Rousseau doet oproep om na te denken over het recht op ouderschap*, De Standaard 12 december 2020, https://www.standaard.be/cnt/dmf20201212_92950555.

LITVINOVA, Y., *New abortion law comes into force in Norway*, Health Systems and Policy Monitor (HSPM) 3 februari 2025, <https://eurohealthobservatory.who.int/monitors/health-systems-monitor/updates/hspm/norway-2020/new-abortion-law-comes-into-force-in-norway#:~:text=The%20law%20will%20extend%20the,of%20the%20number%20of%20fetuses>.

MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT, *Dwang in de zorg – Wet verplichte ggz (Wvggz)*, <https://www.dwangindezorg.nl/wvggz>.

NU NIET ZWANGER, *Impact en instrumenten*, <https://www.nunietzwanger.nl/instrumenten-en-impact/de-successen-van-nu-niet-zwanger/>.

NU NIET ZWANGER, *Methodiekbeschrijving*, <https://www.nunietzwanger.nl/wp-content/uploads/2024/03/NNZ-Methodiek-2022.pdf>.

NU NIET ZWANGER, *Onderzoek naar onbedoelde zwangerschappen bij jongeren in kwetsbare omstandigheden*, <https://www.nunietzwanger.nl/instrumenten-en-impact/onderzoek-naar-onbedoelde-zwangerschappen-bij-jongeren-in-kwetsbare-omstandigheden/>.

NU NIET ZWANGER, *Programma nu niet zwanger naar 25 regio's*, <https://www.nunietzwanger.nl/hoe-het-werkt/>.

POTEMANS, J. en VAN RUMST, S., *Omgangsrecht en recht om niet gescheiden te worden van broer en zus*, Jeugdrecht.be, www.jeugdrecht.be/search/artikel/omgangsrecht-en-recht-om-niet-gescheiden-te-worden-van-broer-en-zus.

PROVINCIE ANTWERPEN, *Perinatale Geestelijke Gezondheid*, pilootproject Antwerpen, 30 april 2018, https://www.zorg-en-gezondheid.be/sites/default/files/2022-04/pilootproject_perinatale_geestelijke_gezondheid_-_provincie_antwerpen_-_eindrapport_2018.pdf.

RAAD VOOR DE KINDERBESCHERMING, *Ongeboren kinderen*, Ministerie van Justitie en Veiligheid, <https://www.kinderbescherming.nl/themas/o/ongeboren-kinderen>.

RAAD VOOR KINDERBESCHERMING, *Ondertoezichtstelling*, geraadpleegd op 10 mei 2025, via <https://www.kinderbescherming.nl/themas/o/ondertoezichtstelling>.

Spørsmål og svar om regjeringens forslag til ny abortlov (Vragen en antwoorden over het regeringsvoorstel voor een nieuwe abortuswet), 23 augustus 2024, <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/innsikt/sporsmal-og-svar-om-regjeringens-forslag-til-ny-abortlov/id3050997/>.

STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING, *Advies over het wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming*, 1 maart 2021, <https://armoedebestrijding.be/wp-content/uploads/2021/03/Advies-prenatale-rechtsbescherming-NL.pdf>.

Steunpunt Welzijn Volksgezondheid & Gezin 2024, nr. 2024/06, https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/wzxd5p0/files/1721722342708/2024_06_rapport_31_ef11_perinatale_werkgerelateerde_stress.pdf?fgw44de.

UNICEF, *Welzijnsindex kinderen*, <https://data.unicef.org/resources/child-health-and-well-being-dashboard/>.

VANDEBROEK, N., *Steeds meer kinderen in Limburg in verontrustende opvoedingssituatie*, Hbvl 24 december 2017, <https://www.hbvl.be/regio/limburg/steeds-meer-kinderen-in-limburg-in-verontrustende-opvoedingssituatie/32070410.html>.

VANSCHOUBROEK, C., *Verplichte anticonceptie? Voer ook hier het debat*, *De Standaard* 3 oktober 2016, https://www.standaard.be/cnt/dmf20161002_02497128?&articlehash=Fmfr08UFZq7E%2ByxRNLxWVLN6jUJgsBOM6gfgKi69uGI%2Bc%2BJ3BaQoDVcZBq3mq7BJjwR6gQ4PC%2F%2FKWjk2dq4En%2FQtDLlceZITiuY91acXtZKpDQHzzLaF4oqF9tFugK6dWzFXUqG6dVEqysC3cj5iNgc%2FUTFJqoxFmeP9zoIrTAn%2FIRvNh7p0odZP%2FV79tNueyBL%2BSEAnnaFs1oIs11H4VNF2TfO5%2BkTIDLp3IGz%2BrAwFd1XVYdPIgAt47qSO5jXvztqxvz4pogvA6ENquOmsipXTSXXeIEIfu3xOmrkD9nJ5zzK2Rn2Fvl1U5JUX17qHnXy0syHY5xYtrCfyfZvnCA%3D%3D.

VLAAMS EXPERTISECENTRUM KINDERMISHANDELING VZW, *De kindreflex*, <https://kindreflex.be/wp-content/uploads/2021/09/Kindreflex-steekkaart-A4-landscape-FINAL.pdf>.

VLAAMS EXPERTISECENTRUM KINDERMISHANDELING VZW, *De kindreflex: stappen en aandachtspunten*, <https://kindreflex.be/sectoren/voor-de-caws/alle-stappen-caw/stap-1-voor-de-caws/>.

VN, *Rapport van de Onafhankelijke deskundigen voor het onderzoek van de Verenigde Naties naar geweld tegen kinderen*, 2006, nr. A/61/299.

VOS, S., BOLLEN, B., CORMBAG, N., VERSMISSSEN, D., BOGAERTS, A. en NAWROT, T., *Predictoren en gevolgen van perinatale mentale (on)gezondheid. Invloed van beroepsactiviteit, sociale steun, vrije tijd op perinatale mentale (on)gezondheid en gevolgen voor de ontwikkeling in het eerste levensjaar*.

VOS, S., MARTENS, BIJNENS, E., KINDERMANS, H., SHKEDY, Z. en NAWROT, T., *Onderzoek naar de effecten van veerkracht in de perinatale periode*, Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, nr. 2021, 11, rapport nr. 59,

https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/jwh3phc/files/2021_11_Rapport_59_EF56_Veerkra cht.pdf?ws7bq9r.

VOS, S., SOERENSEN, A., MARTENS, D. en NAWROT, T., *Perinatale mentale gezondheid van moeder en gedrag van het kind: de interactie tussen psychosociale en biologische factoren*, Steunpunt Welzijn Gezondheid & Gezin 2024, nr. 2024/02, https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/unrltIs/files/1713252153510/2024_02_rapport_27_swvg-ef_21_pmg.pdf?rrunvuj.

VROUWENRAAD, *Vrouwenraaddossier en aanbevelingen prenatale rechtsbescherming*, 2021.

X, *Amberbegeleiding*, <https://www.ckgdestap.be/amberbegeleiding/> .

X, *Children's Realities in Europe: Progress & Gaps: Eurochild 2024 report on children in need across Europe*, Eurochild, 2025, <https://eurochild.org/uploads/2024/11/Eurochild-Flagship-Report-Childrens-Realities-in-Europe.pdf>.

Bijlagen

BIJLAGE 1 – Toetsingskader beschermingsmaatregelen⁴⁶⁷

BESCHERMINGSMAATREGELEN VOOR ONGEBOREN KINDEREN		
Indicator	Wegingsfactor	Bron
Proportionaliteit	Geschikt – Is de beschermingsmaatregel voor ongeboren kinderen in verontrustende situaties geschikt/passend om het doel (bescherming van het kind) te bereiken en wordt dit doel coherent en systematisch nagestreefd? - Geschikt/ passend = wanneer de maatregel het beoogde doel bereikt met het oog op de context en het belang van het kind voorop	LENAERTS, K., VAN NUFFEL, P., <i>Europees Recht</i>, Antwerpen, Intersentia, 2023, 99-103. HvJ 8 juni 2010, <i>vodafone</i>, C-58/08, §51-71 HvJ 9 juni 2016, <i>Pesce e.a.</i>, C-78/16, §50 EHRM 13 juli 2000, <i>nrs.</i> 39221/98 en 41963/98, <i>Scozzari en Giunta/ Italië</i>, §148; EHRM 20 november 2007, <i>nrs.</i> 33878/96, <i>A.B./Polen</i>, §100; EHRM 10 september 2019, nr. 37283/13, <i>Strand Lobben e.a./Noorwegen</i>, §203.
	Noodzakelijk – Is het optreden aan de hand van beschermingsmaatregelen/wetgeving onmisbaar om het gestelde doel, bescherming van het ongeboren kind, te bereiken? - Bestaat er een alternatief optreden dat hetzelfde nuttige effect zou hebben ten aanzien van het gestelde doel? - Houden de beschermingsmaatregelen/wet/decreet rekening met de unieke situatie, context en behoeften van ongeboren kinderen in een risicovolle situatie? - o Risicovolle situaties zijn onder meer een ernstige verslaving aan alcohol/drugs van de moeder, verwaarlozing, armoede, ernstige psychosociale problematieken, ...	General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), p.11.
Het belang van het kind	Dienen de maatregelen tot het vinden van een mogelijke oplossing in het belang van het kind met inbegrip van kinderen in een kwetsbare situatie?	General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013)
	De belangen van het kind moeten beoordeeld worden in het licht van de specifieke omstandigheden van elk kind.	Art. 8 en 20 lid 3 IVRK

	- Deze houden verband met individuele kenmerken betreffende het kind (vb. Fysieke, zintuigelijke of verstandelijke beperkingen) - de sociaal-culturele omgeving waarin het kind zich bevindt (vb. Afwezigheid van ouders, kwaliteit van de relatie tussen het kind en de ouders, veiligheid van de omgeving, bestaan van hoogwaardige alternatieven voor het gezin,...) - o scheiding tussen ouders en kind op jonge leeftijd moet ten allen tijden een ultimatum remedium vormen ter bescherming van het kind	Art. 9 lid 1 en 16 IVRK ; J. POTEMANS, S. VAN RUMST, <i>Omgangsrecht en recht om niet gescheiden te worden van broer en zus</i>. Geraadpleegd via jeugdrecht.be op 26 april 2025, www.jeugdrecht.be/search/artikel/omgangsrecht-en-recht-om-niet-gescheiden-te-worden-van-broer-en-zus EHRM 25 februari 2020, nr. 68868/14, <i>Y.I./Rusland</i>, §82.
Waarborging van het recht op leven en ontwikkeling vanaf de conceptie	Creëren en onderhouden de beschermingsmaatregelen een omgeving waarin de menselijke waardigheid en het recht op leven van het (ongeboren) kind wordt gerespecteerd? - Dit betekent dat het welzijn van het kind in de brede zin gewaarborgd moet worden. Het welzijn van kinderen omvat basisbehoeften op zowel materieel, fysiek, educatief en emotioneel als de behoefte aan affectie en veiligheid - Veiligheid van het kind: het recht van het kind op bescherming tegen alle vormen van geweld - Voorzorgsbeginsel: mogelijke toekomstige risico's en gevaren voor de veiligheid van het kind moeten meegenomen worden in de beoordeling van de beschermingsmaatregelen	General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), pagina 13. Art. 3 lid 2 en 19 IVRK EHRM 10 september 2019, nr. 37283/13, <i>Strand Lobben e.a./Noorwegen</i>, §207. General Comment No. 14 (29 May 2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/CG/14 (2013), p. 18-19.
Bescherming van het kind tegen alle vormen van geweld en risicovolle situaties	Hoofdvraag: Zorgen de beschermingsmaatregelen/ het beleid voor voldoende bescherming tegen alle vormen van geweld?	General comment No.13 on the right of the child to freedom from all forms of violence, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/13 (2011), p. 9-13.

⁴⁶⁷ Bron: Britt Fierens

	Beoordeling: onder de reikwijdte van artikel 19 VN Kinderrechtenverdrag vallen de volgende vormen van geweld die als risicovol gedrag aanschouwd kunnen worden t.a.v. kinderen: - Verwaarlozing - Mentaal geweld - Fysiek geweld - Seksueel misbruik en uitbuiting - Geweld tussen kinderen - Zelfbeschadiging - Schadelijke praktijken: vb. Alcoholmisbruik door moeder/ouders - Nalatige behandeling In bovenstaande gevallen moet het kind in ieder geval beschermd worden. Hoofdvraag: Is er sprake van een verontrustende situatie en zo ja, zorgen de maatregelen voor voldoende bescherming of niet? Beoordeling: <i>Wanneer is er sprake van een verontrustende situatie?</i> 1. Ouderlijke verantwoordelijkheden (art. 5 IVRK) = gekoppeld aan de eis dat zij in het belang van hun kind handelen Ongeboren kinderen/baby's zijn sterk afhankelijk van hun ouders/moeder. Ze zijn vooral kwetsbaar voor nadelige gevolgen van onder andere verwaarlozing, onthouden van adequaat ouderschap, ouderschap onder acute of psychologische stress of beperkte geestelijke gezondheid, ouderschap in afzondering, inconsistent ouderschap, ...	Artikel 19 IVRK <i>juncto</i> art. 6 IVRK A.LIÉGEOIS, "Ethische aandachtspunten bij de wet op bescherming van de persoon met een psychiatrische aandoening" in R. DE RYCKE (ed.), <i>Van een gedwongen naar een beschermende opname: een nieuwe mijlpaal in de vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg</i>, Brugge, Die Keure, 2024 (208) 222. General comment No. 7 on implementing Child Rights in Early Childhood (20 september 2006), UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/7 (2005), p. 10-11 en 28-29.
	2. De primaire noden van het (ongeboren) kind kunnen niet meer gewaarborgd worden. (art. 27 IVRK) - o Hun overleven, gezondheid, fysieke veiligheid en emotionele veiligheid, levensstandaard en zorg, gelegenheid om te spelen, vrijheid - o Speciale hulp noodzakelijk wanneer ze het kind zijn van aan alcohol of drugsverslaafde moeders (art. 33 IVRK) 3. De ontwikkelingskansen van het kind zijn bedreigd 4. De psychische, fysieke of seksuele integriteit van het kind is aangetast Neemt de staat effectieve maatregelen om alle vormen van geweld tegen (ongeboren) kinderen te voorkomen, ter bescherming van hun menselijke waardigheid en hun lichamelijke en geestelijke integriteit als fundament voor het waarborgen van hun grondrechten? (zo niet, kan dit indirect zorgen voor een bevordering van geweld tegen ongeboren kinderen)	Art. 19 lid 2 IVRK <i>j.</i> art. 4 IVRK General comment No.13 on the right of the child to freedom from all forms of violence, UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC/C/GC/13 (2011), p. 15-19.
Het meest geschikte bestuursniveau	Zorgt het nationale systeem voor een sectoroverschrijdende samenwerking en coördinatie tussen lokale, regionale en nationale autoriteiten en instellingen, organen en agentschappen en leiden ze tot een gelijke toegang tot de diensten, iedereen op exact dezelfde manier ongeacht de manier waarop het georganiseerd wordt, voor iedereen?	https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401238 https://fra.europa.eu/en/publication/2024/mapping-child-protection-systems-eu-update-2023?page=2#read-online

	Leiden de beschermingsmaatregelen/ het nationale systeem in de eerste plaats tot een bescherming van het belang van het kind? - Implementatie van preventieve en beschermende maatregelen die gericht zijn op het voorkomen van geweld tegen kinderen, inclusief prenatale steun en voorlichting? - o Bv. Voorkomen van geweld tegen kinderen, inclusief prenatale steun en voorlichting aan toekomstige ouders - o Bv. Onveilige situaties kunnen melden, psychologische hulp, gezinshulp, informatie over specifieke risico's in verband met elke vorm van geweld tegen kinderen - De maatregelen zouden mogelijkheden moeten omvatten om onveilige situaties te melden en steun te ontvangen (met inbegrip van psychologische hulp) evenals informatie over specifieke risico's in verband met elke vorm van geweld tegen (ongeboren) kinderen te ondervatten - Lidstaten moeten hiervoor informatie verstrekken aan het publiek die in contact komen met dergelijke situaties in alle sectoren en alle relevante belanghebbenden Op basis van de Europese aanbeveling over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in belang van het kind worden alle lidstaten verzocht geïntegreerde systemen voor kinderbescherming verder te ontwikkelen en te	Aanbeveling Comm. Nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind, <i>Pb.L.</i> 14 mei 2024, 3. Aanbeveling Comm. Nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind, <i>Pb.L.</i> 14 mei 2024, 10 (randnummer 5) en 14 (randnummer 35 e.v.). Aanbeveling Comm. Nr. 2024/1238 over de ontwikkeling en versterking van geïntegreerde systemen voor kinderbescherming in het belang van het kind, <i>Pb.L.</i> 14 mei 2024, 12 (randnummer 18-22).
	versterken op basis van en alomvattend nationaal wettelijk en beleidskader door: 1. Nationale plannen te ontwikkelen om geweld tegen kinderen te bestrijden en hun bescherming te waarborgen 2. Verplichtingen vast te stellen voor alle relevante actoren in relevante sectoren 3. Op alle niveaus de doeltreffende toepassing en uitvoering van nationale en uniewetgeving inzake kinderbescherming te waarborgen 4. Nieuwe wetgevings- en andere beleidsvoorstellen te beoordelen wat betreft de gevolgen ervan voor de bescherming van (ongeboren) kinderen zowel op korte als op lange termijn Hoofdvraag: Is het beleidsniveau het meest efficiënt om de bescherming van het ongeboren kind in risicovolle situaties te verwezenlijken en voldoen de huidige wetgeving/beschermingsmaatregelen aan deze Europese vereisten?	

BIJLAGE 2 – Toetsingskader toepassing België⁴⁶⁸

Criteria		BELGIË				
	Bestaande vrijwillige hulpverlening (Kind & Gezin, CIG, CKG)	Toekomstige vrijwillige maatregelen (volledig in werking/in ontwikkeling)		Voorstel Gedwongen maatregel: ondertoezichtstelling	Gedwongen maatregel: uithuisplaatsing na de geboorte	Beschermende observatiemaatregel
		<i>Kinderrechtenreflex</i>	<i>Pilootproject</i>			
Proportionaliteit	Niet geschikt, wel noodzakelijk	De kindreflex is geen effectieve beschermings-maatregel maar is wel geschikt om de bescherming van het ongeboren kind te bereiken op een coherente en systematische manier. Er bestaat geen alternatief optreden dat hetzelfde nuttig effect zou hebben.	De maatregelen die in het project voorgesteld worden: starten met een vrijwillig traject en evolueren naar een gedwongen traject bij risicovol gedrag tijdens zwangerschap ten aanzien van het ongeboren kind is noodzakelijk en geschikt.	De maatregel van ondertoezichtstelling van de zwangere vrouw zorgt voor een inperking van haar rechten maar is noodzakelijk wanneer gedurende de zwangerschap tekorten in opvoeding en verontrustend gedrag zich voordoet. De moeder begeleiden onder gedwongen toezicht is een geschikte en noodzakelijke maatregel.	De maatregel van uithuisplaatsing wordt al genomen tijdens de zwangerschap om het kind na de geboorte in een veilige omgeving te laten opgroeien. Gezien deze maatregel vrij verregaand is, is het weghalen bij de moeder niet altijd geschikt en noodzakelijk om aan het idee van jeugdhulp te voldoen. Echter in extreme situaties waarbij voldaan is aan de drie voorwaarden van EHRM, zal het wel mogelijk zijn.	Geschikt en noodzakelijk wanneer de mentale gezondheid en mogelijke verslaving van de zwangere vrouw een negatieve invloed heeft op de gezondheid van haar ongeboren kind. Door een onderscheid te maken nu tussen een vrijwillige observatiemaatregel en een gedwongen maatregel wordt deze maatregel als meer proportioneel aanschouwd. Toepassingsgebied gedwongen opname: verslaafde (zwangere) vrouw met een geestesziekte. Indien de vrouw dus geen geestesziekte heeft, zal alles
						afhangen van haar eigen bereidheid. Dit betekent dat de maatregel niet geschikt genoeg is om deze groep in de samenleving op te vangen.
Het belang van het kind	Het belang van het kind staat niet voorop, wel het belang van ouders/aanstaande ouders	De kindreflex staat in het teken van het belang van het kind op de eerste plaats zetten met een gerichte beoordeling van elk kind afzonderlijk om zo hun positie te versterken.	De focus ligt op situaties waar men als professional te maken krijgt met zwangere vrouwen waarbij men zich specifiek zorgen maakt over de gezondheid van het ongeboren kind in het licht van risicovolle omstandigheden. Het project primeert preventieve behandelingen over repressieve maatregelen na de zwangerschap. Met als doel het kind in zijn eigen omgeving te laten opgroeien. (bescherming moeder/kind relatie)	De omgeving waarin het kind zich zou bevinden na de geboorte wordt beoordeeld (kwaliteit en veiligheid van de omgeving) daarnaast wordt ook rekening gehouden met het niet scheiden van de moeder en het kind. De begeleiding tijdens de zwangerschap moet hieraan bijdragen zodat het kind in een veilige omgeving geboren kan worden. Een scheiding wordt hier ook gezien als een <i>ultimum remedium</i> .	Het belang van het kind wordt als uitgangspunt genomen bij een uithuisplaatsingsregel. Er wordt ook rekening gehouden met de tijdelijkheid van deze maatregel: de uithuisplaatsing moet altijd tijdelijk zijn om een scheiding tussen moeder en kind en de invloed hiervan op het kind te beperken.	De beschermende observatiemaatregel bij verslaafde zwangere vrouwen gaat uit van de bescherming van de vrouw en haar problematiek. Met andere woorden, de maatregel wordt niet in eerste instantie opgelegd ter bescherming van het ongeboren kind. De foetus wordt indirect mede beschermd samen met de behandeling van de zwangere vrouw. Een zwangere persoon kan maar opgenomen worden wanneer ze een gevaar vormt voor haar eigen gezondheid of wanneer ze een bedreiging voor een ander persoon zijn integriteit vormt. Een ongeboren kind

⁴⁶⁸ Bron: Britt Fierens

						heeft nog geen rechten en kan daarom geen aanleiding geven tot een gedwongen opname.
Waarborging van het recht op leven en ontwikkeling vanaf de conceptie	Kind & Gezin zorgt voor begeleiding tijdens en na de zwangerschap. CIG voor vrouwen in verontrustende situaties tijdens de zwangerschap. CKG met amberbegeleiding tot 1 maand voor de bevalling (lijkt wel te laat om nog verandering in situatie te brengen)	Door het ontwikkelde stappenplan wordt het recht op leven en ontwikkeling van het kind gewaarborgd inclusief het voorzorgsbeginsel wordt in rekening genomen: zwangere vrouwen in risicovolle situaties worden meteen begeleid en gesignaleerd.	De veiligheid van het kind wordt beschermd door alle hulp- en dienstverleners bij zwangere vrouwen. Traject wordt al opgestart vanaf een hulpverlener een reëel risico opmerkt met kans op potentiële risico's van schade. Het ongeboren kind wordt dus zo vroeg mogelijk beschermd.	De ondertoezichtstelling kan enkel en alleen wanneer de maatregel dringend en noodzakelijk is. Er is dus geen standaard waarborg van het recht op leven vanaf de conceptie bij verontrustende situaties. Louter risicogedrag geeft niet automatisch aanleiding tot gerechtelijke jeugdhulpmaatregelen. Maar indien wel voldaan aan de voorwaarde van noodzakelijkheid, wordt wel het voorzorgsbeginsel in acht genomen met het licht op toekomstige risico's en gevaren na de geboorte te verminderen.	De maatregel van uithuisplaatsing kan genomen worden door de jeugdrechter gedurende de zwangerschap maar heeft pas uitwerking na de geboorte. Het recht op leven wordt dus met andere woorden nog niet beschermd vanaf de conceptie maar pas vanaf het moment dat het kind geboren wordt.	Deze beschermingsmaatregel creëert een omgeving waarin menselijke waardigheid en het recht op leven van de zwangere vrouw beschermd wordt maar niet zozeer van het ongeboren kind. Indirect wordt het ongeboren kind mee beschermd met de moeder. Er wordt in minimale mate gedacht aan de toekomst van het ongeboren kind maar de federale wet mag zich hier niet verder over uitspreken. Het voorzorgsbeginsel is hier ook niet gerespecteerd.
Bescherming van het kind tegen alle vormen van geweld en	De bestaande maatregelen bieden onvoldoende bescherming tegen alle	In stap 4 en stap 6 van het stappenplan wordt specifiek nagegaan of er sprake is van	Er is een duidelijke afbakening van risicovolle factoren bij verontrustend gedrag	Het opleggen van de ondertoezichtstelling is gekoppeld aan het risicovolle ouderschap	Het OM legt twee cumulatieve voorwaarden op waaraan voldaan moet worden om	De beschermende maatregel zorgt in eerste instantie voor een bescherming van de vrouw tegen verwaarlozing,

risicovolle situaties	vormen van geweld. Staat neemt geen effectieve maatregelen ter preventie van geweld tegen het ongeboren kind. Staat voorziet wel instanties voor begeleiding zwangere vrouwen in verontrustende situaties (CKG).	verontrusting, het herstel van veiligheid en of een gemandateerde voorziening nodig is. Impliciet wordt hier rekening gehouden met artikel 19 IVRK en de ouderlijke verantwoordelijkheden gekoppeld aan het belang van het kind.	van de moeder tijdens de zwangerschap. Deze factoren zijn gebaseerd op de definitie in artikel 19 IVRK.	gedurende de zwangerschap omdat dit niet in het belang van het ongeboren kind handelt. Het overleven en fysieke gezondheid van het kind hangt af van de moeder, ontwikkelingskansen zouden ook verminderen na de geboorte ten gevolge van het risicovol gedrag. Wel alleen expliciete begeleiding voor de levensstijl van de moeder. Niet zeker of blijkt niet uit beschrijving dat het ongeboren kind beschermd wordt tegen alle vormen van geweld.	deze maatregel op te leggen een van deze voorwaarden is dat er sprake moet zijn van vorm van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik. Deze beschrijving komt verder uit artikel 19 IVRK.	zelfbeschadiging en schadelijke praktijken zoals alcoholmisbruik. Deze vormen van geweld zouden ook moeten leiden tot een bescherming van het ongeboren kind, maar het is de veiligheid en bescherming van de zwangere persoon die voorop staat. Er is ook sprake van een verontrustende situatie waarin de zwangere vrouw haar ouderlijke verantwoordelijkheden niet kan opnemen (art. 5 IVRK) en de ontwikkelingskansen van het kind verminderd.
Het meest geschikte bestuursniveau	Er is een sectoroverschrijdende werking op Vlaams niveau maar een coördinatie tussen Vlaanderen en het federale niveau blijft uit.	Op Vlaams niveau kent men alleen het JKP waarin beleidsplannen gebundeld worden. Tot op heden is er nog geen omvattend beleid. Het zes stappenplan werd enkel geïmplementeerd voor	Het project wordt door de Vlaamse gemeenschap ingesteld en schakelt daarmee alle intersectorale hulpverleningsdiensten in. De beschermingsmaatregelen implementeren preventieve, vrijwillige	Op dit moment zou deze maatregel door de Vlaamse gemeenschap geïntegreerd worden in het DIJ. Wel een gelijke toegang en sectoroverschrijdende werking tussen actoren zoals aanstellen van een gezinsvoogd, uitbreiding van de amberbegeleiding	Het opleggen van plaatsingsmaatregelen zijn de bevoegdheid van de jeugdrechter (Vlaamse gemeenschap) en neergelegd in artikel 48 DIJ. Maar het DIJ is niet van toepassing op ongeboren kinderen dus in principe zou een	De beschermende observatiemaatregel neergelegd in de nieuwe Geestesziekenwet 2024 behoort tot de federale bevoegdheid. Maar in de nieuwe wet zitten nog een aantal gaten. Zo staat een gedwongen

	Iedereen heeft wel een gelijke toegang tot de beschikbare diensten Geen preventieve en beschermende maatregelen die gericht zijn op het voorkomen van geweld. Wel begeleiding die eventueel kan signaleren. → Vlaams niveau lijkt goed niveau maar discrepanties tussen wetgeving en realiteit leidt tot chaos in werkveld	professionals op vraag van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin maar botst op de niet implementatie hiervan in gerichte wetgeving. De kindreflex zorgt er echter wel voor dat de belangen van het ongeboren kind op dezelfde hoogte gezet wordt als die van de zwangere vrouw.	en beschermende maatregelen inclusief prenatale steun en voorlichting. Onveilige situaties worden zo snel mogelijk gemeld. Indien deze procedure na de proeffase omgezet zou worden in wetgeving, zou dit bevoegdheidsniveau een mooi evenwicht scheppen tussen de bescherming van het ongeboren kind en van de zwangere vrouw.	bij CKG, GV's, OM en jeugdrechter. De beschermingsmaatregel zou ook leiden tot bescherming van het belang van het kind en het voorkomen van onveilige situaties na de zwangerschap. MAAR probleem: geen alomvattend nationaal of regionaal beleidskader. Er bestaat onenigheid over het bevoegdheidsniveau gezien deze maatregel ook een invloed heeft op de rechten van de zwangere persoon (federaal). Aan de andere kant is er ook discussie op gemeenschapsniveau over waar de maatregel plaatsen: een uitbreiding van bestaande mechanismen of een nieuwe regel opstellen?	rechter deze maatregelen niet kunnen opleggen gedurende de zwangerschap. Een uitbreiding van DIJ zou oplossing kunnen zijn. De discussie die hier opnieuw heerst is of de balans tussen het recht van het kind en de rechten van de vrouw gerespecteerd wordt. Wel een evaluatie van de maatregel vanaf de geboorte om te zien of de dringendheid en noodzakelijkheid om het kind te beschermen na de bevalling ook nog altijd nodig is of niet.	opname niet gelijk aan een gedwongen behandeling. Een behandeling om een verslaving aan te pakken kan dus niet opgestart worden zonder toestemming van de zwangere vrouw. Het systeem zorgt voor een sectoroverschrijdende werking met een gelijke toegang tot de diensten maar de beschermende maatregelen leiden niet tot een bescherming in het belang van het kind. De hoofdreden hiervoor is, omdat het federaal niveau een ongeboren kind niet bestempelt als een volwaardig persoon, het heeft met andere woorden geen rechten. De beschermende observatiemaatregel biedt geen alomvattend beleidskader voor de bescherming van het ongeboren kind bij
--	---	---	--	--	---	--

						verontrustend gedrag gedurende de zwangerschap.
--	--	--	--	--	--	---

BIJLAGE 3 – Stappenplan Kindreflex⁴⁶⁹

De Kindreflex

Voor wie?

We sporen alle hulpverleners die werken met volwassenen aan om de Kindreflex te doen. Via de volwassen cliënt spelen hulpverleners in op het welzijn van de kinderen. Ze detecteren en herstellen verontrustende situaties.

Een hulpverlener hoeft niet het hele stappenplan alleen te doorlopen. Elke hulpverlener heeft zijn eigen verantwoordelijkheden en competenties, maar hoeft geen stappen te zetten waarover hij geen expertise heeft. Wel verwachten we dat elke hulpverlener de kennis heeft om de eerste 2 stappen van de Kindreflex te zetten. De 4 vervolgstappen kunnen een gedeelde verantwoordelijkheid zijn binnen een team of ruimer netwerk.

Werkwijze

De Kindreflex stimuleert hulpverleners om met hun volwassen cliënten een gesprek te voeren over het thema ouderschap. Zo krijgen ouders de kans om in alle vrijheid over hun kinderen te praten en de bezorgdheden die zij ervaren als ouder.

De Kindreflex helpt hulpverleners verontrustende gezinssituaties te detecteren en de veiligheid te herstellen. Wanneer nodig ondersteunen hulpverleners de ouders in hun rol als moeder of vader.

Het uitvoeren van de Kindreflex verloopt in 6 stappen.

Hulpverleners doen de Kindreflex standaard bij elke cliënt. De eerste 2 stappen van het plan worden bij voorkeur bij aanvang van de begeleiding uitgevoerd.

1 STAP 1: voer een positief gesprek over de kinderen en het ouderschap

- ✓ Geef aan dat het thema kinderen en ouderschap een standaard onderdeel is.
- ✓ Vraag tijdens de intake of de cliënt zorg draagt voor kinderen of een kind verwacht.
- ✓ Noteer relevante informatie in het dossier: het aantal kinderen, hun geboortedatum, hun naam en of ze permanent bij de cliënt verblijven. Verblijft de cliënt residentieel, vergeet dan niet te vragen of er opvang geregeld is voor de kinderen.

2 STAP 2: pel naar de veiligheid thuis en het welzijn van de kinderen

- ✓ Overleg steeds met andere collega's of een expert om een inschatting te maken van de veiligheid en het welzijn van de kinderen. Je eigen normen en waarden kunnen voor een subjectief oordeel zorgen.
- ✓ Heb je een niet-pluisgevoel over de thuissituatie? Noteer de redenen hiervoor in het dossier.

Heb je geen twijfels over de thuissituatie? Ga naar STAP 3. Heb je een niet-pluisgevoel, of voel je onduidelijkheid? Ga naar STAP 4.

3 STAP 3: ondersteun de cliënt in zijn rol als ouder

- ✓ Vraag regelmatig naar de kinderen en het ouderschap.
- ✓ Bespreek de impact van de situatie op de kinderen.
- ✓ Help de cliënt om de veerkracht van de kinderen te ondersteunen.
- ✓ Betrek de kinderen en ondersteun hen waar nodig.
- ✓ Betrek andere relevante personen uit de context (bv. kinderen, partner, grootouders, buur, vriend) en ondersteun hen waar nodig.
- ✓ Betrek wanneer nodig een andere voorziening voor ondersteuning van de cliënt.
- ✓ Noteer in het dossier hoe je de cliënt ondersteund hebt in zijn rol als ouder.

4 STAP 4: ga na of er sprake is van verontrusting en bereidheid

- ✓ Verzamel extra gegevens om een inschatting te kunnen maken van de situatie. Kijk daarbij naar risico- en beschermende factoren. En maak eventueel gebruik van een assessment-instrument dat blinde vlekken in beeld brengt.
- ✓ Beluister sleutelfiguren (partner, kinderen, grootouders,...)
- ✓ Wanneer je kinderen betreft heb je daar hun toestemming voor nodig. Kinderen vanaf 12 jaar mogen immers al heel wat zelf beslissen.
- ✓ Bespreek resultaten eerst met een collegahulpverlener of expert voor je opnieuw in gesprek gaat met de cliënt.
- ✓ Bij twijfel, neem telefonisch (anoniem) contact op met het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK) en/of het Ondersteuningscentrum Jeugdhulp (OCJ).
- ✓ Benoem je zorgen concreet in een gesprek met de cliënt en sta open voor alternatieve verklaringen.
- ✓ Beslis in teamverband of de situatie verontrustend is, en ga zo nodig na of de cliënt bereid is de situatie te veranderen.
- ✓ Noteer in het dossier of de thuissituatie verontrustend is en of er bereidheid is bij de cliënt.

Is de thuissituatie veilig? Ga naar STAP 3. Is de thuissituatie verontrustend, maar zie je bereidheid bij de cliënt? Ga naar STAP 5. Is de thuissituatie verontrustend en is er onvermogen, weerstand bij de cliënt of acuut gevaar? Ga naar STAP 6.

5 STAP 5: herstel de veiligheid

- ✓ Creëer een veilige situatie voor de kinderen. Ga zelf met de cliënt aan de slag of betrek een gepaste hulpvoorziening.
- ✓ Ga aan de slag met de context van de cliënt en betrek het hele gezin.
- ✓ Installeer indien nodig ook hulp voor de kinderen.
- ✓ Wanneer nodig kan je telefonisch (anoniem) contact opnemen met het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK) en/of het Ondersteuningscentrum Jeugdhulp (OCJ).
- ✓ Bespreek het ouderschap regelmatig opnieuw met de cliënt en blijf alert voor verontrustende signalen.
- ✓ Noteer de voortgang in het cliëntdossier.

Verbeterd de situatie? Ga naar STAP 3. Is de veiligheid niet hersteld? Ga naar STAP 6.

6 STAP 6: betrek een gemandateerde voorziening

- ✓ Breng de cliënt hiervan op de hoogte en bereid hem voor.
- ✓ Neem (telefonisch) contact met een gemandateerde voorziening (VK of OCJ).
- ✓ Noteer de vervolgacties in het cliëntdossier.
- ✓ Bekijk samen met de gemandateerde voorziening welke acties je als hulpverlener kan opnemen om de veiligheid mee te herstellen.

Het volledige stappenplan voorzien van uitgebreide info, vind je terug op kindreflex.be/stappenplan

De Vlaamse Kindreflex werd ontwikkeld in opdracht van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin door dr. Evelien Coppens, dr. Kathleen De Cuypere en prof. dr. Chantal Van Audenhove – onderzoekers van LUCAS KU Leuven. Je kan het onderzoeksrapport downloaden via www.kindreflex.be.

Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling VZW - Sainctelettesquare 17, 1000 Brussel | info@expertisecentrumkindermishandeling.be

⁴⁶⁹ VLAAMS EXPERTISECENTRUM KINDERMISHANDELING VZW, *Stappenplan de Kindreflex*, Brussel, Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling VZW, <https://kindreflex.be/wp-content/uploads/2021/09/Kindreflex-steekkaart-A4-landscape-FINAL.pdf>.